

ש א ל ה :

שוחט שאינו מרקק בסחם יינם (לא להכעיס רק מפני שבכלל העם אין מרקקין כזה) אי צריך להעבירו, או שיש לסמוך על הא ראיחא בשו"ת מים רבים ח"ב סי' כ"ח וז"ל כומן הזה כל מעם מיקרי שלא ככוונה ולכן אם נגע ביין ע"י רבר אחר אעפ"י שיורע שהוא יין וכיון ליגע בו מותר אפילו לשחות רמיקרי מנע ע"י רבר אחר שלא ככוונה וה"ה אם נגע אפילו בירו בלא כוונת מנע שרי ואין לפרסם הרבר בפני ע"ה (מהרמ"א י"ד סי' קנ"ד סעיף כ"ד בשם מרדכי) ויש מי שמחיר אפילו בנגזרים במנעו רוקא ויש מקילין ומחירין אפילו בסחם יינם ובמקום הפסד מרובה סומכין על המיקל (הנהגות מוהר"י קשטרו בספרו ערך לחם סי' קכ"ג).

ת ש ו ב ה :

רוב וכמעט כל הפוסקים החמירו בסחם יינם גם כומן הזה ואין סומכין על רעת יחיד. ועיין לענין סחם יינם כומן הזה מ"ש הח"ס בפתיחה לחירושי הלכות יסורי התורה שלו שנרפס אצל ח' הרמב"ן לקירושין בפראג 1826 ואף שגם הרמ"א בחשובה מלמד זכות על המקילין מ"מ כבר פליגי עליה רוב מניין ורוב בנין של הפוסקים. והשחא יש לעיין אי שוחט שלא נוהר בסחם יינן פסול לשחיטה. כש"ע סי' ב' סעיף ו' הביא פלוגתא ררא"ש ורמב"ם במומר לשאר עבירות אי צריך לברוק לו סכין וקיי"ל להחמיר רצריך בריקת סכין וא"כ אין להניחו להיות שוחט (וע' פמ"ג וח"ש סעיף י"ג). אך זה במומר לאיסור ראוריחא אבל באיסור ררבנן י"ל רחשור על הקל אינו חשור על איסור ראוריחא (וע' שו"ת מהר"י איסינא ח"א סי' ב' וס"ז) (וכ"כ הכ"ס סי' ר' בריה ונראה לענ"ד) אלא הא לן ברינן שחיטה ג"כ כמה וכמה איסורי ררבנן כגון שהי"ה במיעוט כתרמא וכיוצא בו וגם בריקת הריאה היא ררבנן פמ"ג פתיחה לסי' ל"ט, אלא דלכאורה יש ללמד עליו זכות כיון דהאי איסורא רחם יינם להיתר נחשב אצלו א"כ אינו חשור אפילו על שאר איסורי ררבנן. אמנם נראה דכל זה לענין מה שעבר אין לפסול שחיטתו, אמנם אם השאלה באה לפנינו אם נוכל למנות איש כזה לשוחט הקהל בוראי דין שוחט כזה הוא שצריך להיות ירא שמים (ע' ת"ש סי' א' סעיף ו') ואין נוחנין קבלה למי שעובר על איסור ררבנן (ע' ערוך השלחן סי' א' סעיף כ"ג) ואם הוא אומר שלדעתו הוא מותר סשיבין לו שהוא אינו יכול לילך אחר המיעוט המקילין, ומי שמקלו יגיד לו גם בעניני שחיטה יפסוק כמקילין ואין לסמוך עליו. והשחא בשוחט שלפנינו וראי על שעבר אין סעבירין אוהו ורנין אוהו לכף זכות, אבל מכאן ולהלאה חושבנא

אומרים לו: הוי יודע שרוב הפוסקים אוסרין סתם יינם ומי שהולך אחר המקילין הוא קל והשוטט צריך להיות ירא שמים ולהחמיר בכל ספק ומכש"כ ברוב אוסרין, ומעתה הדין שתעזוב מנהגך הרע ותמנע את עצמך מסתם יינם, ואם אינו רוצה לשמוע אין מניחין אותו להיות שוחט עוד.

ב'.

ש א ל ה :

היבא שיש מנהג שצריכין להיות ב' שוחטים אם מותר למנות ב' שוחטים אב ובנו. ואיש אחד אמר שבמדינות אוגנארן אין ממנין ב' קרובים לשוחטים בקהלות היראים.

ת ש ו ב ה :

אין כזה בית מיחוש דהא עיקר טעמא דמנהגא הוא משום שוכים השנים מן האחר גבי בריקת הסכין והריאה וכמ"ש השמלה חרשה בס"י י"ח סעיף ב' וא"כ מה לי קרובים מה לי רחוקים הא סוף סוף אם אחד לא ירגיש הפנימה או לא יראה ריעותא וכא רעהו וחקרה, ואין צריך שני עדים, דהא אין ממנים לשוחטים כי אם אנשים כשרים, ובוראי ער אחר נאמן. וראיתי בשו"ת שמלת בנימין דף ו' ע"א שמתיר למנות שוחט בקהלה אשר אביו הוא סבב אי לית ליה שוחפות בגויה עיי"ש רעמנים רהם שייכים גם בנידון דידן. ושוב ראיתי בספר ררכי התשובה ל"ר ס' א' ס"ק רט"ו שהביא בשם טוב טעם ודעת ס' מ"ד ובשם אור"ן חליחאי ס' ל"א ול"ב דמתירין ג"כ שהיו ב' השוחטים קרובים או אפילו אב ובנו, כיון דאינו אלא מנהגא ונהי דאין לשנות המנהג כמבואר בשו"ת מהר"ם שיק ס' ה' ושאר אחרונים המוכחים דרכי התשובה מ"מ לא התקינו שלא ימנו אב ובנו.

ג'.

ש א ל ה :

שוחט שיר שמאלית שלו רותחת וימינו חזקה ובריאה, אי צריך להעבירו.

ת ש ו ב ה :

הנה האחרונים הרבו שו"ת בדין שוחט שיריו רותחות וכמעט כולם נקבצו בספר דרכי התשובה ס' א' ס"ק נ"ה, ואין אחד מהם מדבר משוחט שיריו השמאלית לברה רותחת ש"ס דמילחא דלא שכיחא היא כלל וכלל. ומעתה נחזיו אנן. הנה ודאי אין לדייק מדינתו כל הפוסקים, "יריו" לשון רבים ש"מ דאין פוסלין א"א"כ ב' יריו רותחין, דא"כ נדייק נמי אי ימינו רותחת ולא שמאלו כשר, וזה ודאי א"א לומר אלא באטר שעושה כל מלאכתו בשמאל, וסתם כ"י אדם אינם איסורין. וע"כ צ"ל דנקט יריו משום דסתמא דמילחא הכי הוא אי רותחת רותחין ב' יריו, ובמילחא דלא שכיחא לא דברו הפוסקים, וע"כ מלשון הפוסקים אין להוכיח לא איסור ולא היתר, ואנו אין לנו אלא למיזל בחר טעמא דאיסור דיריו רותחין. הנה בעל לחם הפנים ואחריו הרכה אחרונים כתבו רק טעמא דיש לחוש שמא ידרוס, ושפיר כתב מר רזה הטעם לא שייך אם ירו הימנית בריאה. אמנם מ"ר מהר"ם שיק זצ"ל כתב (שו"ת ס' י') חוץ מזה הטעם דדרסה עוד הרכה טעמים: חדא דע"י חולשת

גידו וכוותו אינו מרגיש בפנימית הסכין ועוד שע"י שאין ידיו נוחים במקום אחר אינו מרגיש יפה בפנימה, ועוד שע"י חולשת כוחותיו אינו יכול לשחוט במהירות ויש לחוש לשהיה משהו, ועוד שע"י שידיו מרתחין אכר חזקתו שהוא מומחה ומוחזק, וכתב שיש כאן ג' חששים, שמה לא הרגיש בפנימה ושמה שהיה ושמה דרם ועי"ש עוד טעם. והנה מ"כ כתב שאם יד שמאלית רותחת יש לחוש שאם יחזיק בקנה כאותה היר בשעת שחיטה גם הקנה יגור ויגוע ויבא לירי קלקול. ובאמת איתא בס"י כ"ד סעיף ו' כשאדם שוחט עוף צריך שיאחו הסימנים יפה וכו'. ותמיהני על מו"ר מהר"ם שיק שאסף כל החששות ולא כתב חשש זה דלא יאחו הסימנים יפה, וכן כל האחרונים שהביא בעל דרכי תשובה אין מוכיחין חשש זה ש"מ שלא חשו להכי דאף ביד רותחת יכול לאחו הסימנים יפה שלא יהיו נשמטין, ועכ"פ באומר ברי לי שלא נשמטו מהני כדכתב שם בה"י ומנח"י והובא בדרכי תשובה. אמנם כן חשש א' דמהר"ם שיק דע"י שאין נוחים הירים במקום אחר אינו מרגיש יפה בפנימה איתא גם בנדרון ר"רן דהא בשעת בריקה הסכין צריך לאחו הסכין בידו השמאלית וכיון שרותח ואינו אוחו הסכין במקום אחר יש לחוש שלא ירגיש יפה בפנימה, וכוה לא מהני ברי לי כמ"ש מהר"ם שיק שם. והנה אם היתה השאלה אם יקבלו אותו איש לשוחט הייתי אומר בפשטות מה לנו להכניס עצמנו בספק זה ושב ואל תקבלו עדיף, אך מאחר דהשאלה היא אם צריך להעביר אותו שוחט ויש כאן כמעט ריני נפשות צריכין אנו להפך בזכותו אם אפשר. והשם הטוב ישמרנו שלא תבוא ח"ו תקלה על ידינו. והנה כמה אחרונים שהובאו בדרכי תשובה שם כתבו דאם לא ראו שמרתח בשעת שחיטה אלא כמעשה אחר כגון בשעת פריעת עור המילה לא איתחזק שמרתח בשעת שחיטה ואם כחנו כמה פעמים שכשעה ששחט לא היו ידיו מרתחין אין להעבירו. וכן בראו שמרתח כשאוחו כיוו כום מלא מים יש לחלות דע"י שאוחו היר באויר מנדרג קצת. ואין להזכיר שמרתח בשעת שחיטה שיש אנשים שמרתחין בדיהם באויר אבל אם יאחו דבר מה ויניחו על איזה דבר תועיל ההנחה לחמוך היר שלא תהא מרתחת, ועי' שו"ת מהר"א ס"י מ"ה. ומעתה בנדרון ר"רן הרי וראי לא איתחזק מרתח בשעת שחיטה דהא בידו השמאלית אינו שוחט, וקדוב לודאי שלא ראו רק שידו השמאלית מרתחת כשאניה סמוכה בשום דבר, ואפשר דבשעת בריקה הסכין תומך ידו השמאלית היטב בחוה שלו כדי שלא יגור הסכין הנה והנה ויוכל לבדוק כדאוי. ואם השוחט ירא שמים וראי יעשה כל יכלתו שלא יקלקל השחיטה. ומעתה יכחנו אותו שוחט איזה פעמים אם יכול להחזיק הסכין בשעת בריקה יפה עד שירגיש אפילו בפנימה דקה מן הדקה, ואם כן הוא גלעג"ר רא"צ להעבירו, רק להזהירו שירקק ככל פעם שיאחו הסכין כחוק בשעת בריקה.

ד'

נערה אחת מצאה תבן רך (שטרף־האלם) ארוך מאד בתוך אוזא, ואמרה שכשהוציאה הקורקבן עם הושט נשאר כירה אותו שטרף־האלם והוריתי מאחר שאוחו תבן היה רך וא"א לנקוב מסמא היה תחוב כושט באורך. ואף שיש ספק אם היה במקום שחיטה והיה שם שהיה משהו מ"מ כיון ריכולין לחלות שהיה למטה במקום שחיטה, ולמעלה לא נמצא כלום מן התבן אחוץ איסורא לא מחזקין.

מלמד להועיל

ה'

בס' ערוך השלחן סי' ל' סעיף י"ח מחיר הנקב בגלגלת שניכר שהוא בתולדה אפילו באוזות ובר אוזות (שהן עיפות המים) ובח"ס סי' נ"ה אוסר אם יש נקב. אבל בשואל ומשיב מהרורא א' ח"א סי' צ"ח הביא הרבה פוסקים דמסקי כנוכ"י דמותר. ומ"ם לכבוד הח"ס נחמיר אם הנקב מגולה אבל אם הנקב נסתר בכשר או בשומן אפשר דגם הח"ס מורה ראי' סוף הקרום ליפסק, ועל כן יש להקל בהפ"מ. ובספר גילוי דעת להנאון מהרש"ם מתיר בפשיטות עיי"ש סוף סי' ל' שהביא הרבה פוסקים מתירין אבל לכתחלה לא יקנו אוזות שיש להן חטורת. ופשוט דאם הנקב כערך סלע טרפה ע' שו"ת רע"א חנינא סי' ל"א.

ו'

ש א ל ה :

ברק ל' הרה"ג ר' יעקב הכהן אב"ר דק"ק קאטמאזיטץ יע"א בענין דבר השוחטים אשר חרשים מקרוב באי אם רואין איזו ריעותא בריאה שצריכה בדיקה ע"י נפיחה חותכין אותו חלק אשר בו הריעותא אונא או אומא יחידית ובודקין אותה ע"י שפופרת ושאר חלק הריאה אין בודקין אלא במראית העין אבל אין גופחין אותו ועושין כן כדי להציל הריאה מהאברון מפני שעפ"י חוקי הממשלה כל ריאה לאחר נפיחה לא תאכל לכלב תשליכון אותה. ויש בזה ב' ספקות, חדא אם מותר לנפוח רק חלק מן הריאה ולהעמיר השאר על חזקתו מאחר שנראה ריעותא בה, ועוד אם כשר לבדוק באונה יחידית ע"י גפיחה ונחשוב זה לבדיקה מעליא עכ"ל הרה"ג הנ"ל.

ת ש ו ב ה :

הנה יען שהרב הנ"ל נוטה לאיסור והסכימו עמו הגי תרי גברי רברבי הרה"ג מו"ה זאב פ"ל כענפער נ"י אב"ר דק"ק פוזנא והרה"ג מו"ה אברהם ביבערפער נ"י רב רבית המרדש בבערלין, ולבי לא כך ידמה, כי אדרבה ברור מצלי כשחר שהדבר מותר ע"כ מוכרח אני להאריך קצת ולברר דברי. (א) והנה מה שנוגע לספק הראשון כתב הרב השואל הנ"ל וז"ל: לבי מהסס להתיר ולומר אפס קצתו תראה וכולו לא תראה, ואף שאין מחזיקין איסורא ממקום למקום היינו דוקא בשני גופים או מחתיכה לחתיכה אבל בגוף אחר ודאי איתרע החזקה עכ"ל. הנה כנראה הרב נ"י סובר כן מסבירא דנפשיה כי אינו מביא שום ראי' לסברתו רבנוף אחר מחזיקין ריעותא ממקום למקום. והנה סברא זאת ודאי אין לה שום מקום, כי הנה לשון אין מחזיקין איסור ממקום למקום אינו מדויק כאן, כי זה הלשון מורגל בפוסקים בדבר ששינה מקומו, ומקורו ברנא דמס' נדה ד' ר' ע"א בקופה שנשחטשו בה טהרות בזה"ז וזו וטלטלה בזה"ז אחרת עיי"ש. אמנם כאן בנידון דידן יותר נכון לומר אחזקי ריעותא לא מחזיקין, דוראי אין סברא לומר מחזיקין ריעותא בחלק אחר של הריאה ריש לחוש שמא גם בחלק אחר יש בו ריעותא וכפרס בריעותא ע"י חולי אין לחוש רק במקום רחוקין רשלים ביה החולי עיין סי' ל"ג ס"ק י"ח. וגרולה מו פסק השמ"ח סי' ל"ז סעיף ה': אם נפחיה מחמת איזו ריעותא הצריכה בדיקה ונקרע הקרום במקום אחר שלא היה שם ריעותא כלל יש להכשיר בין רנפחיה יותר מראי. והבית אפרים סעיף י"ד מוסיף

ראפילו רק רחוק כרוחב קש ממקום הריעותא כשר. הרי דלא אמרינן כיון ריש ריעותא במקום אחר יש לחוש לריעותא במקום אחר אפילו בנידון זה ריש סברא מרנקרע שם מחמת נפיחה מסתמא היה שם ריעותא רק דלא היחה נראה קודם הנפיחה, זה לא אמרינן, דאחוזקי ריעותא לא מחזקינן, וכיון דאיכא למתלי דנקרע מחמת דנפחיה יוחר מראי אין לחוש.

(ב) והנע עצמך אם נחויק ריעותא כחלק אחר היכא חזינן ריעותא כחלק אחר מן הריאה, אמאי סני בבדיקה פושרין במקום הריעותא, נצטרך להניח כל הריאה בפושרין, כרי שנראה אם מבצבץ במקום אחר, ומעולם לא שמענו ולא ראינו זאת, אדרבה מפשטות לשון הפוסקים משמע ראם כדקו בדיקה ע"י נפיחה ופושרין די אם כדקו מקום זה וא"צ לעיין עוד הפעם ככל הריאה לראות דילמא ע"י נפיחה ימצאו עוד ריעותא במקום אחר. — ועוד אטו נאמר אם המצא חמצא איזו ריעותא במקום אחר מהדקין אוי כל הדקין כולן צריכין בדיקה מראשן ועד סופן, ואם נאמר כן אוי נצטרך להטריף, כי אין אנו בקיאים בבדיקה כזאת. — אבל ברור דבלקוחא ע"י חולי מכשירין כל שלא שלטה הלקוחא מעבר לעבר ולא חיישינן שמא יש עוד לקוחא במקום אחר, וא"צ בדיקה כלל במקומות אחרים. — אמנם אין צריך להביא עוד ראיות שאין להסתפק בספק א' של הרב השואל, כי כנראה הוא יחיראי בספק זה, כי שאר רבנן טרופאי אין מטריפין אלא משום ספק ב' ואין מורים לו בספק א'.

(ג) ועל כן נבוא היום אל העיין ע"ד הספק הב' של הרב השואל דהיינו אחרי אשר ברור לנו דאם נמצא ריעותא במקום אחר א"צ בדיקה אלא אותו מקום יש ספק אי צריך לנפוח כל הריאה כרי לבדוק אותו מקום הנלקה או די אם ננפוח מקום הנלקה בלבד. והנה כוראי לאותן מקומות שנהנו לנפוח כל ריאה כדעת הבה"ג אין שאלה כלל, דס"ל כי זו היא הבריקה שהחזיקו חז"ל, דכמו דחיישינן לסרכוח חיישינן לנקבים וצריך לבדוק כל הריאה אם יש בה נקב או לא, וזה אי אפשר אלא ע"י נפיחה כל הריאה. אמנם לדין דלא קי"ל כבה"ג ורי בבדיקה פנים לבדוק הרגיל מכמה שנים או בבדיקה פנים ובמראית עין בחוץ גם לבדוק שאינו רגיל כל כך כמבואר בלבושי שרר סי' ל"ט ס"ק י"א, א"כ א"צ לנפוח אלא היכא דאיכא ריעותא במקום אחר, וא"כ יש רק ספק אי אותו מקום נבדק היטב באם אין נופחין רק בסמפון אשר כל סמפונות הקטנים של אותו מקום מסתעפים ממנו, או אם צריך לנפוח רוקא בקנה הנדל אשר כל הסמפונות נמשכין ממנו. והנה פשוט דאין לחוש לענין שמנהג בכל ישראל מקדמת דנא לנפוח כל ריאה ואין לבטל המנהג, כי המנהג הוא רק לברר אי יש נקב במקום הוה, והרי חזינן גם באמוראים שכל אחד בדק אחר הנקב כמו שנראה לו על צד היותר טוב, דמר בריק בשמשא ומר במיא ומר בגילא דחיתחא (ע' חולין ג"ז ע"א). וכן ראייתי מרבתי ג"ע בחושט דפעמים כדקו ע"י נפיחה ופעמים ראו בעור הושט נגד השמש, כמו שראו שיש להבחין היטב אי יש שם נקב או לא. ובחזריא אין לצוות למורה הוראה; „ברוק כמנהג" אם הוא אינו מבחין היטב באותה בדיקה והוא מבחין היטב בבדיקה אחרת, ועל כיוצא בזה אין לומר לאדם הלך אחר המנהג אלא אחר חכמית המנהג, וחושיו האדם וכן הכנתו הן הן שצריכין להבחין ע"י בדיקה אי יש כאן טריפות או לא. והא דנחפשש המנהג לנפוח בקנה כל הריאה, משום דבדיקה זו היא פשוטה וירועה וניכרה לכל אדם, משא"כ בדיקה סימפון ונפיחה בסימפון לזאת צריך בקיאות יחירה, ומי זה אשר יאמר למי שיש לו אותה הבקיאות

שאסור לו לברר הנקב ע"י בקיאותו היחירה מפני שאין המנהג כן, אחמה! הרי זה כמי שאסור לבקי היטב לשער ע"י מראה עין אי יש ששים נגד האיסור, שאסור לו לשער כן מפני שאין המנהג לשער אלא ע"י מדידה.— מוכן מאליו שהראיה שמביא הרב השואל מאותן מקומות שנהנו לנפוח כל ריאה אינה ראייה לדירן, כי אותן המקומות סוכרין כבה"ג דצריך לברוק כל הריאה אחר נקבים וכדומה, ומה ענין זה לדירן רפסקינן ר"צ לברוק בנפיחה אלא אם יש באן ריעותא; וראי ר' אי אותו המקום מנופח היטב היטב, כי אין אנו צריכים אפילו לראות אחר הנפיחה על המקומות האחרים.—

(ר) ומעתה אין השאלה כי אם אי אותו מקום הריעותא אי אפשר לנפחו אלא ע"י הקנה או אם אפשר לנפחו היטב גם ע"י הסמפון שכל קנוקנותיו הקטנים מסתעפים ממנו. והנה כשאני לעצמי מצד הסברא אמרתי בלבי: ריחק נפיחתו בורק היטב, קירב נפיחתו לא כל שכן, ואם יש לברוק ע"י נפיחה בקנה שהוא רחוק מן האונה, כש"כ אם נופח בסמפון של אותה אונה, שהוא נופח באונא להריא (רירעקס)! אמנם אמרתי ח"כך ברבר זה אסור לארס לפסוק ע"י סברא וטהעאריע שלו כי אם צריך לשאול את פי הבקיאום והעסקנים ברבר (פראקטיקער) מה שנראה להם ע"י חוש הסינון. והנה ראיתי בעריות הרבנים היו שתי עריות המכחישות זו את זו, כי הרה"ג ר' יעקב הכהן ג"י העיר וז"ל: ואני נסיתי איזה פעמים עם שוחט רמחא שלנו לנפוח אונא יחידית ע"י שפופרת ומצאתי ראיתי שכמעט אי אפשר לברוק מפני שהרוח יוצא למעלה במקום החתך (אמנם מה שמביא הרב הנ"ל ראייה מלשון רמ"א שכתב: אם יוכל לברוק בוראי אין ראייה שכונת רמ"א נושן לפרש אם יוכל לברוק רהיננו אם הסמפון שלם, שפעמים אי אפשר לברוק כגון אם הסמפון נחתך).—

אמנם הר"ג ר' אביעזר אויערבאך ג"י העיר להיפך וז"ל: כי הנה ראיתי כמה פעמים שע"י נפיחה בסמפון קטן של אונא יחידה עולה הרוח יפה בכל האונא וגם יותר ממה שעולה בנפיחת כל הריאה כולה והחוש מעיר על זה שהרוח בא ח"כך ומיר למקום הסירכא ובכח ראשון של הנופח ואם נמצא נקב במקום המיעוץ ניכר וראי וכן באמת נסרפה הבחמה הרבה פעמים ע"י בריקה באופן זה עכ"ל.— ובעבור אותן ב' עריות המכחישות זו את זו אמרתי אנסה גם אנכי את מי האמת. וקראתי לשריב ראשון של ערת ישראל הרבני המופלא ומופלג ע"י בקיאותו וזריוותו ר' בנימין יעקב סאבאטסקי הרבני הנ"ל הביא לי ג' אונות משונות בנדלן ונפח בסמפון בפיו שלא ע"י שפופרת ועלחה בנפיחה יותר ממה שעולה אם נופחין בקנה הריאה. ואחר כך לקחתי מחס דקה מן הרקה ונקבתי נקב קטן באונא וסבלתי אותו מקום הנקוב במים ומיר בצבצה בצבץ גדול, וכן ניסה השריב הנ"ל כמו עשר פעמים לעיני וראיתי בעיני שצדקו דברי הרה"ג ר' אביעזר אויערבאך, וע"כ אמרתי שמסתמא השריב שניסה לפני הרה"ג ר' יעקב הכהן לא היה בקי היטב בנפיחה כזו. וראיתי בעין שהכל בבקיאות תלוא מילתא. וסיפר לי השריב ר' בנימין יעקב סאבאטסקי הנ"ל שפעמים נפח נערו של הקצב בקנה ולא בצבצה הריאה, אך הוא (השריב) הרגיש כמשמש היר שיש באונא ריעותא גדולה, ועל כן חתך האונא וניקר את סמפון האונא מרם שיש בו, ואחר כך נפח בסמפון וראה שבצבץ היטב וטרפה. והעיר ר' בנימין יעקב סאבאטסקי בעדות ברורה, שעפ"י נסיונותיו גורע לו שבכ"מ שמצבץ בנפיחה בקנה, וראי מצבץ בנפיחה בסמפון האונא, אבל פעמים שאינו מצבץ בנפיחה בקנה אבל מצבץ היטב בנפיחה בכח ראשון באונא.

ולפי הנפילה בסמפון האונא לבקיאין היא בריקה יותר טובה מנפחה בקנה, כאשר הנסיון והחוש מעיד.

(ה) ולפי מוכן היטב לשון רמ"א בס"ל סעיף ט' שכתב: ואפילו אם כבר נחתכה הריאה וכו', ראילו לרבנן טרופאי רילן שאומרים שהנפיתה בסמפון היא חלשה יותר מנפיתה בקנה, מאי אפילו דקאמר רמ"א הא ק"ו הוא, אם סרה האסימיות ע"י נפיתה קלה, ק"ו שהיתה סרה ע"י נפיתה חזקה בקנה, ולירי הכל גיחא דקמ"ל רמ"א עפ"י ערוחו של בעל הרוקח ראפילו אם לא סרה האסימיות אלא ע"י נפיתה חזקה בכח ראשון בסמפון אעפ"י כן כשר. ותמיהני על הרה"ג ר' אברהם ביכערפלר נ"י שרוצה להביא ראיה מלשון אפילו לסברתו רנפיתה כזאת לא מהני במקום אחר, והנך רואה שמביא ראיה לסחור.

וראיתי שהנאון בעל בית אפרים פירש מתחילה דברי ר"א בעל הרוקח וז"ל (בראש אפרים ס"ל ל"ו ס"ק קנ"ב): וגם צ"ל מ"ש יתן קש בסמפון וינפח אעפ"י שכבר נפח קודם שחתכה ולא עלתה ומ"מ י"ל רע"י נפיתה דרך קש בסמפון יכול להיות יותר שחעלה לפי שהוא קרוב למקום האטום ודרך קש יפח בו ער שחננה עליו הרוח כי קרוב הוא עכ"ל הראש אפרים. הנך רואה שרעתו וז"ל ג"כ כמו שכתבתי ומי כמוהו מורה ובקי ובעל נסיון! ומערוחו של בעל הרוקח למרנו קולא רמוחר לנפוח אף נפיתה חזקה בכח ראשון בסמפון כדי להתיר האטום. ובוראי למר זה מרחיון רגם הש"ס מחיר אי איה ב"ה מוגלא ראמרין מחמת מוגלא הוא רנאטם, וא"כ אם לא עלתה בכח שני ועלתה בכח ראשון וראי מוגלא או רם סגרו הדרך לאויר לבוא בסמפון, וכיון רעלתה עלתה ואין כאן אטום. — ומה יש ללמוד מה"ה בצמקה במקצה אם סרה הצמיקות אפילו ע"י נפיתה בסמפון אין כאן ריעותא כלל. אמנם לענין מראות הפסולות יש לרונ על נפיתה זו שהיא כנפוחה יותר מכררכה, וצריך הבורק לעצור ברוחו קצת כדי שלא תהא נפיתה אלא כררכה. — הן אמת שיש ליסר בשלמא בקנה שהוא רחב יש כאן מקום לנפוח בו בכח גדול, אמנם בסמפון צר אין אדם שליט ברוחו לנפוחו אל פי הסמפון, והרוח עובר על הצררין ובריאה אין בה רוח. — אולם זה הרבה אשר דברתי כי הכל תלוי בבקיאות, והבקי והאומן ירע לנפוח היטב אפילו בסמפון צר, ומי שאינו בקי כל כך יעשה לו שפופרת צרה בראש אחר ורחבה בראש האחר וישם פיו בראש הרחב. —

(ו) ודבר זה ראין חילוק בין בריקה כנפיתה כל הריאה ובין בריקה כנפיתה אונא אחת משמע גם מרביו של בעל חשוכות בית שלמה שהביא לנו הרב השואל (וי"ש כח) שטרח וינע להביא לנו התשובה הנ"ל דברים ככתב) שהרי שם היו חרתי לריעותא צמקה במקצה וסירכא שלא כסדרן שעברה במיעוץ ואעפ"כ החיר הרב כנפיתה לאחר שחתכו האונא. והנה הרה"ג אב"ד רק"ק פונא כתב ראין ללמוד מצמקה אונא שלימה או מקצתה שחזרו לבריאות ע"י נפיתה קלה כזאת כי הלא כל שכן הוא אם חזרו ע"י נפיתה קלה ק"ו ע"י נפיתה כהונן, ועוד מי יעיר לנו שלא תכבץ הריאה אם סובב סובב הולך הרוח ואל מקום הסירכא ישוב עכ"ל הנאון אב"ד רק"ק פונא. ואחר בקשת מחילה מכת"א אומר אני שכל רביו הפלא ופלא הם כענין, חרא דמאי קאמר ררוקא נבי צמקה מועיל נפיתה קלה כזו אבל לא כסירכא שלכ"ס שעברה ע"י מיעוץ, והלא בנירון של חשוכות בית שלמה היו חרתי לריעותא צמקה וסירכא שלכ"ס שעברה ע"י מיעוץ ואעפ"כ החיר הבית שלמה ע"י „נפיתה קלה" כזו. וחזן מזה כתב בפירושו: „ומה לי בריקה

אטום או בריקת צמקה או בריקה לאחר המיעוד אם אינו מבצבץ, בכולה מהני לענין אף אם חתך האונא שבה הריעותא מנוף הריאה ונפח לחוך הסמפון ועלחה היטב בנפיחה ואין שום ריעותא, זו בריקה מעליא היא עכ"ל. הרי בפירוש שאינו מחלק בין בריקה צמקה ובין בריקה סירכא שליכ בכל נזנא כתב "זו בריקה מעליא היא". הא חרא, ועוד דהרה"צ רק"ק פזנא קרי להאי נפיחה: "נפיחה קלה" וכבר הבאתי למעלה דהחוש מכחש זה, ומעשה רחשובות בית שלמה יוכיח דשם ג"כ מתחילה לא עלתה הריאה בנפיחה, ואח"כ חתכו האונא ותיכף עלתה הצימוק ג"כ בנפיחה, הכי אותה נפיחה "נפיחה קלה" תקרא, אדרבה הרי החוש העיר שנפיחה חזקה היתה יותר מנפיחה הראשונה. הא תרתי, ועוד בה שלישיה דהרה"צ כתב: מי יעיר לנו שלא תבצבץ הריאה אם סובב סובב הולך הרוח וכו'. — ע"ז חמה חמה אקרא היכי תמצא שסובב סובב הולך הרוח, הלא בכל ריאה הסמפונות נמשכין זה מזה כענפים באילן, ואפילו אם נופחין בקנה אין הרוח הולך אל האונא סביב, כי אם אל סמפון הגדול של האונא הולך, ומשם אל סמפונות הקטנים ואל הקנוקנות, וזו עצמה היא הדרך אם נופחין תיכף ומיד אל הסמפון הגדול של האונא, רק שדרך ההיא קצרה, ובנפיחה לחוך הקנה יש לרוח דרך ארוכה, ואם יוכל לגרום בצבוצ ע"י דרך ארוכה כשיכ בדרך קצרה כמ"ש לעיל וכמ"ש הנ' רק"ק האלבערשטארט. — סוף דבר, דברי הנ' רק"ק פזנא אינם מובנים כלל וכלל.

(ו) ובמ"ש דהרה"צ ר' יעקב הכהן על דברי הבית שלמה כחחלה וו"ל: "מזה נראה כדורא שכבר ברוקו כל הריאה בשלימות" יש ספק בדרי מה כוננו בזה אם רוצה לומר שכבר ברוקו הריאה כשהיתה שלימה קודם שחתכו האונא, הא אדרבה זה מינרע נרע דהרי ראינו רכשהיתה שלימה לא עלתה בנפיחה, ואף הסירכא שליכ רק אחר חתיכת האונא עברה ע"י מיעוד ולא בצבוצ ומה יועיל לנו הכדיקה בשלימות, אם הכדיקה תליא בחתיכה של הריאה? וע"כ אני חושב שהרב רצונו לומר רע"כ ע"י בריקה הראשונה בשלימות נודע שאין ריעותא במקום אחר כי אם רק במקום הזה, ואורא לו ספק הא' של הרב השואל, כנ"ל כוננו הרב נ"י. אמנם לאחר שהראיתי לעיל בעליל שספק הא' של הרב השואל אין לו מקום כלל וכלל גם דבריו אלו רחוקים הם ואין צורך להשיב עליהם.

אמנם מ"ש עוד הרב השואל נ"י שהבית שלמה לא התיר לכתחלה לחתוך אונא יחידית ולברקה וכל מה שצריך להקל אינו אלא בדעיבר עכ"ל אלו הדברים אפשר לאומרם, אך מסגנון הלשון של הבית שלמה לא משמע כן שהוא כתב בפשיטות זו בריקה מעליא היא ואילו להרב השואל ה' לו לכתוב: "בדעיבר יש לסמוך על בריקה כזו אף שאינה בריקה מעליא" ומכל סגנון לשונו משמע שאין שום חילוק בין בריקה זו לבדיקה ריאה שלימה, ועוד אילו היתה סברה לומר שבדיקה אונא יחידית ע"י נפיחה אינה בריקה מעליא לכתחלה, כאן בתרתי לריעותא היה לו לאסור אפילו בדעיבר. וראיתי בספר בית אברהם בריני תרתי לריעותא מסימן ל"ז אות ט' שמתחלה רוצה להכשיר צמקה במקצת שהלכה ע"י נפיחה, עם הריעותא וסירכא שליכ שעברה ע"י מיעוד ולא חשיב תרתי לריעותא, אך לבסוף כתב כיון דלא ראיתי זה בשום ספר חלילה לכם לסמוך עלי להתיר. והמחיר כה"נ עליו הראיה עיי"ש. ואם הרב בעל תשובת בית שלמה רב נוכריה והתיר תרתי לריעותא זה בודאי היה לו על מי שיסמוך, אך מ"מ מנא ליה להתיר ע"י "נפיחה קלה" או ע"י בריקה שאינה מותרת לכתחלה? אלא וראי שברור היה לו לבעל

בית שלמה שבדיקה זו היא בדיקה מעלייתא ואין לפקפק בה. וע"כ נלענ"ד שבצדק הביא הרב בעל דרכי החשובה משמו של הבית שלמה שבדיקה זו מותרת אפילו לכתחלה אף שהיה לו לפרש דרך משמע כן מבריו ולא בפירוש אחר.

(ח) עוד יש לי להביא ראיה שנפחתא אונא יחידת היא בדיקה מעלייתא מברכי הראש אפרים בס"ל ס"ק רכ"ו וז"ל שם (גבי דין מחט בריאה): אמנם אף לפי מ"ש ראף ברחוק מהקדומים חיישינן שניקבה וחורה מ"מ אם היתה המחט בסוף אונא או אין סברא שמא היתה באונא אחרת וניקבה שם וחורה לאחוריה לאונא אחרת.... ולפי"ז אם בא לפנינו חתיכת ריאה שבה אונא שלימה ונמצא בה מחט לסוף האונא ונפוחה ע"י שפופרת כמ"ש לענין אטום ועלתה בנפוחה כהונן א"כ לכאורה יש לרונ בה דין שלימה רחא קמן דאונא זו לא ניקבה ולמאי ניוחש לה לשמא היתה באונא אחרת וניקבה אותה וחורה לאחוריה לאונא אחרת להא לא חיישינן כמ"ש ובאונא זו הא ברקינן לה ולא מבצבצה... ומ"מ אין להקל ראפשר רמ"מ יש לחוש שמא ניקבה הקרום שבין אונא לאונא במקום התחלת חילוק ופירוד האונות ושוב חורה לאחוריה וירדה למטה בתוך האונא וגם לפי הטעם שכחתי בקונטרס הראיות מחמת רחיפת הריאה אפשר שמחמת רחיפתה יכולה היא להתעקם ולנקוב למעלה לכן יש להחמיר עכ"ל.

והנה בודאי מוכרח הראש אפרים לבקש טעמים להחמיר ראל"כ חיקשי האיך כתבו כל הפוסקים בפשיטות רמח"ם בריאה חתוכה טריפה הא איכא נזנא דכשר נם בחתוכה, ובשלמא על הש"ס דאמוראי לא רצו להורות היתר בחתוכה לא קשה, דהא הש"ס מירי כמעשה שהיה ומעשה שהיה כך היה, ולא היה אפשר לברוק החיתוכא, אמנם על הפוסקים חיקשי למה לא אישחמט חר מהפוסקים ללמד היתר בחתוכה, ועל כן ביקש הראש אפרים למצוא טעמים דבחתוכה בכל נזנא אסור. ומעתה הקושיא חוקה על הראש אפרים אמאי לא אמר טעמא כרבנן טרופאי דילן דבחתוכה א"א לברוק בנפוחה אי אית בה נקב משום דנפוחה בחתיכה היא נפוחה קלה ונהי רמהני כאטום משום קל וחומר, מ"מ לא מהני נפוחה קלה במחם. כל זאת לא עלתה על דעת הראש אפרים אשר כל רז לא אניס ליה, ואדרבה הוא כתב בפשיטות דלכאורה יש לרונ בה דין שלימה רחא קמן דאונא לא ניקבה רחא באונא זו הא ברקינן לה ולא מבצבצה ולא עלתה על דעתו לפקפק בבדיקה זו ולומר שהיא רק נפוחה קלה. הלא ברור כשמש דהראש אפרים לא מחלק בין בדיקה נפוחה ע"י שפופרת כסמפון ובין נפוחה בקנה, ובין כך ובין כך הבדיקה מבררת בלי שום ספק, דאונא זו לא ניקבה".

(ט) ידעתי גם ידעתי שיוכל המתעקש להשיב דהראש אפרים אינו חושב בבדיקה חתוכה לבדיקה טובה רק בדיעבד אבל לכתחלה אינו מתיר, או דהוא הדין והיה יכול להחמיר מטעמא דאין זו בדיקה טובה, דק דעריפא מינה אמר ריש להחמיר מטעמים אחרים. — אך מי שמשיב תשובה זו לא ראה ספר ראש אפרים מעולם, כי ספר זה אשר הוא מלא וגדוש ולא הניח דבר גדול ודבר קטן אשר לא ביררו כסלה נקיה, בודאי לא החליט ללמוד בבדיקה נפוחה כמחט בחתוכה ממה שמצינו גבי אטום, אי הוי רק ס"ד דנפוחה זו היא נפוחה קלה, ובודאי היה מברר הדבר ולא היה כותב בפשיטות רחא קמן דאונא זו לא ניקבה, אלא ודאי דהוא סבירא ליה דזה היא

בריקה טובה שאין לפקפק בה. — (ועיין מה שהבאתי לעיל אות ה' בשם הראש אפרים).

(י) והנה אפילו אי ייבנין ליה להרב השואל סברתו ראין להחיר בריקה בחתוכה אלא ברעבר מ"מ כיון ראי נפחינן הריאה נצטרך לאבר כל הריאה וראי כריעבר רמי. והנע בעצמך אם יקנה ארם ריאה וימצא בה שאלה שצריך נפחה ויכול להציל הריאה ע"י שינפח רק האונא הכי נאמר תשליך הריאה לכלב כי לכתחלה אסור לנפח אונא יחידית, והלא הוא מפסיד כל מקחו ובוראי כריעבר רמי, ומעתה אטו משום רקנה עוד הרבה בשר עם הריאה נכריחנו להשליך הריאה ונאמר מילחא וזוטרחא היא. — הן אמת שמצינו הרבה פעמים ריש חילוק בין הפסד מרובה להפסד מועט (ואמרו רהפסד מרובה הוא שחית מקרן) רבהפסד מרובה סומכין על המקילין משא"כ בהפסד מועט, אמנם היכא רבריעבר מותר בפשיטות, אפילו בהפסד מועט מותר ברעבר. ררך משל למ"ר רבריעבר סומכין על רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן אין חילוק בין אם שחט צפור קטן שוה פרוטה או שור בר ת' זו, רין פרוטה כרין מאה. ועוד ררך משל בכערלין יש קצבים שהיו צריכין לאבר ע"י פסק כזה כחמש מאות ריאות בכל שנה, ומי הוא זה ואי זה הוא אשר לא יחוס על סמנם של ישראל שעולה לכמה אלפים שהולכין לאברון בכל שנה, ומי יאמר שזה לא חשיב כריעבר! (ע' תשו' רע"א סי' מ"ג שמסופק אי חשבינן בה"מ כל אחר בפני עצמו או הכל ביחד).

(יא) ער הנה דברתי לרינא, ועתה אספר למעשה האידך הוא המנהג כאן בכערלין כאשר ספרו לי הרין האברך המופלא ומופלג בחרי חריף ובקי מ"ה חיים ביכערפלר נ"י והשוחרט המצוין והמומחה הרבני מ"ה בנימין יעקב סאבאטקי נ"י. — הנה זה יותר מעשר שנים מעת אשר אסרה הפאליציא לנפוח הריאה המנהג כאן לחתוך האונא או האומא אשר בה הריעותא ולבורקה, וכיצד ואופן המנהג בקהלחנו תרעו ותשכילו מסיפורו (אשר נספח אל חשוכחנו הנוכחית) של הרין שלנו מ"ה חיים ביכערפלר הממונה על השחיטה ועל הבריקה שלנו מעת אשר מ"ר הנאון מוה"ר עוריאל הילדעסהיימער נ"ר חש כחו ולא יכול עוד לצאת ולבוא כמקדם. ומתחילה כמובן מאליו כל המנהג ניתקן עפ"י מ"ר הנאון נ"י. וסיפר לי השויב ר' בנימין יעקב סאבאטקי הנ"ל שמתחילה כאשר נתקבל מקהלחנו לשוחט שני, זה כשמונה שנים, וראה שהשוחרט הראשון בורק אונא יחידית היה בעיניו רבר זר, כי לא ניסה ער הנה לברוק באופן זה, ועל כן הלך אל מ"ר הנאון נ"י ושאל את פיו מה זה ועל מה זה, ומ"ר נ"י הניר לו כי הנהיג זאת מפני פקודת הפאליציא אך אין לפקפק ברבר, כי הבריקה טובה ויפה ואין כאן שום חשש, ומאו וער עתה גם השויב ר' בנימין יעקב בורק כן. וברור בעיניו ע"י החוש והנסיון, שאין חשש בבריקה זאת בכל וכלל. —

(יב) והנה אומר אני בבר הורה זקן, ה"ה הנאון מ"ר זה עשר שנים בעת אשר אור חכמתו עוד האיר בחקפו ונבורחו, ואף שמתוך כתב הרין מ"ה חיים ביכערפלר נ"י יראה הרוואה אשר בעיניו אי אפשר לברוק בענין אחר, וגם התחבולה אשר חשב בחכמתו ה"י ריקק פזונא א"א לחקן בעירנו, מ"מ כיון שחקן מ"ר נ"י בריקה זאת ואמר שהיא טובה ויפה אין להרהר אחריה, ומוכסת אני שאין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיק כמ"ר נ"י ובפרט שיש חשש שאם יפקד ארם ויאמר שאין זה כשר אלא בשעת הרחק אוי יציאו לעז על השחיטה של ערת ישראל, והחסידים והצנועים יהי' לכן נוקפין ופורשין משחיטת ערת ישראל, ויביאו בשר מן החוץ, ויהי'

חומרא דאתי לירי קולא, כי הרבה קלקולים נעשים ע"י שחוטי חוץ בירוע. גם החסידים הבאים מעיר אחרת יסכרו שאסור להם לאכול משהיטחנו וע"ז יתרכה הלען, וכרי ביוון וקצף. אשר על כן נלע"ר שאין לפקפק כלל על בריקה זו, שהיא בריקה טובה ויפה כאשר בירחתי לעיל בעזה"י.

יום ג' ה' אב שנת תרנ"ו לפ"ק

הק' רוד צבי האפפמאנן מורה בבס"ר הרבנים כבערלין.

וזה לשון סיפור מנהגנו שכתב לי הרי"ן שלנו מו"ה חיים ביבערפעלר נ"י.

רער הערנאנג איוט פאלגענדער: ואפארט נאך רעם אפפנען רער כהמה חירר בריקה פנים אונר איינע בעשראנקסטע בריקה חוץ אינואפערן נעמאכט, אלו ריא איינצעלנען אונות ואוסות, ריא אבער נאך אין רער מיצר החוה ליענען, נאכגעוועהען ווערען. זינר נון רירין ארער שערות, ריא במשמוש היר אכנהען פארהאנרען, וא לאווע איך איבערהויפט ניכט מנפח ויין. איוט איינע סירכא, ר. ה. איינע סירכא וראית, ווהו סימנה שע"י מיעוך ומשמוש ריא מתקשה יותר ויותר, וא לאווע איך פערווכען, אב ויא אין רער כהמה אב נענאממען ווערען קאנן. איוט ריעו רער פאלל, וא לאווע איך ריא נאנצע ריאה, (נאכרעם ריא סירכא פאללשטאנדיג ענטפערנט איוט) מנפח ובורק ע"י רוק ומים ויין. איוט ריעו ניכט רער פאלל — צירקא 90 פראצענט — וא לאווע איך ריא בעטרעפערנרע אונא אללין הערויסשנידען.

ריא (כאליציליכע) פארשריפט איוט, ראם איינע לונגע אונטער קיינען אומשטאנרען אויפגעבלאווען ווערען דארף. צווייטערהאנדלונגען פיהרען ניכט נור פערניכטונג רער לונגע, ואנרערן אויך געלד-רעפ. האפטשטראף נאך ויך. ואבאלר ראהער רער טהיערארצט אין רער נאָהע איוט קאנן איינע נפיתה כל הריאה איבערהויפט ניכט אין בעטראכט קאממען. ריא ריאה חירר פאן רען קצבים הערויוגענאממען, אויפגעהאנגט אונר דארף ניכטס דארן געשעהען, ביו רער טהיערארצט ויא אבנעשטעמפעלט האט. ואללעט איך אבער ביו ראהין ווארסען, וא איוט צו בעפריכטען:

(1) ראם ריע לונגע — טריפט אין צירקא 50 פראצענט צו — ווענען בעות, טובערקולאזע, דרייען, פאם טהיערארצט פערוארפען חירר. אין ריעועם פאללע חירר ריא לונגע פאן וינעם ריענער ואפארט אין קאלקמילך געווארפען אונר בעקאסטע איך וי איבערהויפט ניכט מעהר צו, געויכט; (2) ועלכוס אבער ווענן ריעו ניכט געשעהט, וא קאנן נאכהער פאן איינער בריקה ניכט מעהר ריא רערע ויין, רענן רער טהיערארצט שניידעט ריעוועלבע אין צאהל-רייכען שטעללען ביו טיעף אין ראן געוועבע איין, וא ראם ועלכוס ווענן, וואו פאן אונמעגליך ערשיינט, ריא סירכא טראָסט רעו היך אונר הער-ווערפענו נאך אינטאקט ווארע, ראך איינע בריקה אונמעגליך איוט, וייל ריא ריאה נאטירליך ניכט מעהר עולה כנפיתה איוט.

ר' ביבערפעלר.

זי

שמעתי שרב אחר אמר לאותן הררים במקומות שגוהנים לנפוח כל ריאה ולברוק גם מבחוץ שאם באים דרך משל לאמסטרדם ששם אין בורקין רק בריקה פנים, נותנין עליהם חומרי המקום שיצאו משם אם דעתן לחזור ואסורין לאכול כשר כאמסטרדם. וג"ל דלא שפיר הורה דוראי מותרין לאכול שם כשר דהא חומרא דברייתא חוץ אין גוהנים אלא לכתחילה אבל

כדיעכער לי"מ לשי' הלבושי שרר סי' ל"ט ס"ק י"ב דמתיר בדיעכער אפי' לא נפח כמזיז ודאי מותר לאכול שם דהא הוי דיעכר, אלא אפילו לתבואות שור (שם סעיף ב') דאוסר בלא נפח כמזיז מ"מ היינו דוקא אם עבר על תקנת חכמים, אבל במקומות שנהגו היתר הרי לא עשה שום עבירה הדרינן לרינא דכדיעכר אם לא בדיק כשר דהוי כאילו נאכרה הריאה קודם דדיקת חוץ דמותר אף לתבואת שור, עיי"ש סי' ל"ט סעיף ה'. א"כ מרינא ודאי מותר לאכול בשר שם. ואף ששמעתי שיש רבנים שאין אוכלין שם, זה רק מדרת חסידות, אבל ודאי אין להורות כן לאחרים.

ח'

ש א ל ה :

טרפס הכבר שנסרך לבית הכנסת ותחוב שם מחט מעבר אחר והסירכא נגד פי המחט ואני הטרפתי אף בהפ"מ מאחר שכל הפוסקים אשר ראיתי מטריפין. אבל אמרו לי השוחטים, והם ערים נאמנים, שבמדינת פולין נוהגים לכדוק בקש ואם לא עבר המחט מעבר לעבר נהגו להכשיר. גם הראו לי ספר אחר על דיני שחיטות ושמו רביר הוהב מאת יוסף פינקעלשטיין מק"ק מישקאלטץ ומצאתי כתוב דבהפסד מרובה יש להקל בנמצא מחט תחוב או שביל ובודקין בקש ואם לא עבר מעבר לעבר מכשירין, ע"כ ושאלתי... להשיב לי אי איכא צר להקל בענין זה.

ת ש ו ב ה :

בספר בית יצחק ובספר בית אברהם (סי' מ"א ארני זהב) כתוב: ויש מרבותנו מקילים בה"מ בבהמת ישראל בנמצא מחט תחוב או שביל אף כנגד הסירכא ממש ובודקין בקש או במחט בראש העב ואם לא עבר מעל"ע מכשירין מטעם הכר"ו אבל חלילה להקל בכה"ג כ"א ע"י מורה גרול וכמו שסיים הכר"ו ו"ל בעצמו וברשמי שאלה העיר על כר"צ דק"ק ליסא שהורו כן להלכה נגד רצונו. והנה כפי א"ט רף נ"א איתא בפשיטות דבמחט בפנים וקורט דם כנגדה דטרפה דאם אין נקב קורט דם מנין וכמעט כל הפוסקים כתבו דסירכא לכל הפחות הוי כקורט דם והרבה פוסקים סוברים דסירכא חמירא מקורט דם ומסתבר טעמם. רק דהפלתי כתב דאפשר דהסירכא באה מעבר החיצון ע"י שהתחיל המחט לנקוב מעט בעבר הפנימי ואין מוחלט שעבר המחט מעבר לעבר. ולפי"ז סירכא קיל מקורט דם. אמנם גם הכר"ו כתב ולכך במקום שהיה בלא"ה צדדים להקל גם על זה שמנו לבנו אבל אין בלא"ה צדדים להחיר ואינו הי"מ ח"ו להקל כל דהו עכ"ל. והפלתי לא כתב דיומא מהצדדים שהיו בלא"ה ומתוך דבריו משמע דלא היה במקום הערובת וכה"ג, כי כתב בתחלה יען שהיה הדבר שכיח הרבה והיה הדבר קשה להסתבחים המחיק סוד במושב זקנים למצוא היתר. והחכמת אדם כתב ג"כ ואם יש הפ"מ ועוד כמה צדדים להקל צ"ע ע"כ. והנה יש עוד סברא לומר דסירכא קיל מק"ד משום ריש לחלות הסירכא בחצר הכבר ושם אין נקב הנסתם פוסל אמנם המעיין בשו"ת צ"צ סי' מ"ט ובח"ס סי' ל"ג ומ"ה ובחשו' מהר"ם שיק סי' נ"ה יראה בעליל שכל אלה הטעמים ישא רוח. אשר על כן אין לסמוך להחיר אם המחט תחוב ופיה נגד הסירכא ע"י בדיקה הנ"ל כי אם בהפ"מ ובשעה הדחק גרול או כדאיכא למיחוש לחקלה שהעם יקחו טריפות אם לא ימצאו כשר, ואף באופן זה ראוי לכל בעל נפש להחמיר על עצמו.

ש א ל ה :

ע"ר הבהמות שרוקרין ברומח לחוך הכרם ומתרפאות בכך כמו שנזכר בהנהגות הסור אם שהו י"ב חרש מה דינם.

ת ש ו ב ה :

לפי מ"ש הרמ"א דבוראי טריפה ל"מ שהיה י"ב חרש אין להם תקנה גם החכ"ש התרעם על הנהגת הסור, מיהו הוא ו"ל לא ראה מעשה דבמרינות פולין אין דבר זה מצוי כלל אבל במרינות אלו שהדבר שכיח וידוע חוב עלינו לעיין בעיקר הדין, גם להסיר לעז מחז"ל שנחנו כלל דטרפה אינה חיה והלא עינינו רואות שאינו כן. וגבי נסלה האם לר"ט [אמרו] שטועה כר"מ הואיל והמצואות מעירה כנגדו. והנה הרשב"א נשאל על ענין כזה ביחירת וטרח הרבה לקיים דברי חז"ל וגרחק לומר וביחירת אפשר דלא נאמר כלל זה דטריפה אינה חיה. אבל דעת מהרש"ל רכלל זה לא נאמר אלא על הרוב, אבל איכא מיעוטא דמיעוטא דחיי"ב חרש ולכך פסק דפלוגתא דרבנחא אם חי י"ב חרש כשר. ולפ"ז כנר"ד ראיכא פלוגתא לכאורה אפשר להקל, אבל זה ליחא, דהא לא אמר אלא היכא דחלקו הפוסקים מסברת עצמן בדבר שאינו מפורש בש"ס אבל הכא שהמחלוקת מבוארת בש"ס בוראי א"א להכריע ע"י הנסיון ולעשות אחר מהאמוראים לטועה. — ובחילה נראה מה שיעלה בדינו מהסוגיא דף נ' דיש שם מחלוקת גדולות תנאים ואמוראים מה הוא כרס הפנימי, ואנו אין לנו עסק אלא בפלוגתא דרבה בר ר"ה וריב"ח רכל הפוסקים הסכימו דעכ"פ הלכה כא' משניהם ולרבה הוא מפרעתה שהוא כל חלק הכרס הרואה את הקרקע ולריב"ח כל הכרס הוא כה"פ, ובוראי אם נפרש דרבה דאמר מפרעתה היינו רכל אותו החלק הוא ודאי טרפה, וכן ריב"ח דאמר כל הכרס וכו' הוא ודאי טרפה א"כ אין לנו היתר בג"ד בשום ענין וכמ"ש. אבל באמת יש לפרש הפלוגתא בע"א דהני תריי אמוראי הם עצמן לא הטרפו בתורת ודאי אלא מטעם ספק, דרבה נקט חומרי חומרי רכלל התנאים ואמוראים ונתן כלל לצאת ידי כל הספיקות להטריף כל חלק הרואה את הקרקע ויצא ידי כולם וכדאמרינן כולוהו בדרבה שייכי וכדפירש"י או שהיה לו קבלה לרבה שבאותו חלק הרואה את הקרקע יש מקום אחר הנקרא כרס הפנימי אלא דלא היה יודע אותו מקום בצמצום וע"כ מספק צריך להטריף כל אותו החלק וזה קרוב למה שאמר שם ר"י מקום צר יש בכרס וא"י מה הוא כו', וריב"ח החמיר יותר שהוא קבל דרבי עצמו היה מסופק בכל הכרס שירע שיש בכרס מקום ידוע הנקרא כה"פ ולא ידע המקום בצמצום וממילא רכל הכרס הוא בכלל ספק, ולפ"ז כיון דרבי עצמו היה מסופק בכלל הכה"פ כולו ע"כ הוא דסחם רבי במשנה כרס החיצונה כרובו ע"כ הוא בשר החופה את רוב הכרס וכעין זה מצינו בעירובין ובכמה מקומות חנא גופיה ספוקי מספקא ליה. ויש קצת סמך לפירוש זה דאל"כ דהני תריי אמוראי מטרפי בתורת ודאי א"כ הוי פלוגתא חזקה ביותר נגד התנאים והאמוראים. וגם עפ"י פירוש זה י"ל קוש' החוס' ר' מ"ג ד"ה הנך אלא שאין להאריך בפלפול. ולפ"ז כנר"ד אם אנו מחירין ע"י שהיה י"ב חרש אין אנו מחירין שום דבר חרש וכן אין אנו מכריעין בשום פלוגתא והדין כקאי קאי לריב"ח רכלל הכרס טריפה מספק והשחא דחיתה י"ב חרש אינלאי מילתא דמקרה היה שפגעה הדקירה באותו מקום. בכרס שאינו נטרף כנקב ודברי חכמים קיימים,

ומי שלכו נוקפו לקבל פירוש זה בנמ' יש לי ררך אחר להחיר בנרר. ריש לעיין הא דקיי"ל קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום אם הוא הלכה פסוקה או לא. ומצאתי להרא"ה בכר"ה רפסק רבשאר טרפות מהני קרום שעלה מחמת מכה חוץ מריאה וכן בושט ראחמר כהריא כש"ס עיין בתה"א דף ל"ר ע"כ והרשב"א כמ"ה חולק עליו הרי רמחלוקת הראשונים היא ונ"ל ברור שהרשב"א לא נחלק עליו אלא כהא שהרא"ה מחיר מיר שעלה קרום על הסכה אף שעריין הוא עומר בספק שמא סופו לסתור וע"ז שפיר חולק אבל בקרום שעלה מחמת מכה וחיתר יב"ח הרי חוינן רקרום זה חזק וקיים ראלו היה קרום בעלמא א"א לה לחיות וע"כ רהוא מן הקרום שאין סופו לסתור. וכן משמע מרכרי הר"ן ר"פ א"ט רפסק ג"כ כהרשב"א וכתב הטעם דהסתימה אינה מחקימת וא"כ כיון שחיתה יב"ח אין לך קיום גרול מזה. וכן יש לרקרק מרכרי רש"י ומרכרי הרשב"א עצמו. עיין סל"ז ס"ג כש"ך וס"ו. ולפי"ז כנירון שלנו רחוינן רהנכב נחאחר ונפחם יפה הרי נתגלה רלא היתה טריפה כיון דחיתה י"ב כרש ע"כ רהוא קרום שאינו עומר לסתור. ואין זה סותר לכלל טריפה אינה חיה רלא איירי אלא בקרום העומר לסתור וכן במיני טרפות רלא שייך כהו קרום כנון טרפות הרגל וצ"ה ונשברו הצלעות. ועיין בכר"ה שם שנחבארו דכרים אלו כביאור יפה. והרי לנו מקום חשוב לחלות בו ההיתר כיון דהרא"ה והרשב"א שניהם מורים ככה"ג, ואפילו מי שרוצה לפקפק ולומר דהרשב"א חולק על הרא"ה ככל גזנז ג"כ אין כאן בית מיוחס רהא הש"ך והפ"ח הסכימו למהרש"ל רבפלונתא ררבוותא מחירין בביור אחר שהיו יב"ח. וכל זה שכתבתי הוא להלכה אבל לא למעשה. ואף שהסברות שכתבתי הן לרעתי כרוורות ומספיקות להחיר, חלילה לי להורות קולא בטרפות כרכר שאין לי קבלה מרבתי וגם לא מצאתי ההיתר מפורש בספרים. ע"כ למעשה נ"ל אם הישראל כעצמו ראה הרקירה ער שיצא הפרש או אם ראה שנכנס הרומח כעומק ער שבזמרי ניקבה הכרס או ששמע כן מפי ישראלים שהם כעצמן ראו הרקירה או לא מהני שהיו יב"ח והרי היא כשאר טריפה, אבל אם שמע מפי גוים ואפילו מבעל הכהמה עצמו דקיי"ל רנאמן על שלו קורם שיצא מחתח ירו כזה וראי רמהני שהיו יב"ח ואמרינן רמשקרי. ונ"ל אפילו מפי ע"א כשר שאומר שהוא ראה הרקירה שאין משניחין בו ואם שהתה יב"ח מותרת דכלא"ה אינו ברור רע"א נאמן במקום חזקה וכש"כ הכא דכלל בירינו רטא"ה דחלינן רמשקר או שמא לא השניה יפה וכמו שעשה הרשב"א כזה שהכחיש את המעירין על פניהם ובפרט רהעיקר מדינא דמותרת וכמ"ש (וע' ח"ס חלק ח"מ סי' ל"ה). מעניריל קארגויא.

ועיין ע"ר נירון זה כאריכות בחשוכות מהרי"א ח"ר סי' ס' שהעלה כוראי ניקב הכרס לאיסור אף שמצא חבר להרא"ה והוא הראב"ן והובא בח"ח בחולין מ"ג בנמ' קרום שעלה מ"מ בושט. גם הכריע שם רבספק פלונתא לא מהני יב"ח. וכנראה שמהרי"א לא החיר באופן שהחיר הנאון רמ"ק. וע' גם חשוכת מו"ר מהר"ם שיק סי' ס"ו ח"יר שנוטה לומר ראפשר רריב"ח לא אסר אלא מרבנן, וע"כ נ"ל רהסומך על פסקו של הנאון רמ"ק אין מוחיחין אותו ובפרט בשעת הרחק.

י.

ש א ל ה :

אשתי מלחה בערב יר"ה שש תרגנולים ואחר שיעור מליחה והרחה אחרונה מצאה שאחר מהן לא נפתח.

ת ש ו ב ה :

ראיתי בלקט הקמח (רפוס אמשטרדם חס"ו) דף ו' ע"ב בשם ר"ש הלוי שכחב בשלשים עופות שנמלחו יחד ושחים לא היו פתוחות שהעלה שהבני מעים והכבר של שחי העופות יושלכו לחוץ וגופי העופות ההם יאכלו צלי ושאר העופות מותרים בבישול ודלא כפרי חדש ע"ב ס"ק י"א דמחיר אף כמבואר. וברף י"א ע"א הביא הלקט הקמח בשם השער אפרים חשובה נ"ט שהחיר ג"כ עוף שלא נפתח ונמלח רק בצליה דלא כפר"ח, וברף י"ח ע"ב הביא בשם חשו' נחלת שבעה ח"ב סי' כ"ו בעוף שלא נפתח כל עיקר ונמלח עם עופות אחרים כדרך שמולחים להניח אותם ולהשהותם זמן רב, והעלה שכולם אסורים מטעם דהאי מליחה הוי כבישה שהוא כמבואר ואינו מועיל אפילו לצלי והכלים אסורים (אמנם זה אינו ענין לגירון דירן דלא נכבשו אלא נמלחו בכלי מנוקב לקרייה). אמנם הפרמ"ג סי' ס"ט במ"ו ס"ק י"ג כ' דאם לא נפתח התרנגול אין בכך כלום והוי כחתיכה עבה ע"ש. ומהרש"ק בהנהותיו לפרמ"ג כתב דהל"ב והדקין יש לאסור, אבל הכבר יש להתיר. ונ"ל דקשה להקל מטעם דהוי כחתיכה עבה, דהא מרינא עופות יש למלחם גם מבפנים, ואטו משום דלא נפתחו ויש כאן ריעותא דלב וכבר עדיף טפי. ועיין מה שהביא בפתחי חשובה בשם בית יעקב גבי ראש (סי' ע"א ס"ק א') והחמרתו לעצמי שלא להתירו בבישול ומשום דלא היה קל לצלות אמרתי למוכרו לנכרי. ומ"מ לאחרים הייתי סומך על הפר"ח ופמ"ג ומהרש"ק להתיר בבישול.

י"א

ע"ד בשר שהדריחו לאחר ג' ימים פחות חצי שעה ושהה ג' ימים פחות חצי שעה אם רשאי לחזור ולהדריחו ולהשהותו ע' ררכי חשובה סי' ס"ט ס"ק רל"ו דרבו המקילין. ועיי"ש ס"ק רל"ו ורל"ח אי צריך דוקא שרייה או סני בהרחה מועסת.

י"ב

אם נפל עצם שאין בו מוח לתבשיל אינו אוסר רבעצמות אין דם. ררכי חשובה סי' ע"א ס"ק כ"ב.

י"ג

ש א ל ה :

כבר שנשרה כ"ד שעות ויותר במים קודם מליחה וצליה מותרת או אסורה.

ת ש ו ב ה :

בהשקפה ראשונה יש לאסור אפילו לצלי דהא קי"ל כרמ"א דפסק בסי' ס"ט סעיף א' וסעיף ס"ו דבשר שנשרה במים מעט לעת אסור אפילו לצלי. אולם אחרי העיון ראיתי שיש בזה פלוגתא בין גדולי האחרונים שהע"צ סי' קכ"א ומנחת יעקב כלל כ"ד סעיף ב' (הביאם השפ"ד סק"ם) אוסרים בפשיטות וכן החשו' באר עשק והרב בעל חות יאיר בסי' כ"ז אוסרים. אמנם

כן רבו המתירין ה"ה המעיל צדקה בסי' ל"ה והפרי"ח וחשוכה מקום שמואל סי' כ"ט וחשוכה שער אפרים והפלתי סי' ע"ג ס"ק א' וע' גם כיר אפרים שנוטה להתיר. והמתירים סמכו עצמם דעיקר המעם דכבד נאסרת הוא מפני שאין אנו בקיאים בין מבושל לשלוק (דהיינו לפי פירושם מבושל יותר מראי), אך הא תינה כבכר מבושל יש לספק דילמא הוא שלוק אמנם ככבוש דכפירוש נאמר דהוי כמבושל פשיטא דלא הוי כשלוק. אמנם המעיין בהנהגות הגר"א לסי' ע"ג יראה כעליל דדין זה נחיסר על טעות סופר כי העיקר דשלוק היינו מבושל מעט כדאיתא בריש פרק הנודר מן המבושל וצריך לגרוס: שלוק אוסרת ואינה נאסרת מבושל אוסרת ונאסרת. וכיון שכן פשיטא דכבוש דהוי כמבושל אוסרת ונאסרת. ועפ"י זה הוריתי לאסור וע' דרכי חשוכה סי' ע"ג ס"ק ל"ג.

י"ד.

ש א ל ה :

כבר של חרנגולה נמלחה כשאר כשר ונחבשלה כמים עם כשר ועירו מן הקדרה קצת רוטב אל קדרה אחרת והקדרות הן של כרול מצופין כהתוך שקורין עמאילירט, מהו דינן של הקדרות?

ת ש ו ב ה :

הנה אם היה ששים נגד הכבד בקדרה ראשונה יש להתיר הקדרות עפ"י מה שהובא בספר דרכי החשוכה בסי' ע"ג ס"ק י"ד כשם ספר יהושע. ואף שמפקפק שם בס"ק כ' מ"מ לענין הכלים יש להקל. ומהיות טוב יש להנעיל הקדרות. אך אם אינו ידוע שהיה ששים נגד הכבד יש לעשות כמו שכתב הכתב סופר בחשוכה סי' פ' להנעיל הכלים ג' פעמים. והוא ו"ל מחיר ככלי כרול מהותך אפילו כבשר שנחבשל בלא מליחה, ומכש"כ יש להתיר כבכר שנמלחה ולא נצלה דלדעת ר"ת מותרת בפשיטות.

ט"ו.

ש א ל ה :

אם מותר לשוחט לשחוט פערלהיהנער שאמר שבעיר הזה (אינוסערבורג) היו שוחטין אותן בעור שהיה רב הקורם משמש שם.

ת ש ו ב ה :

היום (ר' חמוז חרנ"ט לפ"ק) יום צרה ועברה כי נוטל ממנו גזר ראשנו מו"ר הגאון מו"ה עזריאל הילדעסהיימער הכ"מ, אמנם לאפרושי מאיסורא אכתוב לו שלא יתיר לשחוט חרנגולים הנ"ל דהחשוכה מאהבה ח"ג בגליון הי"ד אוסר וכן הח"ס בא"ח סי' קכ"ו אוסר במקום שאין מסורה. וכן בחשוכה מהר"י אסאד ח"ר סי' ר"ע אוסר. ופשיטא שמה שהיו נוהגין תחת פקודת הרב הקורם לא מעלה ולא מוריד, רכיון דלא היה נזהר בקצת מאיסורי דרבנן אין לסמוך כלל וכלל על פסק שלו. ואי"ה אם יושלמו ימי אכלנו אקח מועד לעיין בשאר ספרים. — ושמעתי מהה"ג מו"ה מרדכי עמרם הירש אב"ד רק"ק האמבורג שבפראג היו אוכלין פערלהיהנער וגם פאזאנען. ופאזאנען

החיר ג"כ מו"ר הג' מו"ה עזריאל הילדעסהיימער וצ"ל, אך תמוה שבפראג אוכלין פערלהיהנער מה שהחשובה מאהבה שהיה רב"ד שם אוסר וכ' שלא שמע מעולם להתיר הפערלהיהנער עי"ש.

ט"ז.

נשאלתי ע"י טעלעגראף מהרב דק"ק באועל אם העופות שנקראו „פאזאנע" כל"א הם כשרים. ולפי שהוכרחתי להשיב נ"כ ע"י הטעלעגראף סמכתי על מה שבקהלחנו קהל עדת ישראל שוחטין אותן העופות לחתונות גדולות עפי' הוראת מו"ר הגאון מו"ה עזריאל הילדעסהיימער וצ"ל זה שנים רבות כידוע לרבים מבני קהלתנו. וע"כ השבתי חיבה שפאזאנען מותרים. אמנם אח"כ ראיתי בספר המילים של החכם לעפי ערך פסיון שכתב כל"א וז"ל: ביא רען רעציואָרען העררשט הינזיכטליך רען פאָאָנען איינע מיינונגס-פערשיעדענהייט, אָב ער גענעססען ווערדען דאָרף אָדער נישט, עכ"ל. ואף שאין להרהר אחר הוראת מו"ר וצ"ל, מ"מ יצאתי לחפש איפוא הם אותן הפוסקים שראה החכם לעפי שאוסרים הפאזאנען ולא מצאתי אף אחד מהם שכתב איסור כזה, ומה שמצאתי להתיר אכתוב פה לזכר:

הערוך ערך פסיון כתב שהפסיון שהוא חרנוס של שליו הוא מה שקורין כל' איטאליא פסאני (fagiano) וכתב ע"ז בעל מוסף הערוך שהוא כל' יוני ורומי מין עוף טהור וחשוב ועולה על שלחן מלכים. ובאמת ידוע שמלה fasianos כל"י וכן phasianus כל"ר הוא העוף הידוע שקורין פאזאנען, ומי שחולק ע"ז שפי' מלת פסיוני בש"ס ומדרשים ובחרגם אינו אותו עוף אלא עוף אחר הוא מתקשש. ואל תשיבני שהרי רש"י לועז פרד"ש והוא perdix שהוא רעבהוהן, אין זה תימא שהרי רש"י היה דר בצרפת ושם לא היה הפאזאנען ידוע בימים הקדמונים (שמושב העוף הזה היה באסיה במדינת קאליכס אצל הנהר פאסיס ומשם נקרא על שמו). ועל כל לועז רש"י בשם עוף אחר שז"כ היה עולה על שלחן מלכים. וכל הראיות שכתבו קצת חכמים לסיוע לפי' רש"י את כולם ישא רוח, ונאמן עלינו בעל הערוך שהיה בקי בלשונות. והמלה פסיון בעצמה תעיר עדות נאמנה שהוא העוף פאסינוס ולא אחר. והמלה פסיון בעצמה תעיר עדות נאמנה שהוא העוף היה לו שאותו הפסיון הוא עוף טהור, וא"כ לו יהא שפי' פסיון בש"ס הוא כרש"י הלא בעל הערוך ובעל מוסף הערוך מעדיין שהפאסיאן הוא עוף טהור, ובוראי היה לבני איטליא מסורת על זה. וכתוב בשו"ת רבני דוד לר"ד מילדאלה סי' מ"ח שבאמשטרדם היו נושאים וגותנים על דבר אותן האוזוים שמקצת חרטומיהן שחור, ובעורם מרברים נכנס החסיד מוה"ר משה חיים לוצאטו והעיר עליהם שהם מאותם הנאכלים בערי איטאליא דנקראים פאסיאני (fagiani) ושלא היה בהם חשש איסור ופקפוק בדבר עי"ש. והנה עדותו של רמח"ל הוא קצת שלא ברקדוק כמו שהעיר על זה החכם שר"ל באגרותיו אגרת 414 צד 1022 כי הפאזאנען אינו מין אוזוא אלא מין חרנגול, וא"כ אותן האוזוים אינם נקראים פאסיאני באיטליא. מ"מ נשמע מעדותו של רמח"ל שגם לו היה ידוע שבארץ איטאליא אוכלים פאסאן, וכן העיר בבירור החכם שר"ל באגרת הנ"ל שכתב להרב הגדול מהר"ר ישראל רייטש אב"ד דק"ק בייטעהן בשנת תר"ו בבירור שבכל ערי איטאליא אוכלין הפאזאנען. וידוע שהחכם הנ"ל היה מרקדק מאד במלותיו ועדותו ברורה. עוד מצאתי בספר חשובה מאהבה לרא"פ ח"ג סי' שכ"ח שכ' דלא מוכח מרש"י שפאזאנען

(שהוא פלויא בל"א) הוא טום והוא טהור שמה שלועז רש"י על טום פאוזן יכול להיות שהוא ט"ס שנתחלף הו' בו' וצ"ל פוזן, והוא פאוזן שהוא טהור. משמע מזה שגם להרה"ג בעל תשובה מאהבה היה ידוע שהפאוזן הוא טהור. וע"כ הוראת מ"ר נכונה וברורה. וע"ן אגרת שר"ל הנ"ל באריכות. אך שמעתי שבארץ אונגארן יש קהלות שאין אוכלין פאוזן, וכמרומה שכן הוא במדינת עלזאם.

י"ז.

ע"ר תרגומים שאין להם נוצות בראשם ובצוארם וצוארם ארום וקורין אותם נאקטהאלוע הנה בס' דרכי תשובה על י"ד סי' פ"ב ס"ק ל"ג הובאו בזה כמה שו"ת ופסקים יש מהן מחירין ויש מהן אוסרין ורבו האוסרין, ומאחר שאין אותן הספרים במחיצתי ואין לי כעת פנאי לעיין בדבר כל צרכי עצתי נכונה שלא להתיר אותן התרגומים עד שיבורר הדבר היטב. אח"כ שמעתי שבמדינת באירען אוכלין אותן. וכן הרה"ג מו"ה הלל רוד הכהן טריזש במ"ע הפסנה קובץ חמישי חובר' א' צד 11 כתב תשובה ארוכה ע"ז ומסיק להיתר.

י"ח.

וע"ר האוזנים שנקראו שוואנענגאנזע, והם כמו שאר אוזנים רק שיש להם צואר ארוך כמו העוף שנקרא שוואן, ראיתי בשו"ת משיב דבר חו"ר סי' כ"ב שכתב שיש לפקפק בהיתר אוזנים גדולים ומשונים מאוזנות המצויים בינינו באורך צוארם ובנבשושית שעל החרטום, מ"מ אחר שכבר נהגו לאכלם ומסתמא גם אז היה על פי הוראת חכם שנראה לו שהוא מין אדון טהור והוחזקו בזה להיתירא אין לנו לאוסרם ולהוציא לעז על אבותינו שאכלו עוף טמא ח"ו, עיי"ש גם בתשובת מהר"א הלוי ח"א סי' קכ"ח כמרומה פסק על אותן אוזנים המשונים בנרלן ואריכות צוארן (ואף שבראש התשובה שם כתב בר אוזנות מ"מ בהמשך התשובה כתב כמה פעמים אוזנות) שיש להתירם ע"ז מסורת מאד וז' שלנו. הן אמת שבתשובות הגאונים הנ"ל כתוב שאותן אוזנים ג"כ בשאר נופין משונים בנרלות משאר אוזנים, ובשו"ת משיב דבר מביא ג"כ משמונים ע"ז נבשושית שעל החרטום, והשואל לא כתב לי כלום מאותן שאר השינויים. אמנם לדעת משיב דבר הוא טיבוחא אם אין לו רק השינוי באורך הצואר. ולדעת מהר"א הלוי אדרבה אם כל נופו ואבריו גדולים מהני אוזנות שלנו הוא יותר טוב מאם רק אבר אחד גדול יותר עיי"ש. וידוע רבב"ק נ"ה ע"א מוכח דאריך קועי' וזוטר קועי' אינם ב' מינים, וא"כ אם יש מנהג במדינתנו לאכלן אין לנו כח לאסורן ובפרט שבתשובת מהר"י ברונא סי' קמ"ה כתב ע"ר העוף שקורין שוואוין (וכנראה הוא שוואן שלנו) רפשוט הוא בכל העולם רעוף כשר הוא. ואף רלא ראיתי מימי שאוכלין עוף שוואן, מ"מ אין לי כח לאסור האוזנים שצוארן רומה לאותו של שוואן אם כבר נהגו שם היתר. אמנם אם אין שם מנהג ידוע צריך לחקור אם הם כשר או: אוזנים שכבר החירו הגאונים הנ"ל, ועליהם יש לסמוך. ושמעתי מאשה אחת שגם במדינת בארען אוכלים שוואנענגאנזע (אך זה אינו ברור כל כך וצריך עוד דרישה וחקירה).

י"ט.

כמו ששמעתי מפי נאמנים אוכלין בק"ק האמבורג הרג שקורין היילבוט, אמנם הרג שקורין שטיינבוט אסר הרב מוהר"ר אשר שטערן וצ"ל וצ"ע רבע"ז

ל"ט ע"א לפי גירסת רש"י גרסין קרש נונא אסור וקרש נונא הוא, לפי מה שביאר בס' צא־לא־גיע רעו תלמודו מהחכם לעויותָה, הילינע כוטטע והוא היילבוט. ואפשר דמנהג האמבורג הוא ע"פ גירסת ר"ח שהביאו התוס' קרש נונא שרי, או קרש נונא הוא דג אחר ולא היילבוט שלנו. ושמעתי שבהאלאנר אוכלין שטיינבוטט.

כ'

לענין הרג שקורין שטאָקפֿיש, שהוא הרג קאבעליו שנתייבש, לכאורה הוא מותר בפשיטות והא קאבעליו אוכלין ככל מקום. אך שמעתי שבפראנקפורט רמ"ן ועוד קהלות נוהגין בו איסור, ולעומת זה שמעתי שבק"ק גירדץ אוכלין אותו עפ"י הרה"ג מו"ה אלי' גוטמאקער זצ"ל. ואפשר דטעם האוסרין מפני שבלשון הרי"ט היו קורין שטאָקפֿיש כל מין דג שנתייבש ויש בהן דגים טמאים ואחי לאחלוסי ובמקום דנהוג נהוג. אמנם באחרא רליכא מנהג וירוע כוראי שהשטאָקפֿיש הוא קאבעליו יבש אין טעם כלל לאסור.

כ"א

ש א ל ה :

אם יש היתר על דבר קאפֿיאָר, והוא מאכל מביצי דגים ממין הנקרא שטאָהר כ"א (Stöhr) על פי מה שכתוב בנוכ"י מה"ת סי' כ"ח וכ"ט שהחיר הנוכ"י דג הנקרא שטירל.

ת ש ו ב ה :

על דבר זה אשיב בקיצור, יען כי כבר הלכו בו נמושות. הרג שטירל שהחיר הנוכ"י הוא אותו דג שנקרא שטערלעט כ"א (Sterlet). וכבר השיב על הנוכ"י הכתב סופר בס' מ"ה ושם מבוואר דיפה נוהגין שלא לאכלו. ועיין פ"ת לסי' פ"ג. אמנם הרג שטאָהר הוא אותו שהביא הנאון מהר"ש בן הנוכ"י בס' כ"ט שהחיר הרמב"ן כמו שהעיר הפר"ח בשם האהל מועד והוא הרג אשטוריאן (esturgeons בלשון צרפת) וכל זמן שהוא קטן נקרא בלשון איטאליא פארצעלעטא (porceletto) והוא כמו חזיר קטן, מפני שראש דג זה הוא כמו ראש חזיר. וכבר כתב החכם לעויותָהן בספרו "צא־לא־גיע רעו תלמודו" שהוא השיבוטא הנזכר בתלמוד שמוחו יש לו טעם חזיר ואפשר רכונת התלמוד שרומה לחזיר. עכ"פ ראינו שהרמב"ן החיר הרג שטאָהר אמנם כאשר שיש חולקין על הרמב"ן, וגם יש כמה מיני שטאָהר ואין אנו יודעין איזה מהן החיר הרמב"ן, וחזן מזה הרג היווען הוא ג"כ מין ממיני שטאָהר ואנו רואין שגם הנוכ"י במהר"ק סי' כ"ו כתב בפשיטות שהרג היווען הוא דג טמא, אי"כ האיד נחיר הקאפֿיאָר והריב נעשה מרג היווען. גם כבר נהגו ככל תפוצות ישראל שאין אוכלין רק קאפֿיאָר ארום והוא אשר נעשה בפשיטות עפ"י הכשר מדגים טהורים כגון קארפפֿען וכרומה כאשר ראינו בלעקסיקאן של פיערער. וראיתי במחזיק ברכה שהביא בשם פחד יצחק ח"ב רף פ"ו תשובה למהר"ר מנחם כהן פורטו הסטריין (הוא הרג שטאָהר) דג שנמצא בנהרות ב' מינים רומים זה לזה והאחר הוא טרפה וראי והשני יש אומרים כי ישיר קשקשיו במים ובק"ק פירא יאכלוהו שקבלו רמשייר הקשקשים וירעו להבריל בין הסמא ובין הסהור וכעיר קרימונה נהגו איסור

ואין להתירו עין בפחד יצחק באורך. ולפי' בפשיטות אין להתיר בשום אופן הקאפיאר. ועין בגידולי טהרה סי' מ' שחולק ג"כ על הנוכ"י. והנה בארץ אונגארן התיר הרב אהרן חא"רין באמרו שסומך על הנוכ"י בשטירל הנ"ל ורעשו עליו כל רבני מרינה. עין כל הסיפור במכתבי נאכנעלאססענע שריפטען פאן רר' לאה.

כ"ב.

ש א ל ה :

ע"ד ירקות יבשים שיש בהם חשש חולעים ויש בהן שלשה סוגים: א) מינים שיותר קרוב (ואהרשיינליך) שיש בהן חולעים ואלו הן: 1) צוקקערערבוען, 2) בלוסענקאָהל, 3) ראָזענקאָהל, 4) פילצע, 5) קאָפּואַלאַט. אלו מינים חוץ מקאָפּואַלאַט מחייבים בלתי מחוחכים (אונזערשניטטען). ב) אותן מינים שיש בהן ספק השקול אי יש בהן חולעים, ואפשר (מאגליך) שיש בהן חולעים, ואלו הן: 1) געמיוע-מעלאַנשע (תערובת מיני ירק), 2) ווירוינקאָהל, 3) גרינ-קאָהל, 4) וויסעקאָהל, 5) ראָטקאָהל. אלו מינים מחייבים מחוחכים היטב (גוט צערשניטטען), ועוד שייך לכאן מין אחר שפינאט שמחייב בלתי מחוחך. ג) ירק לצורך רוטב (ווספענגריגען) אינו נמכר אלא אחר הסחינה שחיכך אחר שנתייבש נסחן עד שהוא רק כעפר, ויש גם כזה המין ספק השקול אי יש בו חולעים כמו בסוג הב'. את כל זה נסה באמונה הסוחר יר"א מריבס ב' נאטהאנזאָהן גר'ו ושואל, מה דינן של ירקות אלו. ונרבר תחלה על סוג א'. כאשר שאלתי את אשתי תחי' אמרה לי שא"א לברוק כל מינים אלו אחר שנתייבשו מפני שנצטמקו. וא"כ א"א להכשיר בשום אופן, ראין להתיר מטעם שנשרפו בשעת היבוש וכמו שכתוב בלחם הפנים סי' פ"ד ס"ק כ"ז, רהא כבר כתב הפרי' תואר סוף סי' פ"ד דרוקא אם נשרף לגמרי גם מבפנים מותר, אבל לא כשנתייבש, ולפי' אף לאחר הבישול אסור דליכא אלא ספק אחר ש"מ נימוחו. (אמנם ע' ע"ד איסור שנתייבש סי' פ"ז סוף סעיף י' בפתי' חשובה).

סוג ב' יש להתיר מטעם ס"ס ספק היה שם רחש או לא ואח"ל היה שם שמא נחתך כ"כ עד שאינו ניכר ובטל וכמו שהביא הש"ך סי' פ"ד ס"ק כ"ט בשם הרשב"א. אלא ריש לגמנם כזה לפי מה שבי' הט"ז בס' ק"ר ס"ק א' רכל שניכר האיסור במראית עין אלא שא"א לבררו מחמת דקוהו לא בטל, וא"כ הכא נמי לא בטל, ואף שהנקה"כ חולק עליו מ"מ כבר הסכימו הפרי"ח והפרי"ת לדעת הט"ז. מ"מ יש להתיר כאן כיון דלאחר הבישול כבר נימוח האיסור ועכ"פ יש עוד ספק שמא נימוח, ואין כאן מבטל איסור רהא אין כוונתו אלא לבשל הירקות וכמ"ש סי' פ"ד סעיף י"ג. אמנם אמרה לי אשתי תחי' כי בויסקאָהל החולעים קטנים מאד ובוראי לא נחתכו, וא"כ יש לאסור וחליא במרינוח. וכן שפינאט אף דלאחר הבישול יש ס"ס שמא לא היו בו חולעים וש"מ נימוחו, מ"מ אינו מתיר לכתחלה לבשל משום ריש מחמירין לכתחלה וש"מ נימיה לא מהני ליש אומרינן, ואם אני מתיר בירקות שכבר נחתכו היינו משום דלדעת הנקה"כ כבר נחבטל קודם הבישול, אבל לא בשפינאט שאינו נחתך כלל קודם יבוש ובריקה א"א אחר שנתייבש. גם אמרה לי אשתי תחי' דבסוף הקיץ (שפאָטאָמטער) ודאי יש חולעים בשפינאט. ומ"מ אם כבר נחבטל מותר אם יורע שאינו מסוף הקיץ אלא מאוחו שיש ספק השקול אי יש בו חולעים.

סוג ג' נ"ל להחיר בפשיטות ריש כאן ס"ם וכיון שנמחן עד אשר רק קרוב לוראי שנתרסק עד שאינו ניכר ומותר גם לס"ו.

כ"ג.

ש א ל ה :

מי שאכל סעודה במאכלי חלב ורוצה לאכול כשר אי צריך לברך תחילה ברכת המזון.

ת ש ו ב ה :

ראיתי בס' בית יצחק בס' פ"ט סעיף ג': אכל נבינה או חמאה או חלב מותר לאכול אחריו כשר מיר ובלבד שיריח יריו וצריך ג"כ לקנח פיו ולהריח במים וסילוק סעודה ע"כ, ופי' על זה בעמודי זהב ס"ק כ' היינו ברכת המזון. אמנם אני בעניי לא מצאתי לדון זה שום יסוד ומה שהביא בשם הפמ"ג בש"ר ס"ק ו' רבן נוהגין בשכועות לאכול מאכלי חלב ומכריזין ואח"כ אוכלין כשר ע"כ הנה עיינתי בפנים בפמ"ג ומצאתי קול ושוברו בצרו שכ' שם דרוקא למאן רנוהר מלאכול כשר אחר נבינה מטעם הוזהר הביאו הלבוש כא"ח קע"ג וכו' נמי צריך לברך ברכה אחרונה אחר החלב וכן כתב הלבוש עצמו בפירוש כ"ד בס' פ"ט סעיף ב' דמרינא אחר נבינה מותר לאכול כשר ואין צריך לברך בינתיים ורק דעפ"י הוזהר יש להחמיר. אמנם בכל ספרי הפוסקים לא הביאו האי חומרא דהוזהר ולא נתפשטה כלל וכפשיטות כתבו דמותר לאכול כשר אחר חלב מיר אפילו קודם ברכת המזון. וכן מוכח בהרי"א כמנן אברהם סי' קצ"ו שכתב בס"ק א' דהאוכל חלב מברך לפי שיכול לאכול עם חברו כשר אמנם האוכל כשר לא יברך אף שיכול לאכול חלב אחר המתנת השיעור מ"מ הא צריך לברך בה"ט קודם עי"ש, הרי בהרי"א דהאוכל חלב יכול לאכול כשר בלא בהמ"ז קודם, וכ"כ בהמ"א בפירוש בס' תצ"ד סק"ו וז"ל וע' כ"ד סי' פ"ט דא"צ להפסיק בב"ה אם אינו אוכל נבינה קשה עכ"ל. ואף רבשכנה"ג כתוב והוכא בכאה"ט אני נוהג לאכול רכש וחלב ומברך בה"ט ואוכל כשר וכ"כ של"ה עכ"ל הבאה"ט, מחמרי על עצמן עפ"י הוזהר אבל לנוהגים עפ"י הדין אין מקום לחומרא זו. אח"כ ראיתי במטה יהונתן לבעל הכו"פ בס' פ"ט שמחיר ג"כ לאכול כשר אחר חלב בלא בהמ"ז אלא שכ' בשם ס"א להחמיר. ואני בעניי לא מצאתי זאת במ"א אלא במש"ל להיפוך וכמ"ש. אח"כ ראיתי בדרכי חשוכה סי' פ"ט ס"ק י"ד שהאריך כזה וסיים כמחמירין עי"ש.

כ"ד.

ש א ל ה :

אחר כישל כשר עם געלאטינע, והוא נעשה כאשר שמעתי מרגלי עגל נכלה וניתן לכשר לחת לצלי מראה יפה ולהעכות הרוטב אשר עליו, והמבשל לא ירע שיש איסור בדבר ואכל כבר הבשר ואח"כ נודע לו שלא ירע ואשם וכו' לשאול מה הדין בכלים. והרב הגדול מ"ה אברהם ביכערפלד הצריך הגעלה לכלים שנחבשל בהן ואסר הקערה של חרס שעירו בה הבשר מתוך הקדרה ורק הכלים השנים החיר, ומעמו משום דהגעלאטינע הוא מירי רעכיר

לחזותא ואינו בטל אף שבכשר יש ששים כנגדו, ואפשר שהוא ג"כ רבר המעמיר. ונשאלתי לחזות רעתי בענין זה.

ת ש ו ב ה :

נלענ"ר רהכלים מותרין אחר מעת לעת. רהנה ברין חזותא יש בו מחלוקת ומבואר היטב בפמ"ג ס" ק' סק"א ועפ"י רוב הפוסקים אינו אלא מררבנן והמנחת יעקב כלל ע"ר אות ה' הקיל ביותר והפ"ת ס' ק"ב כתב רל"ז חזותא אלא לאיסורי הנאה עי"ש. וכר"ז ס' ק"ב ס"ק ג' ג"כ כתב רחזותא אינו אוסר רק באיסורי משהו והסכים עמו שם החזות דעת ס"ק א' (וע' או"ח ס' תקי"ג) והא' עשוי ג"כ להעבות הרוטב יש להסתפק הרבה אי הוי כמו דבר המעמיר רהא אינו נקפה כמו גבינה, ואף אם חמצא לומר רהוי כמו דבר המעמיר הרי דבר המעמיר ג"כ אינו אלא מררבנן. והנה בקררה וראי אין בו טעם מנוף האיסור רהרי גם בכשר אין בו טעם מהגעלאטינע ורק מהבשר נבלע הטעם בקררה, והנה אי לא אמרינן חתיכה נעשה נכילה וראי הקרירה מותרת רהא הגעלאטינע לא נתן בה טעם מעולם, ואין לאסור הקרירה רק מטעם חנ"ג, וידוע רבשאר איסורין רין חנ"ג רק משום לחא רבשר בחלב, וא"כ בדבר המעמיר ובעביר לחזותא ראינו אלא מררבנן אפשר רלא אמרינן חנ"ג כמ"ש הש"ך בס"י כ"ב סק"י לענין מליחה, וכיון שכן באם אין הקרירה כ"י ראינה אסורה אלא מטעם גזירה אטו כ"י בוראי י"ל רבענין זה לא גזרינן רהא כ"י גופא לכל היותר אינו אלא גזירה משום לחא רבכ"ח ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה. ובהפ"מ יש להחיר ג"כ מה שבישלו בקרירה בעורה כ"י עפ"י הש"ך רס"י כ"ב הנ"ל. ועוד יש טעם להחיר כי כנראה רובו של הגעלאטינע מהעצמות שאינם אסורים ורק מיעוטו מן הבשר ומן הסחוס שקורין קנאָרפּעל והוי זה וזה גורם. אך לא אחיר משום טעם זה לחזירא ער שאחזקו מקורם היטב האידך נעשה הגעלאטינע. אך בכלים שאינם כ"י יש להחיר בלי שום פקפוק.

כ"ה.

ע"ד אשר הציע קרמי לחזות רעתי לענין מה שכתב בנוכח"ת או"ח ס' ע"ב ע"ר הצוקקער שיש לחוש להערובת קמח והקמח אינו חמץ כלל קודם פסח רבשעת הרחק לוקחין קמח מן השוק כמבואר בס"י חנ"ג ס"ר א"כ בשעת הערובת היו שניהם היתר והיתר כהיתר לא בטל, ובשעת הפסח בא לירי חימוץ ואז אסור במשהו, וגם הח"ס או"ח ס' ק"ז האריך לזכר רין היתר כהיתר לא בטל, וכ"מ האריך בחריפות ובקיאות לכל הצררין ובקש ממנו גילוי דעת חזרה ודעת נוטה. הנה כעת לא שעת הכושר הוא אצלי לעין ברין זה אשר כבר הלכו בו נמושות ראשונים ואחרונים, ואני מוטרד בחבילי טררין להרפים ספרי אשר נחוצים הם לפי המקום והזמן, גם משועבד אני ללמוד שיעורין כסדרן ופי' תורה, וגם פוסק ה' שחיטה וה' חליצה, ואני רובץ חחת משאי משא לעיפה ואידך אכנים ראשי בין ההרים להכריע בדבר שקבעו בו מסמרות הגרולים חקרי לב נוכחי וח"ס, ורק בשביל כבודו שלא לשלחו ריקם מעל פני אעיר קצת הערות. הנה מה שצירד לומר רהטעם היתר כהיתר לא בטל הוא עפ"י מ"ש המרדכי סוף חולין ביבמה שרקקה רם היא סברא נכונה, וכבר קרמו בזה גדול אחר בספרו פני יוסף כשער

התערובת בכלל רפסחא אות מ"ט, ואין הספר כעת במחיצתי לעיין בו והוא האריך בדבר. אמנם ממקום שבאת הלא ידוע (וגם מ"כ העיר בדבר) שרברי מרדכי אלו הם מוקשים ממ"ש המרדכי לענין דבר שיש לו מחירין ברין גינית, והיטיב ליישב דבר זה הצל"ח לפסחים ל"ד ע"ב רמה שכתב המרדכי בסוף חולין רמה שחלילה ביאתו לעולם בתערובת לא שייך ביה ביטול העיקר הוא משום דגם המבטל לא היה לו מציאות בלי תערובת משא"כ בנייתו המבטל בא לעולם בתערובת אבל המבטל היה לו מציאות בלא תערובת. וגם בנו הגי' מ"ה שמואל לגדא בא אחריו וחזק רבריו בנוב"ח י"ד סי' ג"ה. וטעמו מסתבר דבאמת כל שלא היה בעולם בפני עצמו אלא בתערובת אין לו כח לבטל, אבל לענין בטל איפכא מסתברא דאם לא היה לו מציאות בפני עצמו אינו חשוב כל כך ובטל. ולפי' בנ"ר המבטל היה בעולם בלי תערובת, ורק המבטל ההיני החמץ נהנה בתערובת רין הוא שיהא בטל. גם לפי הסברא שכ' בנוב"ח י"ד סי' ג"ד דלא אמרו דבר המעורב מתחלת ברייתו ל"ש בו ביטול אלא כשהביטול הוא מתורת רוב וטעמא משום דילפינן מסנהדרין ע"כ בעינן דומיא דסנהדרין שלא יהא מעורב מתחילתו אבל במין בשאינו מינו דטעכ"ע דאורייתא וצריך ששים לאו מתורת רובא אחינן רק משום שאין בו טעם איסור כלל וכלל ודאי בטל אף שבא לעולם ע"י תערובת. ולפי' י"ל דגם בהיתר בהיתר במין בשאינו מינו כל מילתא דלא ניכר בטעמו הוי כמאן דליחא ולא חל עליו שם איסור. וכבר העלה כמ"ע בסוף רבריו כן מטעם אחר עפ"י מ"ש הח"ס א"ח סי' ק"ו ודבריו הנוב"י עוד נחזקו דבריו. — עוד יש לי סמוכין להקל עליו מ"ש הגאון בעל חזון רע"ה בספרו מקור חיים להקל בנתערב קודם פסח אף שלא נודע התערובת עד הפסח, אף שקודם שנודע התערובת ל"ש ביטול וכבר האריכו אחרונים ברין זה ולי אין פנאי להאריך. רק לבוא בקצירת אומר דרייק מזה דכמו כן אם היה לפני הפסח היתר בהיתר בטל אף שלא בא האיסור עד הפסח, ואף שיש לחלק בסברא, מ"מ רי' שיש לנו עוד סניף במקום שנלא"ה יש סברא להקל. ועיין עוד בנוב"ח י"ד סי' קפ"ו שהאריך ברין היתר בהיתר ל"ב. והפמ"ג בפתיחה לה' פסח ח"ג פ"ד אות ו' כתב ג"כ היתר מבטל היתר באין מינם שזה. עוד יש לי סברא דקה דהנה לשי' דסוכר אינו חוזר וניעור אם היה חמץ כבר קודם הפסח בטל והוי איסור בהיתר משום דחמץ שמו עליו (אף אי לא אמרינן דהביטול בא בערב פסח כגון לשי' הסוכרים דגם חמץ בע"פ לא בטל משום רשיל"מ) (וכן לענין ג"ט כר ג"ט חמץ הוי איסור משום דשמו עליו) ורק אם לא היה חמץ קודם הפסח כגון קמח יש לפקפק. והנה בנתערב קמח בצוקקער אי אמרינן דבטל א"צ לשומרו מן החמץ בערב פסח לכל הפחות אם אינו חוזר וניעור דהקמח כמאן דליחא ואי לא בטל צריך לשומרו מן החימוץ אפילו בע"פ, ולענין זה צריך לשומרו מן החימוץ גם קמח שמו עליו כמו חמץ לענין איסור, וא"כ י"ל דהוי איסור בהיתר ובטל לענין זה דא"צ שמירה בערב פסח (אם לא לשי' הרי"ף כסוגיא דריחא מילתא דזה הוי רשיל"מ) וכיון דא"צ שמירה על כרחך אמרינן ג"כ דאינו בא לירי איסור חמץ, דאם בא לירי איסור חמץ ודאי היה צריך שמירה וא"כ בטל הוא קודם הפסח ואיך יאסר בפסח. ומצאתי סעד לדברי בספר חמים רעים סי' ל"ו שכתב באם חמץ נפל לשמן קודם פסח דלא הוי היתר בהיתר שהחמץ יש לו זמן איסור והשמן אין לו זמן איסור מש"ה כהיתר ואיסור דמי, ולענין צמר גמלים וצמר רחלים כתב ג"כ דלא חשיב כהיתר בהיתר מפני שצמר רחלים נוהג בו כלאים וצמר גמלים אין נוהג בו כאיסור והיתר דמי

ומבטלין זה את זה עכ"ר ולפ"ו קמח בצוקקער בע"פ נמי כיון רקמח צריך לשומרו מן החימוץ וצוקקער א"צ לשומרו, והיינו שבקמח נוהג בו איסור חמץ ובצוקקער אינו נוהג בו כאיסור והיתר רמי. כל זה כתבתי ליתר שאת. מיהו בלא"ה יש להקל באינו מינו וליכא טעמא רבטל קורם הפסח ומכש"כ בספק אי יש בו קמח.

כ"י.

ש א ל ה :

נחערבו כל כלים של בשר ושל חלב ואינו יודע איזה של בשר ואיזה של חלב והם קצת קררות של מתכות עמאילירט וקצת כלי שני של חרס.

ת ש ו ב ה :

ע"ן סי' ק"ב סעיף ג' ר"ן חערובת כלים וע"ש ברכי תשובה ר"ן חערובת כלי חלב בכלי בשר. ובנ"ר שאין יורעין איזה של בשר ואיזה של חלב הוריתי בבקדרות כיון רמסחמא רובן של בשר רוב פעמים מבטלין בשר מסחמא כלים של חלב נתבטלו וכיון שהם אינן כ"י יש פנים להתיר להשתמש בכל הקדרות בבשר, אך לחומרא הצרכתי הנעלה ג"פ כיון שיש מחירין בקדרות עמאילירט בהנעלה ג"פ. ובשאר כלים הוריתי שאותן שקורין שאלען או טאזוען שמסחמא שותין בו קאפפוע עם חלב ישחמש עם חלב וגם יגעילן ג"פ ריש פוסקים רמחירין בכ"ח הנעלה ג"פ, ושמא הם של בשר, אף רלא שביח בכלים כאלו — ובכלים יש ספק השקול אם הם של בשר או של חלב ואין סברא לומר שיש רוב מאחד מהן, אם משחמשין ברוב ע"י כ"ש יש להתיר גם בכ"ח ע"י הנעלה ג"פ לקבוע לו איזה חשמיש שירצה. ואם משחמש בכ"ר או בעירו יש למכרו. ואם הוא כלי פאָרצעללאַן בין כך ובין כך יש להתיר ע"י הנעלה ג"פ. כל זה הוריתי בחפזי כי נשאלתי מרחוק ע"י טעלעפאָן, וערין צ"ע.

ה"ז.

ש א ל ה :

מהרב מו"ה סיני שיפפער בקארלזרוהע: ע"ר אבקת רוקח — פולפער — הנקרא זאָמאַטאָוע ונעשה בפאָבריק של נכרי מבשר בהמה טרפה ולפי מה שחקרתי ודרשתי אצל חכמים העושים במלאכה אופן עשייתו הוא שזוחטין מבשר המבושל — אויו רען פליישפאָוערן — כל מיצו הנקרא פליישאייזיס וע"י תחבולות שונות — כעמישע פראָ-צעססע — נשתנה לדבר הנקרא אַלבוּמאָוע ואח"כ נתייבש ונטחן לאבק רק וטעמו רע, ומאותו פולפער נותנים מעט כמו רבע כף קטן לצלחת רוטב או לזכוכית מים והוא נמש בחכוו והחיד לא יחאו לו, ולפי עדות הרבה רופאים הוא לא לבד רבר מווני — נאָהרפראָפאָראַט — כמו האבקת רוקח הנקרא נוטראַוע, מילכזאָמאַטאָוע, פלאומאָן הנעשים מחלב בהמה טהורה, ומוטאָוע הנעשה מעשבים אלא ים הוא רפואה ברוקה נגר כמה מיני חליים רעים כפרט לאנשים מחוסרי רם — בלוטאָרמע — בלייכוויטיגע — כי יגרום התחדשות החמר — עו רענט רען שטאַפּפּאָועכועל אָן — ולאין אונים עצמה ירבה. הכי מותר לאנשים כאלה אף אם אינם בני סכנה להתרפאות בו?

ת ש ו ב ה :

הנה מ"כ פתח בהיתרא תחלה וצלל כמים ארירים של חריפות ובקאות להעלות פניני ההלכה, ואני טרם אחל לרבר אשים עיני על טעמיו ונמוקיו לראות מה שיש מהן לקיים ולחזק ומה שיש להשיב על קצתן. ראשית דבריו דעפ"י י"ד ס' קנ"ה סעיף ג' רשלא כדרך הנאתן מותר אף שלא במקום סכנה. ואח"כ הראה מקום לסוגי' רנפ"ש חולין ק"כ ורוצה לומר רנ"ד דהמחה מיץ הבשר במים אין לאסור משום טעם כעיקר רהא ליכא שום טעם בשר וגם אין לאסור מקרא דהטמאים דרוקא בהמחה כל המאכל ונמעו חייב אבל לא היכא רלא נמע רק מיץ הבשר.

הנה לענ"ד הכל תלוי בזה אי אותו המיץ הבשר הוא אסור מראורייתא כמו הבשר עצמו או לא, דוראי אי המיץ הנ"ל אסור מראורייתא לא מהני מה שנמחה במים, ראין להתיר משום נטל"פ דהא וראי אינו פוגם המים אלא נותן בו הטעם שיש בעצמותו ואם עצמותו אסור מראורייתא אף שאינו ערב לחיך מה מועיל תערובתו במים לשיטות דסע"כ ראורייתא, ואין לומר דאם נתן הפולפער ברוטב כיון שטעם הרוטב נפגם על ידו מותר הרוטב דהרי כ' הר"ן ומוכא בש"ע ס' ק"ג סעיף ב' דאם הגדיל האיסור המרה כל כך עד שיצא הפסדו בשכרו שמרויח ע"י הכמות אסור והנה גם כנ"ד הרי הרוטב עם הפולפער יש לו ערך מונוי (נא'הרוערט) גדול עד שיצא הפסדו בשכרו. וגם אין לומר דהיכא רלא נמע רק מיץ הבשר אין לאסור מקרא דהטמאים, דהא כיון ראותו מיץ אסור כנבלה עצמה מה לי המחה נבלה עצמה מה לי המחה מיץ הנבלה. ומעתה אין לנו כי אם לחקור על אותו מיץ אם הוא אסור מראורייתא או לא. נ"ל פשוט כיון דיליף מהטמאים לאסור צירן ורוטבן אותו המיץ אסור אף רנפיק ע"י איצצא ולא ע"י בישול. ועי' ח"ס י"ד ס' קי"ד בסוף רמחלק בין נפיק ע"י בישול או ע"י איצצא. אך דוקא כמותן איסורין רלא אמרינן בהו משקין היוצאין כמותן אבל כנבלה דילפינן מהטמאים רמשקין היוצאין מהם כמותן גם ע"י איצצא אסור המשקה, עיין שו"ת בית יצחק י"ד ח"א ס' קכ"ב אות ג'. ומכש"כ היכא דהוא סחט המשקה ראחשביה וראי אסור אף רנשחנה האוכל להיות משקה עי' מ"ש הח"ס בחירושו לחולין ק"כ ריש סוגיא רנפ"ש. ומ"ש מ"כ רכיון שסוחט לרפואה לא אמרינן אחשביה והביא ראה מא"ח ריש ס' ש"ך הוא תמוה רשם אמרינן רע"י שסוחט לרפואה לא הוי משקה רמשקה לא הוי רק כסוחט לשתות לצמאו והמנ"א כ' רכסוחט לטבל ג"כ לא חשיב משקה, אמנם כנ"ד רטעם ההיתר הוא משום השינוי רנהפך האוכל למשקה ואם הוא בעצמו עשה אחשביה רלא לינרע ע"י השינוי ומה לי עשאו לאכילה או לרפואה, וכי האוכל מאכל לרפואה לא חשיב אוכל, ועוד הא כנ"ד האוכל מרפא ע"י התחדשות החומר וע"י שון את הגוף, והרי האכילה לחזק הגוף כשאר אכילה וע"י התחזקות הגוף הוא שב לקרמותו ורפא לו. — אמנם כן לענין אחשביה י"ל עפ"י מ"ש הת"ח כחולין שם דרוקא בהקפת דם רעשה במשקה אוכל מהני אחשביה ראשבויה קא משבח אבל לא בהמחה חלב רנרועי נרעה, וא"כ כנ"ד נמי לא שייך אחשביה. אך מ"מ המיץ אסור משום הטמאים כמש"ל, ועי' נובי"ק אי"ח ס' כ"ו.

ומה שהביא ראה משרץ שרוף שבס' פ"ד וקנ"ה כבר רחה בעצמו שפיר רכשרץ שרוף נשרפו כל חלקי בע"ח (אללע אַרגאַנישען טהיילע) ולא נשארו אלא חלקי הרום (מינעראַלישע כעשטאַנרטהיילע) שאינם אסורים

אבל בנ"ר ארבה נשאר כאן כל חלקי הבשר שקורין אייווייס. (ומה שהקשה על הש"ך סי' קנ"ה איך מרמה שרץ שרוף לכל הנשרפין דאפרן מותר הא. שם רק הטעם משום דנעשה מצותו משא"כ בשרץ שרוף, כשאני לעצמי לא ראיתי לא בש"ך ולא בריב"ש (סי' רנ"ה) טעם דשרץ שרוף מותר משום רכל הנשרפין אפרן מותר, דשרץ שרוף פשוט דמותר דאפר לאו בר אכילה הוא, רק דהש"ך מוסיף דגם באיסורי הנאה אם נשרפו מותרין, ולזה צריך הטעם רכל הנשרפין אפרן מותר, וזה פשוט. ומה שהקשה הפרמ"ג ע"ז כבר הביא מ"כ בתשובתו.) וכן שפיר חזי ראיין לרמות נ"ר לאחריו ולא לקרוש שבקיבה. — גם מה שמרמה מ"כ נ"ר לעור הקיבה שיבש כעץ הנה ערבך ערבא צריך, דבנוב"ק סי' כ"ז דין זה לא נאמר אלא לענין בשר בחלב דעור הקיבה נתייבש קודם שנעשה איסור, אבל בהויזענבלאווען שאסור קודם שנתייבש אינו מותר בנתייבש. ואף שכמה אחרונים חולקין על הנוב"י (ע' פתחי תשובה) מ"מ דבר זה אינו ברור רנ"ר דומה לעור קיבה שנתייבש וגם מ"כ כ"ז, "אולי דומה", וכיון שנצרך לחלוק על הנוב"י אנא אמינא: כולי האי ואולי.

ואחרון אחרון חביב מה שהיו מ"כ ממור יש לו על מה שישמך שפיר עבר דהלך לו אל הר המור ואני אוסיף רק מעט תבלין. הרבר היה כבר הלכו בו נמושות והוא מחלוקת ישנה בין הר"י והרא"ש ומובא בבג"א סי' רט"ז ס"ק ג' ע"ר המוס"ק (והוא מה שנקרא Moschus) ובא מן חיה שקורין Bisam או Moschusthier אי אולינן בחר מעיקרא או בחר השתא, וגם הט"ז והמג"א נחלקו שם בזה. והנה המג"א הביא ראיה חזקה מבכורות לדעת הרא"ש להחמיר, אך כבר קמו לנגדו הח"י בס' תס"ז ס"ק ט"ז והמקור חיים שם ס"ק ר' והח"ס ח"ו סי' כ"ב. וכשאני לעצמי אני בוחר בתירוק שכתב מור מהר"ם שיק בתשובותיו ח"ד סי' צ"ה על קוש' מג"א. והנה גם האלי' רבה בס' רט"ז פסק דלא כמג"א והביא שם כן בשם כנה"ג, גם הרדב"ז ח"ג סי' תע"א (תחק"ט) פסק רכל איסור שאינו איסור הנאה כיון שנפסד צורתו מותר. ואין לי פנאי כעת להאריך כמו שראוי בענין זה. איך שיהיה כדאים הם הרבינו יונה והט"ז והא"ר והרדב"ז לסמוך עליהם בשעת הדחק, כי באמת לחולים הרבה שאין להם ממון לעסוק ברפואות אחרות וליסע אל המרחצאות הוא שעת הדחק גדול. והנה זאמאטאוע אשר נתהוה ע"י כעמישע פראצעזוע הוא נשתנה שינוי גדול עד שפנים חדשות באו לכאן ובני הרופא הב' מיכאל שיחי' אמר לי שהבשר נשתנה באופן דומה כמו שנשתנה באיצטומכא ע"י העיכול.

ועור אוסיף סניף דלדעת הרמב"ם חצי שיעור ע"י תערובת אינו אסור מן התורה, וע' פלתי סי' ק"ט ס"ק ר' שכתב טעם לזה, ואף שהפמ"ג בפ"ז ח"ה לה' תערובת ח"ב פ"ב פסק דלא כרמב"ם, מ"מ הוא סניף למ"ש לעיל ובפרט שהפמ"ג במקום הנ"ל כ' ריש מקום לומר דהא דטעמ"ע דאורייתא אינו אלא ספק. ויש עוד לצרף לזה שיטת הר"ר חיים כהן דפחות מכדי אכילת פרס טכ"ע לאו דאורייתא. וכפי מ"ש מ"כ אין לזקחין רק רבע כף קטן לצלחת רוטב והוא פחות מכשיעור ופחות מכדי א"פ. ואף שאין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ לדעת הרבה פוסקים הוא רק מדרבנן. ומעתה לו יהא שיש ספק אי הלכה כרבינו יונה או כרא"ש, קרוב הרבר שאינו אלא ספק דרבנן. מיהו כבר כתבתי דכדאים הם הני רבוחא לסמוך עליהן בשעת הדחק.

עור אחרת אמר לי הרופא המופלג והוא בן תורה ויר"א מרבים דר' פרייס, שלפי דעתו אם נראה שאנשים הם מחוסרי דם אפשר שחולי הריאה ממשמש ובא באותן אנשים, ואם לא יעשו השתדלות לרפאותן ח"ו בקרב

הימים יבואו לידי סכנה. ועל כן הוא כתב פעם אחת להרב ר' ריטטער שלחולה שיש לו חסרון רם גדול (האֶבְנֵרֵינֶע בלוטֶאָרמֶטֶס) צריכין להתיר לו אף העמאטאָנען, כי יש לחוש הרבה שיבוא לידי סכנה. ומי יודע בכל החולים איזה חולי אורב לו בסתר, אף כי כגלוי אינו ניכר רק ע"י חסרון רם, והרופאים דרכם להעלים חששות כאלה, כדי שלא להבעית את החולה ואח קרוביו. אשר על כן רעתי הקלושה כי בכל חולה אנו צריכין לחפוס בכחא דהתירא, ואני מסכים עם פסקו אשר כתב להקל אם אין למצוא בקל תרופה אחרת. אך כאשר כי טרור אני כעת ואין בידי לעיין כראוי בש"ס ופוסקים, מהיות טוב יערוך השאלה עוד לפני גדולי הדור, ויוסיף אל דבריו עוד הסמוכין והסניפין אשר כתבתי בזה. גם טוב שיהי' בדבר זה הסכם כל גדולי הדור למען לא יהיו אנדרות אנדרות, זה אוסר וזה מתיר, רק שלום על ישראל.

כ"ח.

צור הערשטעללונג רען קאָעז ברוכט מאָן איינע קולטור פֿאַן באַציללען, ריא דורך איבער־אימפּפּען פֿאַן איינער באַציללענהאַלטיגען מילך צור אַנדרען ערצוינט ווירד. וועגן וויר איינע כשר־מילך פֿיר אונזערן קאָעז האַבען, זאָ מוסס אין קליינע קוואַנטום ניכט־כשר באַציללענהאַלטיגע מילך הינאיינקאָממען, אום רען קאָעז צו ערצויגען. עז האַנדעלט זיך צוואַר נור אום 1 רעציליטער אונטער 100 צטר., אָבער עז איזט אין דער המעמיר, וועגן אויך נור אין איסור דרבנן. איך מיינע נון, דאָס מאָן עז דאָך ערלויבען קאָנן, ווייל דער דבר המעמיר ניכט ריא מילך זאָנדרען ריא באַציללען אָדער פילצע וינר, ריא נור אין דער מילך אין ריז־קולטור ערצוינט ווערען. ווירען זיא מיר ער־לויבען, ריא ראהמקאָעז אויף ריעזע אָרט מיט צוואַטץ איינע קליינע קוואַנטום ניכט־כשר מילך הערשטעללען? ע"כ לשון השאלה ממהור"ר אשר הכהן אברק"ק באַזעל.

ת ש ו ב ה :

(א) מ"ש שאינו אסור מחמת דבר המעמיר משום רחלב אינו מעמיר כי אם הבאציללען או הפילצע הנולדים בחלב אינו כראי להתיר רהא בעור קיבה נ"כ הבשר אינו מעמיר אלא החומץ (ריא ווירע) הנבלע בבשר. וע"כ צ"ל כיון רחומץ זה גרל בבשר הוי כהבשר עצמו ואסור, וע"כ אוסר משום דבר המעמיר. וא"כ הכא נמי כנראה פילצע אלו גדלים בחלב והוי כהחלב עצמו. ואם באמת ערכו בחלב חלב טמא (רמטעם זה אנו אוסרים חלב של נכרים) אותן פילצע נ"כ אסורים כחלב טמא, וא"כ אוסרים התערובת מחמת דבר המעמיר. אולם אם יש לברר שא"א לגרל אותן פילצע כי אם בחלב טהור ולא בחלב טמא, א"כ אותן פילצע וראי מחלב טהור נולדו, ואף שהחלב אסור משום שמא עירב בו חלב טמא (והוא דבר שנאסר במנין), מ"מ הפילצע שהם מעמירין מחלב טהור הם והם היתר, והחלב הטמא המעורב אינו מעמיר כלל, וע"כ ימחול מר ויחקור אחר דבר זה ויכתוב לי מה שאמרו הבקאים בדבר זה.

(ב) אך ער"ו יש לפקפק בדבר רהא אין מבטלין איסור לכתחילה וכאן מערב לכתחילה, אמנם כאן אין כוונתו לבטל אלא לחקן הנבינה ע"י הפילצע המותרין, ויש בזה פלונתא בין צ"צ ובין מנ"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ה, ובדרבנן יש להכריע לקולא.

ג) גם אין חשש לענ"ר משום מה שהביא המנ"א סי' תמ"ב סוף ס"ק א' בשם הרשב"א רכל שעיקרו כך אינו בטל, רזה לא היו אלא ררבנן, ובנ"ר היו תרי ררבנן. גם יש לצרף ראפער ראם א"א לעשות הפילצע אלא מחלב טהור אין לחוש שמא עירבו חלב טמא, וע"כ אם הרבר כן יש להחיר, ויברר דבר זה כמ"ש באות א'.

כ"ט.

לענין קאפפערואטן שנורע שמעורב עם ציכאריע שיש בו מעט חלב (אחר מנ' מאות), הנה המנ"א ריש סי' תמ"ב מביא בשם הרשב"א (מוכא בב"י י"ד סי' קל"ד) דרבר שעיקרו כך לא בטל, ומפני זה אוסר מו"ר מהר"ם שיק א"ח סי' ט' הציכאריע שיש בו מעט שומן. ומ"מ מאחר שהנוב"ת י"ד סי' נ"ו מביא ראשונים שחולקים על הרשב"א והוא שעת הרחק הוריתי שלכתחלה ישתדלו לעשות אותו קאפפע בהכשר, ובדיעבד מי שקנה מאותו שיש בו חשש הנ"ל כראי הנוב"י לסמוך עליו בשעת הרחק, ואחרי שיתוקן קאפפערואטן בהכשר אין לקנות עוד מן אותו שיש בו עירוב חלב אפילו משהו כדעת מו"ר מהרמ"ש. וע' יהוד' יעלה סי' קכ"ב. וכ"כ בשו"ת דברי חיים ח"ב סי' נ"ג: אך עכ"ז לא אסרתי מעולם הצינאריע (שיש בה חשש שמערכין שומן איסור).

ל.

ש א ל ה :

זה איזה חרשים נתקבלתי מאת הפאבריק בלאביא לבחון את מעשה שלה שנקרא פלאנצענקוטראקט וואוק (Wuk) אם הוא כשר לאכול לישראלים, ובתחילה הושמו לפני אנאליוען (בחינות) ממוחין ומובהקין, ואני נסעתי לעיר לאביא לבחון הכל. מתחלה שמעתי משני פועלים ראשים שהיו מסיחים לפי תומם, איך ובאיזה אופן נעשה הפאבריקאט ואח"כ חשבתי גדולה הראיה יותר מן השמיעה והלכתי לראות הכל בעיני ומצאתי כי הפראפאראט הזה נעשה משמרי שכר שהובאו לידי רתיחה, מבלי התערב בזה איזה דבר אחר. גם הבטיחו אותי כי אם יוסיפו לזה עוד איזה דבר יופג טעמו ואולי גם הואוק יופג מכל וכל. ואני השנתי שנחנו לי הבטחה בכח שכל שינוי שיעשו במעשה דבר הזה תיכף ומיד צריכין להודיעני, ואף שיהיה לי רשות ליכנס בכל עת שארצה אל הפאבריק ולהשגיח על המעשה. ועל פי זה כתבתי הפסק אשר וואוק הוא כשר לאכול בכל השנה חוץ מפסח וזה איזה שבועות הודיעו שהרב ראלטאנא פקפק על הכשר של וואוק הזה ואני שאלתי מה זה ועל מה זה, והוא השיב לי לעין במנ"א סי' כ' ס"ק א' וסי' ו"ל לכן נ"ל דרוקא גבי טלית מקילין משום דאין רח"ק עכו"ם לעשות ציצית בכבר אבל ציצית אסור לקנות מעכו"ם אפילו הוא תגר (ולא סמכין) אסברא לא מרע נפשיה בזה) — ומה שאני רמיח וואוק הנ"ל לשכר (ביער) ששותין בכל מקום בלי שום פקפוק בלא השגחה, רחה הרב הנ"ל מפני שבשכר יש היתר מימים קרמונים, משא"כ בדברים חרשים שצריכין לבקש השגחה תמידית. והנה השגחה כזאת תסבב טירחות רבות. המשגיח יהיה נצרך ליסע מליפציץ ללאביא ולהיות אצל הפאבריקאטאן כמה ימים, כי סחיטת השמרים נעשה רק לאט לאט. אני הייתי מוכן באותו זמן לבחון הכל מפני שלע"ר לא טוב הרבר בומננו לעשות חומרות (אף שזאת בעד הרב הוא

היותר קל). אמנם אני רואה שבשומן אחר הנעשה מזרעים תחת השנחת הרב
רמאטטערסדאָרף נ"י הנקרא קונערצאל נ"כ מביאין בכל פעם בחתימה. ואף
שלע"ד הקלושה אין אני צריך לחזור מפסקי שכתבתי, מ"מ נפשי בשאלתי
שימחול לכתוב לי רעתו. ואם רעתו שיש חשש ברבר אחזור מפסקי או
אשנהו כפי הצורך.

ת ש ו ב ה :

מה ששאל לענין פלאנצענקונטרעקט „וואק" שלפי בחינת המבינים
(ואכפערשטאנדיגען) ולפי ראות עיני מ"כ נעשה רק משמרי שכר המרווחים,
ומ"כ נתן פסק שהוא כשר אחרי אשר התגרים נתנו הבטחה בכתב שאם ישנו
איוה רבר בענין המעשה יוריעו למ"כ חיכך ומיר, וגם נתנו למ"כ רשות
לבוא בכל עת אל הפאבריק ולראות את המעשה, והרב רק"ק אלטאנא
פקפק בזה עפ"י דברי המ"א בס' כ'. אומר אני לו יהא דנירון רירן רומה
לנירון רמ"א, כרעת הרב ראלטאנא נ"י, מ"מ הרי האל"י רבא במקומו
והנב"י מה"ח חלק א"ח ס" ע"ב חולקין על המ"א בסברות נכונות, וכראים
הן הני אשלי רברברי לסמוך עליהן שלא להרר עוברא עכ"פ רוה הוא וילוחא
רבי רינא. ומ"מ לענ"ד אף לפי רעת המ"א אין בנ"ר חשש תערובת כיון
דנתנו הבטחה בכתב שיוריעו להרב בכל עת שיזיפו או ישנו איוה רבר לא
מרעו נאמנות שלהן, רוה יה' רוה ליווף דכתב המ"א גבי מוריים (צ"ל
מי רמונים) דארם חשוב אינו משנה ריבורו שנותן בכתב כי ננאי וחרפה הוא
לו. חוץ מזה הוא מירחת שהרב יבוא אל הפאבריק ויראה השינויים, ומה גם
שיש בירו בכל עת להבחין ע"י כעמישע אונטערזוכונג אם נעשה תערובת ברבר.
ובלא זה אין נירון רירן רומה לרמ"א רשם הציצית צריכין להיות נטוין לשמן
ע"י ישראל וצריכין לנאמנותו של גוי שקנאו מישראל וכן ביין רימונים היה
ירוע שהרבה מוסיפין אותו ביין, אבל בנ"ר אין כאן שום ריעותא רניחוש
לתערובת, ובוה וראי גם למ"א סמכין אחזקה ראומן לא מרע נפשי. וכוראי
אם היה אפשר לחקן בקלות השנחה חמירית מהיות טוב וכו' (וזה וראי
הוא בקונערצאל טעם דהרב רמאטטערדאָרף אף שוה אינו רומה לנ"ר רשם
הוא שומן ובשומן נקל יותר לערב שומן איסור בלי שירגישו, אבל בנ"ר אם
יערבו שומן בקל יכולין להכיר ע"י כעמישע אַנאַליזע ומירחת), אבל אם
הוא טורח רב ומסבב הוצאות רבות (שבוראי הקונים הישראלים יהיו צריכין
לשלם שבעלי הפאבריק ימכרו וואק הכשר ביוקר כדי להכניס הוצאותיהן)
אין לנו רשות להחמיר. ומפני שאני טרוד כעת בחבילי טרדין אין לי פנאי
להאריך. כנלע"ד.

ל"א

ש א ל ה :

איש אחר שהוא מעורבב ברעת אי רשאין לתת אותו בבית החולים
של נכרים שאפשר שיחרפא שם.

ת ש ו ב ה :

שאלה זו כבר נפשטת בח"ס או"ח סי' פ"ג לאיסור, וע' גם שו"ת מהר"ם
שיק או"ח סי' קס"ג. אמנם בנ"ר ראפשר ליתן לו בצהרים בשר כשר
ולערב יאכל מאכלי חלב דאינן אלא איסורי ררבנן נ"ל להחיר, ראף אם

נאמר דמעמידו אצל נכרי הו' כספי ל' בידים מ"מ הרי כבר כ' הרשב"א
דאיסורי רבנן מותר לספות בידים וכדאי הרשב"א לסמוך עליו בשעת הרחק
ובפרט דלדעת הרבה פוסקים מעמידו אצל נבילה לא הו' כספי ל' בידים
וכמ"ש הח"ס שם. גם אין לחוש שיחלל שם את השבת רבוה ודאי הו'
קטן אוכל נבלות ואין ב"ד מצוין להפרישו. אכן יש לנסותו אי הוא באמת
חסר דיעה שיחשב כשוטה שאינו בר חיובא כי רק באופן זה מותר.

ל"ב.

ש א ל ה :

נער אחר בן י"ג שנה יש לו זפונאל-לאהמונג אי מותר ליחננו לבית
רפואה לרפאותו אף שמוכרח לאכול שם מאכלות אסורות.

ת ש ו ב ה :

הנה אי מחללין שבת במקום סכנת אבר אף שבטור וש"ע לא הובאו רק
דברי המחמירין מ"מ מצינו בא"ז ה' יום כפורים סי' ר"פ שר"ת ס"ל דאפילו
דאבון אחד מאיבריו אני קורא סכנה ומחללין שבת. והנה הא"ז הביא שמורו
הראב"ה השיב עליו מהאי רעין שמררה (ע"ז כ"ח ע"ב) דמשמע רוקא
משום רשוריקא רעיוא באבנתא דליבא תלי מחללין שבת הא לא"ה משום
סכנת אבר אין מחללין. ולענ"ד אין זה תיובתא על ר"ת דר"ת ס"ל דמה
שנאמר בעין י"ל בשאר אברים רחלו ביחד עם אבר שהחיות תלוי בו, וכיון
דספק נפשות רוחה שבת, א"כ בכל סכנת אבר צריכין להחיר מספק. ומצאתי
אין לי בתוס' סוכה כ"ו ע"א ר"ה ואפילו שכתבו דסכנת אבר כסכנת נפשות
אפילו לחלל עליו את השבת כדמוכח בפ' אין מעמידין גבי עין שמררה עכ"ל,
הרי דרמנו כל סכנת אבר לעין שמררה וזה כשיטת ר"ת שבא"ו. ודוחק
לומר דסכנת אבר שכי' החוס' היינו סכנת עין, דהו"ל לכתוב סכנת עין ולא
לישנא ראיא למטעי. איברא דבפסקי תוס' כתוב סכנת עין כסכנת נפשות
דמי, והיינו כשיטת הראב"ה, אבל לענ"ד דוחק גדול לפרש כן בדברי
התוס'.

ולענין סכנת אבר בשאר איסורין נראה מדברי הש"ך ב"ד סי' קנ"ז
סק"ג ריש להקל, וכ"כ שם בבית לחם יהודה. וכתב הפרי מגדים במשבצות
זהב או"ח סי' שכ"ח ס"ק ו' וז"ל ומינה (מדברי הש"ך) בשאר ל"ה בחולה
סכנת אבר י"ל דמותר לרפאות באיסור תורה ושאינו שבת דחמיר עכ"ל, הרי
דבריו השואל דירן שכיוון לדברי הפמ"ג והש"ך. ומאחר שמצאנו שר"ת
מחיר בסכנת אבר אפילו בשבת ותוס' כסוכה מסיע להם יש להקל בנירן
דירן ובפרט דחולי דירן תלי בחוט השררה ואיכא למיחש שאם לא יתרפא
יתמרד ח"ו חוט השררה ויעשה טריפה, כמו דחיישינן בעין שמררה שילקה
הלב. גם מה שכי' השואל שיש לחוש לסכנה שאם יפול אין איש להקימו
יש לו מקום בדברי הפוסקים שכתבו דנכפה הו' חולי שיש בו סכנה משום
דלפעמים נופל במקום סכנה ונהרג (כן הובא בספר ארחות חיים סי' שכ"ח
אות ז' בשם הג' מיימוני פ"ד ממ"א ובאו"ה כלל נ"ט בשם חשוכת מהר"ם).
גם מה שכי' השואל בשם ספר חכמת שלמה מהנאמן ר' שלמה קלוגער הוא
דבר נכון שאם לא יתרפא הנער יבטל מל"ה ומהליכת בית הכנסת ומכמה
מצות ומעשים טובים, ויש לומר יבטל זמן קצר מצות לית כרי שיוכל לקיים
הרבה מצות.

והנה לכאורה היה מקום לומר כיון רבסכנה מאכילין הקל הקל תחלה גם כנידון דירן נאמר שהנער יאכל הקל הקל תחלה, רהיינו נחיר רברים שרובן היתר ויש בהן רק טעם איסור, רבטעם כעיקר אף לשיטות שהוא דאורייתא מ"מ לרוב הפוסקים אין לוקין עליו, ובממשות איסור כגון בשר יאכל פחות פחות מכשיעור, רהיינו שימחין לאחר פחות מכשיעור כרי אכילת פרס (לדעת הח"ס 9 מינוטען, וכפי ששמעתי בשם הגאון מהר"ר באמבערגער 8 מינוטען) ויאכל עוד פחות מכשיעור. אמנם נלע"ד דהרב בעל חכמת שלמה לא נתן עצה זו רק לאיש גדול שא"צ לחיזוק כח רק לרפוי עיניו, אבל כנידון דירן שהנער צריך לחיזוק ואם נצמצם אכילתו יהא חמיר לכו נוקפו ופורש ויאחר רפואתו, ואם הפראָפּעוואָר יראה שאינו מצליח ברפואתו ידרוש ויחזק וימצא שאין הנער נוהג כשאר חולים וישלחו לביתו ויאמר שאינו יכול לקבל אחריות כנער כזה. על כן טוב שלא נגיד לנער כלום שעושה חמיר איסור באכילתו, רק נאמר לו שמשום רפואתו כרי שיוכל ללמוד תורה ולעסוק במצוות הותר לו זמן מה לנהוג כשאר חולים רשם ולעשות כאשר יצוה הפראָפּעוואָר אשר הוא ירפא אותו בע"ה.

עוד יש לנו סינף להחיר כאשר אבאר. הנה דעת המחבר בא"ח סי' תרס"ז סעיף ב' רבן י"ג שלא הביא שתי שערות אינו משלים אלא מרברי סופרים והוא דעת הרמב"ם. וקשה אם אין להם ב' שערות הא ספקתן חיישינן שמא נשרו, ותימצו עפ"י מה שחירש הב"ט סי' קנ"ה ס"ק כ"ט אם נשארו שתי שערות דקורם זמנו, דהם רק שובא, ולא נשרו תו לא חיישינן שמא הביא שתי שערות בזמנו ונשרו, מאחר דהני שערות דקורם זמנו לא נשרו לא חיישינן שמא שערות דזמנו נשרו. וצ"ל דמירי כאן ככה"ג, וכן פ"י בהנהות רע"א דברי רמ"א בא"ח סי' ל"ז סעיף ג'. וע' מטה אפרים לס"י תרי"ז דפסק דבכה"ג יש מקום להקל דנער רק וכחוש א"צ להתענות כיוה"כ. ובספר עט סופר כלל ס"ה פרט ו' ראיתי כזה דבר נאה ומתקבל וז"ל חוקה דרבא רק מצד רוב וכל בר ישראל מחוייב לילך בחר רוב ככל דיני תורה והא תינתן אם הוא גדול כוראי או מחוייב לילך בחר רוב אבל אם אנו מסופקים אם הוא גדול או קטן ורק מצד רוב הוא גדול, אז ב"ד כוראי מחוייב לילך בחר רוב במיאון וחליצה, אבל הקטן כעצמו אינו מחוייב לילך בחר רוב שיהיו גדול ומחוייב להתענות ביה"כ כי עדיין הספק אם צריך לילך בחר רוב דילמא קטן הוא ולא בר חיוב עדיין עכ"ד (ויש להוסיף דיש לו חזקת קטנות) והביא שם סברא כזו בשם פ"י לקירושין דף ע"ג. לסברא זו אם בדקו כן י"ג ולא מצאו ב' שערות (וענין הבריקה מכאור באה"ע סי' קנ"ה) אף רחשינן שמא נשרו מ"מ מראורייתא הוא עדיין קטן ואינו חייב במצוות ואין מצוין להפרישו אם אוכל נכלות. ופשיטא דמת שנוחגין אותו בכית נכרי כרי לרפאותו לא הוי כספו לו כירים כמכאור באריכות בח"ס א"ח סי' פ"ג. ולפ"י אם רואין בעת שרוחצין את הנער שאין לו שערות ולא גומות יש לזנוק כקטן לענין זה אפילו מי שרוצה להחמיר וא"צ להזהירו שלא יאכל כדרכו כל מה שיתנו לו. אמנם כבר כתבתי לעיל דבלא"ה מותר מפני הסכנה. ומה שכתבתי באחרונה נ"מ לענין תענית ביה"כ.

ל"ג.

ש א ל ה :

אם מותר לשחות בוטטערמילך של נכרים לצורך רפואה, והוא חלב שנשאר מן הזאנהע אחרי אשר כרוו ממנה החמאה שקורין בוטטער.

ת ש ו ב ה :

ידוע שיטת הפר"ח רמח"ר חלב ש"ג באין דבר טמא בעדרו וראיתי בלקט הקמח רפוס אמשטרדם ל"ד דף י' ע"ב שהביא כן גם כשם דרכ"ז ונחלה יעקב ודבר שמואל וביה יעקב, והספרים האלה אינם לפני כעת לעיין בהם, אך אין צורך לעיין כי כבר הסכימו הפוסקים דלא כפרי חדש, ואין מחיר חלב ש"ג במדינתנו רק קלי הרעת. אמנם כפי' קייב סעיף י"ד מחיר המחבר כותח של עכורים והקשו הא יש בו נסיוכי דחלבא וע' ט"ז שחירץ ברוחק, והפר"ח חירץ כיון שעשאו כותח הוכיח סופו על תחילתו דלא עירב בו חלב טמא וכן כתב בס' קט"ו ס"ק כ"א ריש להתיר החמאה אף כידוע שיש בה נסיוכי דחלבא רכיון שהנכרי רוצה לעשות חמאה מן החלב למה יערב חלב טמא בכרי כיון שאינו עומד ונקפא, וכן התיר המימי חלב הנשארים באחרונה מטעם רלית בהו חשש הערובת חלב טמא. ואף שהפר"ח מחיר עפ"י אותה הסברה קיימא"ק וריקומא ורבים חולקין עליו גם בסברה זו (ע' לקט הקמח הנ"ל ר' י"ב ע"ג) מ"מ יש לצרף ב' סברות הפר"ח באין דבר טמא בעדרו להתיר בוטטערמילך או מאַלקען לצורך רפואה. ועיין חכמה אדם כלל ס"ז סעיף ג' לענין שמאנ"ט, הוא זאנה"ע בל"א ועיין כ"ס אורח חיים ס' כ"ב.

ל"ד.

ש א ל ה :

טמא רפואה שנעשה מרם והרם נחלק ע"י כעמיע לחלקיו היסודיים וחלק הברזל אשר בו נחערב כמסקה או כמים, אם מותר לחולה שאין בו סכנה לשחות האי משקה או לא.

ת ש ו ב ה :

בענין דבר זה כבר הלכו בו נמושות, כי הוא מחלוקת קדומה בין הר"י ובין הרא"ש ובין הס"י והמ"א בס' ר"א סעיף ב' בענין המוס"ק שקורין כיוצא אי אוליגן כתר מעיקרא או כתר השתא. והנה אף דהמ"א הביא ראיה מבכורות להחמיר כבר תירצו הח"י בס' חס"י ס"ק ט"ז והמקור חיים שם ס"ק ח' קושית מ"א וע' במעדני מלך לפ' כיצד מברכין דף ג"ג ע"ב. וכן ראיתי בס' דברי צבי על א"ח בס' חס"י סק"ד יישוב נכון לקושית מ"א. ומיר מהר"ם שיק בחי"ד ס' צ"ה חירץ הקושיא באופן יותר נאות לשאלה שלפנינו, ועיי"ש עוד ס' צ"ו וצ"ו. והנה בנידון דידן כוראי פנים חדשות באו לכאן וכעפרא הוי קודם שנעשה. ראוי לשחייה, ואפשר דאף המ"א מודה. ואף אי פליג כראים הם הרבנו יונה והס"י לסמוך עליהם בשעת הדחק במקום חולי אף שאין בו סכנה. וע' במקור חשוכה ק"י ובספר גנת ורדים כלל ג"א ובח"ס א"ח ס' ל"ט וי"ד ס' קי"ד ד"ה אמנם בחי' ובס' רנ"ו וחלק ששי ס' כ"ב. וע' פתחי חשוכה בי"ד ס' קנ"ה ס"ק ה' כשם חשו שכרי' ראוכלין באַקובלוט כחולי שאין בו סכנה. עיי"ש, ועיין שי"ת הררכ"ז ח"ג ס' תע"א. ועי"ג מה שהביא הא"ר בס' ר"י.

ל"ה.

נשאלתי אם מותר לאכול געלאַטינע לרפואה. ושאלתי את פ"י הרופא הרב מריה חיים ביבערפעלר ג"י ע"ד אותה געלאַטינע האידך נעשית ואמר

לי שהיא נעשית מעצמות ונידון של עגל. והרברים האלה יש בהן יסוד אחד שנקרא ל"ים ומאותו הל"ים עושין הנעלאטינע. ושאלתי אם יש לומר שנשחנה ופנים חדשות באו לכאן כמו שהובא במנ"א סי' ר"ו גבי ביוז"ם, ואמר לי זה אין לומר כי הל"ים הוא חלק מהעצם. ושאלתי נ"כ אם יש בו איזה טעם בשר, ואמר לי טעם בשר ודאי אין בו כלל וכלל. והנה איתא בחולין ק"ר, העצמות והנידון וכו' שבשלן בחלב פטור, ומוכח ב"ר"פ העור והרוטב רעצמות שאין בהן מוח אינו אוכל כלל. וע' לענין בב"ח סי' פ"ו וכו' וברכי חשוכה שם. וע' ריש סי' צ"ט מה ראיא שם לענין עצמות שנחבשלו שמצטרפין עם האיסור. וכ' המ"ו סק"א רלדירן רק"ל חנ"נ עצמות של איסור מצטרפין עם האיסור וכו' החו"ד. אמנם זה הוא בשאר איסורין רק מרבנן. והנה בנ"ד אף ר"ל רהיה קצת מוח בין העצמות מ"מ כיון דוראי אין בו טעם אף ריש ספק אי היה בו סי' מ"מ אין כאן אלא ספק איסור ררבנן אך יש כאן חזקה איסור ררוב עצמות יש בהן מוח וי"ל דזה מותר לחולה שאב"ס, אף רפ' הרמ"א בס"י קנ"ה רעכ"פ לא יאכל וישתה אף באיסור ררבנן, מ"מ בספק יש להקל. אך כרי למעט הספק איסור יכרך הנעלאטינע בחמץ נוקשה רק כמו נייר (אבלאטטע) ואז יש עוד סניף להחיר ע' שו"ת כ"ס א"ח סי' צ"ו, ודרכי חשוכה י"ד סי' קנ"ה ס"ק מ"ו. ולענין איסור שנתייבש לגמרי ע' גוב"ק י"ד סי' כ"ו. — וע' לענין איסור נתייבש מה שהובא בדרכי חשוכה סי' פ"ו ס"ק קל"ד וע' דרכי חשוכה י"ד סי' ס"ו סק"ו.

ל"ו

שוכט"ס להני חרי צנתרי דרהבא ה"ה הגאונים יושבי על מרין בק"ק ה"ש מ"ה שלמה כהן ומוה"ר יוסף נאבעל נרם יאיר כאור הבהיר. הקשיתם לשאלו ממני להכניס ראשי בין ההרים ולהכריע כמה שאתם מריינים זה עם זה, ואני ראייתי דבריהם כי אף במקום שאין אני מסכים עמכם מ"מ יש ללמוד מכל הצעתכם, וע"כ אחזה אני את רעתי הקלושה בענין זה כדעת שלישיית ואין הכרעה שלישיית מכרעת, ואחם תראו ותבחנו אם יש בדרכי שמץ דבר טוב שחוכלו לקבל ולבוא ע"ז אל עמק השוה. ואסדר דברי לפניהם.

(א) תחלה נדון אי בנידון דירן החלב המובא אל הפאבריק מן הכפרים הוי כחלב שחלבו נכרי ע"מ להקפיא. והנה רעת מהרש"ק דרוקא היכא שהנכרי חולב ע"מ לעשות גבינות בעצמו התירו הפוסקים בריעבר ובהפ"מ ולא בחולב למכור לנכרי אחר לעשות גבינות. ואני אומר ודאי דין זה אמת ויציב ראם חולב לנכרי אחר סתם לעשות גבינות ודאי לא איכפת לנכרי המוכר אם ירמא את הלוקח ויתן לו חלב טמא שאינו מעמיר. אמנם לא כן הוא בנ"ד רהלוקחים בידם לעמוד על הרמאות ע"י בחינה ולענוש את הרמאי בעונש כסף 30 מארק או 60 מארק כמבואר בהפונקט 5 של הקאנטראקט ככאן ודאי מירחת הנכרי לזיף פן יחפס כרמאי וזיפנא ויענש עונש גדול. וא"כ נידון דירן לא לבר דלא גרע מנידון דר"ת אלא דלענ"ד הוא עריף מיניה, רשם בנידון דר"ת יש לחוש רשמא אין דעתו של נכרי להקפיא ועירב בקצת חלב טמא ואח"כ נמלך להקפות וכמו שמבואר זה החשש בא"ז סי' קצ"ו ובחשוכה מהר"ם בר ברוך סי' רט"ו, אבל בנ"ד ודאי מירחת הנכרי לזיף מה שמוכר לפאבריק וכמו שאבאר עוד לפנינו. והנה הרב מהרש"ק סובר כי פונקט 5 ופונקט 6 מרבירים מענין אחר ורק

הפעטסטנעהאלט יבחקן בלאבאראטאריום למען רעה כמה ישולם ואם יפחח השומן יפחחו רק בחשלומוין. אמנם אנכי הרואה שג' 5 אינו מדבר משומן כלל כמה שמדבר ג' 6 ולא ראי זה כראי זה. כי בג' 6 קצוב מחיר שיוכלו לגרוע אם החלב יהיה כחוש משלשה פראצענט פעטסטנעהאלט. אמנם בעקן זה אין שום קנס על המוכר. אולם בג' 5 קצוב שאם יש שום חשד שהמוכר שינה החלב ע"י ויוף אזי יבחקן החלב ע"י לאבאראטאריום ואם המצא ימצא שום ויוף אזי על המוכר לשלם קנס 30 מארק ובפעם שנית 60 מארק חוץ מן הוצאת הבחינה. וכיון שכל ויוף יכול להיות ניכר ע"י המראה או הטעם או היכר אחר בודאי מירחת הנכרי לוויף ובפרט כי החלב הטמא אינו בוול כ"כ והוויף קרוב להפסד גדול ורחוק משכר.

(ב) וכדי להראות שהוויף ע"י תערובת חלב טמא בקל יכול להיות ניכר אצינה לפניכם מה שמצאתי בספר פהוויאלאניע של פראץ. אימאנעל מונק ע"ר ההפרש הגדול שבין חלב בהמות טהורות לטמאות לענין שומן (Fett) ונבינה (Cafein und Albumin) וזה טאבעללע שלו. כל המספרים הם פראץ-ענמע:

	Kühe	Ziegen	Schafe	Esel	Pferde	Schweine
Fett	3,7	3,9	5,4	0,4	1,1	6,4
Cafein und Albumin	3,4	3,5	5,3	1,7	1,9	6,1

מטאבעללע זו (אשר הראה לי בני הבחור מיכאל) יש לראות כי בוויף בחלב חמורים או סוסים יחמעט הפעטסטנעהאלט כ"כ עד שיבוא היוק למויף, ורק בחלב חוירים יבוא ריוח גדול למויף והיוק גדול לפאבריק (כי חלב טמא אינו עומד והם ישלמו הפעטסטנעהאלט, והכל ישאר בקום וילך לטמיון). ובודאי מנהלי הפאבריק לאו שופטני ניהו, שאם היה מקום לוויף ע"י חלב חוירים באופן שלא יוכר חיכף ומיר, בודאי היו יראים מוויף זה והיו גודרים גדר בערו. והנה אין צורך לסמוך על השערות ויש לשאול לאנשי הפאבריק או לאיש בעל כעמיע (הלא עמכם ר' אברהם הייש ג"י, או חשאלו לר' ישראל ראָאָס בפפר"מ) אם יש חשש ויוף בחלב חוירים באופן שלא יוכר הוויף. וראיתי בכל לעקסיקאן שרק בחלב שור כשב תעו עושין גבינות ושאר חלב לא יצליח לזה, ואני משער שאין שום חשש ויוף בחלב שלא יוכר בימינו ע"י בחינה. ודבר זה צריך לברר עוד.

(ג) אחרי אשר יתברר דבג' דראי הנכרי מירחת לוויף ומכש"כ אם יתברר עוד דאין לו ריוח כלל בוויף שע"י תערובת חלב טמא אמ"כ פשיטא ר"י הוא נכלל בהיתרא דרמ"א סי קל"ו סכ"ב (ועדף מינה כמו שאבאר לקמן). והנה הרמ"א בהנה מחיר בדיעבד ולא כתב דוקא בהפ"מ, ובר"מ ובת"ח לא התיר אלא בהפ"מ, וכתבו הש"ך ס"ק כ"ב והמנ"י כלל פ"א ס"ק ה' דאפשר דרמ"א בהנה מיירי דראה ישראל החליבה רק שלא היה שם בתחלה החליבה. וזה ודאי דוחק גדול להעמיס זה בדברי רמ"א, ולהכי כי הש"ך רק ואפשר. (ומה שרצה הרב מהר"י לפרש בדברי ש"ך שמורה שאם ישראל הוא העושה והמנבן שמוחר בלי חנאי ובסעף כ"כ כתב לפי רעה

הרמ"א שמחיר אפילו בעשאו עכו"ם — בזה לענ"ד צדקו דברי הרב מהרש"ק שפי' זה הוא דוחק ופשוט שהש"ך בס"ק י"ח סמך על מה שרמו לסעיף (ב').

אמנם נראין בזה ברור דברי הנאון בעל שו"ת חוט השני בס' ל"ד שהביא הרב מהר"ג שמה שכתב הג"א ואין להתיר כולי האי אלא בהפ"מ לא קאי אלא להתירא דר"ת אף כדלא ידעינן דרעתו היה מתחילה להקפיד משום ראמרין רסופו הוכיח על תחילתו שגם רעתו בתחילה היה להקפיד דלנמלך לא חיישין — ע"ז כתבו האור זרוע סי' צ"ז והג"א (שהוא קצור מא"ז) שאין להקל כולי האי אלא בהפ"מ, אבל כל שירעינן שתחילת דעת הגוי להקפיד מותר אף בלא הפ"מ והת"ח במחילה מכ"ת לא דק ע"כ דברי שו"ת חוט השני ומביא ראיה מחשובת מהר"ם ב"ב סי' רי"ז עיי"ש שפשטות דברי מהר"ם ב"ב מורין להראי שבדעת הגוי מתחלה להקפיד מותר אף בלי הפ"מ. ואף שהמנ"י פי' דמהר"ם ב"ב קאי אפסק דרבנו שמואל ומיירי בראה ישראל מקצת החליבה לענ"ד זה דוחק דהלשון של מהר"ם (ומיהו היכא דרעת הגוי להקפיד החלב ולמסור הגבינות לישראל נראה שאין לחוש) מורה בעליל דקאי על פסק דר"ת דאמר גוי לישראל ליקח גבינות בחובו (כצ"ל עפ"י כ"י ולא מחלבו כדפוס פראג) וא"כ אין חילוק בין ראה מקצת החליבה או לא ראה החליבה כלל בכולן מותר כדיעבר בלא הפ"מ. ונלענ"ד ברור שהרב בהנ"ה חזר ממ"ש בר"מ ובת"ח, ואף שאיני כדאי להכריע כחוט השני נגד הש"ך והמנ"י, ובפרט דרמ"א בר"מ ובת"ח מסייע להו מ"מ סניף גדול יש להתיר בלא הפ"מ.

(ד) ואומר אני דבנ"ד אף הש"ך והמנ"י מודים דהא כתבו דבראה סוף החליבה ולא ראה תחילת החליבה בפשיטות מותר בלי הפ"מ. וטעמא דמותר בלא ראה תחילת החליבה הוא משום דמרתח שכן כתבו בפירוש הא"ז ומהר"ם ב"ב וז"ל הא"ז: ואפילו אם נפשך לאסור היכא שלא ראה כלל החליבה ריש לחוש שלא היה בדעתו לעשות מן הכל גבינות הכא שראה הכל רק ההתחלה מותר דגוי מירתח וירא לערב חלב טמא בהדי חלב טהור עכ"ל. וז"ל מהר"ם ב"ב תלמידו של הא"ז: אפילו אם נפשך לאסור היכא שלא ראה כלום מן החליבה משום דשמא אין בדעתו להקפיד הכל מ"מ היכא שראה הכל רק ההתחלה מותר דגוי מירתח לערב חלב טמא דירוק בחלב טהור דלבן כדאמר בע"ז פנ' ירגיש ישראל ויפסיד הלבן עם הירוק עכ"ל. ומעתה בנ"ד ראין לך מירתח גדול מזה אם ירגישו בוויפוז דלא לצד שיפסיד ממון הרבה אלא נתפס עליו כרמאי ווייפנא וראי מותר אף בלי הפ"מ. ופשיטא דאף דהגבינות מחלב זה מותרין מ"מ החלב אסור אף דידעינן דאין בו דבר טמא משום דנאסר במנ"י.

(ה) ומ"מ לדברי הכל אינו מותר אלא כדיעבר. ועתה נחקור אל מה שהני תרי נכרי דברבי מדיינים זה עם זה אי נידון דירן חשיב כדיעבר או לא: והנה מצאתי בפ"מ בש"ד סי' ק"ג סוף ס"ק י"ד שהביא בשם מהר"ם לובלין בתשובה סי' ק"ד צאן טרפה ויש הרבה פרות באופן שחלב בטל בס' וישראל שבר הגבינות והחמאה והחמאה גוי עושה החמאה והגבינות להשר וישראל לוקח אח"כ אין כאן מבטל איסור דכיר גוי הוא מבטל ומה בכך שישראל רואה ורואה מלעבוקען של גוים שיש בשמים גרוכין במדוך שלהן רבטל בס' אף שישראל רואה וכ' על זה הפרמ"ג ויראה לי דאם הישראל אומר לגוי לעשות לו לעקובען אסור דכיון דאומר עשו לי כמאן דעריב בידים דמי וכו'. וכ"ג דהר"ם ז"ל לא התיר אלא שהגוי עושה בשביל השר עכ"ל. ולפ"ז היה נראה גם בנ"ד

הגנבינות נעשו בשביל הפאבריק והישראל קונה אותן מהפאבריק הוי כריעבר דמה בכך שהישראל נותן לחוכן הלאב ומשניה שם כל זה עושה בשביל הפאבריק בבנידון דהמהרס לובלין. ועיין מה שהעיר הרב מהרי"ג עמ"ש הישועות יעקב י"ר כ"י קי"ר כפי' הארוך אות ר'. ועיין י"ר סי' קכ"ג סעיף ו' ומ"ש הלבושי שרר בחירושי רינים שם ובאריכות ברכי חשובה סי' ק"ח ס"ק כ' ושרה חמר מערכת הכללים ערך ריעבר.

(ו) אמנם אין נ"ר דומה לנידון דמהרס"ל דשם שכר ישראל הגנבינות מהשר ולא היה יודע שיתרמה שיה' שם צאן טרפה ובאקראי היה שם טריפה זה הוי כריעבר כיון שקונה מהשר, אבל בנ"ר כנ"ר הרי הישראל כחלה כשקנה חלק מהגנבינות היה יודע שיש כאן דררא דאיסורא לאכול אותן הגנבינות אפילו בהשגחה ואפשר רהוי כלכחלה ואפשר רהוי כאילו אומר ישראל לנו עשו לי נבינה. ועוד רבכל הגנבינות נעשה כן שעוברין על מה שמצוה לכתחלה לעשות עפ"י הפוסקים (וע' כ"ס או"ח סי' פ"ז שכ' כעין זה). וכן כתבו השואלים בשו"ת חוט השני סי' ל"ג דמה דאמרינן דאם נחלב החלב מקרי ריעבר ומוחר לחקן הגנבינות היינו רוקא שבא השואל דרך שאלה שנעשה באנוס שלא היה בשעת החליבה אבל לא אם במזיד אינו בשעת החליבה, והנאון המשיב נראה שמסכים עם השואלים בענין זה. וכן הא"ז כתב וז"ל מיהו לכתחילה אין להקל כי פשוט בכל ישראל שהולכין לראות החליבה אע"פ שרוצין לעשות נבינות מן הכל וכי"כ מהר"ם ב"ב. וא"כ בנ"ר רהכל נעשה לכתחילה עפ"י רבנים איך יחקנו דבר שהוא נגד הסנהגה הפשוט בישראל. אך נ"ל כיון דבנ"ר א"א לראות החליבה דא"א למשניה לסבב בכל הכפרים בעת החליבה כריעבר דמי, כמו שמצינו בעופא דמסמסס קועי' דמא סי' כ"ג סי', וע' ש"ך ס"ק י"א ריש שוחטין רק סי' אחד אף דלכתחלה צריך לשחוט ב' סימנים אף בעוף מ"מ כיון דא"א בענין אחר כריעבר דמי. וראיתי בשו"ת זרע אמת סי' ל"א דסייבב מנהג פארמא שנוהגין היתר לכתחלה לנגב בחלב שחלבו נ"י ואין ישראל רואהו וכ' שהוא עפ"י שיטת הרמב"ם (ומ"מ כ' דבשאר מקומות שלא נהנו היתר אין להקל) והש"ג כפ' אין סעמדין כ' דר"ח בעצמו מחיר אפילו לכתחלה עי"ש. והנה רוב הפוסקים רבעו לכתחלה שיתיה ישראל רואה החליבה אף דכריעבר שרי בלא"ה נ"ל דסעמס דכיון דאיכא לאברורי מבריינן ולא סמכינן אאומדנא דאף דר"ח היתר מטעם אומדנא דכיון דחולב לנגב ודאי לא יערב בו חלב טמא מ"מ לכתחלה יש לברר ע"י השגחה ישראל משעת החליבה. אמנם במקום דלא אפשר י"ל דגם שאר פוסקים מודו דסמכינן אסברת ר"ח אפילו לכתחילה, וגם אי איכא שעת דרחק י"ל רהוי כריעבר. אך הראשונים לא כתבו דאיכא שעת דרחק.

(ז) עוד אביא חנא דמסייע להתירא בנ"ר שו"ת מטה יוסף (שנרפס בשנת תפ"ו) כמו שהובא בספר עיקרי דינים לר' דניאל סירני (וס' מטה יוסף ח"ב עצמו אינו כבאן) וז"ל סי' עיקרי דינים: הרב מטה יוסף ח"ב סי' פ"ז מתחילתו לא מצא מקום להתיר בהעלמת עין בחליבה ושוב אישכח צד שירותא מזה"א ושכן החיר הר"ח בישראל שא"ל הנו לקנות החלב לנגבנו ובבר נחלב החלב עי"ש דכיון שהגוי יודע שהישראל לקחו להקפיד מרחת לערב בו חלב טמא ודגם לרש"י מותר כל שיודע הנו דלעשות נבינה לוקח ומ"מ עדיין אין בידנו להתיר אלא כריעבר וכי' ומשם בא לו למ"ש הרמב"ם שלדבריו בפ"ג מה' מ"א מותר אפילו לכתחילה ע"ש וכו' ולבסוף יש תוראה להקל בנ"ר שהגוי חולב בצו"י ישראל שקונה לנגב דלכ"ע שרי אפי' לכתחלה שהגוי מרחת וכו' וכיון דאיכא סעמא דמרחת חשיב כראיה וכו' ובידך על

המוגמר שעורו ה' למצוא פתח להחיר ניר"ר בלי פקפוק לכ"ע עכ"ל ס' עיקרי רינים בשם משה יוסף והובא בכרכי יוסף גם בשם זרע אברהם.

ואולי ע"ז סמכו ג"כ באמסטרדם לגבן אף שאין ישראל רואה החליבה. וא"כ בניד"ר רכבר הראיתי ראין לך מירתת גדול מזה ובפרט מאחר שתיקן הרב מהר"נ שהיה ישראל המשיח ילך כפעם בפעם אצל הנכרים והם ידעו עי"ז שגם הישראל ישניה שלא יעשו שום רמאות וזיוף מירתתי ספי שלא יענשו בענש גדול. ומעתה אם יבורר הרבר שא"א לעשות זיוף ע"י חלב חוירים בלי שיתגלה תיכף ע"י כחינה ושגויי הכפרים מתיראים שיוכר זיוף כזה, וכמו שכתבתי לעיל אות ב' אני מסכים להתירא דהרב מהר"נ אף שבכמה דברים אני הולך בשיטת הרב מהרש"ק כמבואר לעיל. וידעתי גם ידעתי גם ידעתי דלש"ך אף במירתת אינו מותר אלא ברעבך דהא כ' בס"ק פ"ב רא"ף בלא ראה רק התחלת החליבה אינו מתיר הרמ"א אלא ברעבך מ"מ בניד"ר רמירתת ספי כמשכ"ל וא"א בענין אחר ואיכא עור סברא רהוי כרעבך כרלעיל אות ה' אף לש"ך מותר.

(ח) עור פש נכן לאברורי חרא מילתא הא כ' הש"ך ס"ק כ"ג בשם א"ה ות"ח דרוקא אם קונה סכום גבנות או הגבינה במשקל מותר רמאחר רחלב טמא אינו עומד מערב בו דבר טמא אבל אם קונה החלב במרה אסור ריש לחוש שעירב בו חלב טמא. וא"כ בניד"ר ראנשי הכפרים מוכרין החלב במרה או במשקל לפאבריק אסור לש"ך. וכי חימא דגם כזה מיקל בניד"ר משום רמירתת לערב בו חלב טמא אפשר ריחיה אי משום טעמא רמירתת מקילין חרא קולא להחיר אף בלי הפ"מ ולא תרי קולות להחיר גם אם מוכרין החלב במרה או במשקל. אמנם אחר העיון זה ליתא רלכאורה קשה כיון דרמ"א מירי שירעין בוראי שהגוי רעתו היה להקפיא למה הקפירו הת"ח והש"ך שלא ימכור החלב במרה הא כיון דרעתו היה להקפיא בוראי לא עירב בו חלב טמא אע"כ צ"ל דחיישינן אף דמתחלה היה רעתו להקפיא שמא לכסוף כשנמלך למכור החלב לישראל עירב בו דבר טמא, כיון דמרויח עי"ו. אמנם היכא דנכרי מירתת וראי לא עירב בו דבר טמא לא בתחלה ולא בסוף, וא"כ אינו רק חרא קולא דאמרינן משום רמירתת אינו מו"ף ע"י עירוב וכמ"ש המטה יוסף רמירתת חשיב כרואה לענין זה. ועוד דהא מוכרין עפ"י פ"עטטגהאלט וכבר נתברר באות ב' ע"י הטאבעללע שבהמות טמאות אין להם רק מעט פ"עטט חוץ מחוירים, וא"כ אם יבורר שאין לחוש לחלב חוירים הוי כמוכר הגבנות. אח"כ נתברר ע"י גוטאכטען משני פראפ"עסאָרען שאין לחוש כלל וכלל לתערובת חלב חוירים מפני כמה טעמים, אשר כל אחד לברו מספיק להסיר החשש, על כן אני מסכים להרב מו"ה יוסף נאבעל להחיר.

בחושה הנ"ל מעשה שהיה כך היה: ישראל אחר נתן מעות אל פאבריק אחת שעושין בה חמאה וגבנות שיתון לו חלק מהריח. וזה מעשה הפאבריק: כל אנשי הכפרים שבסביבה התחייבו את עצמן למכור כל חלב פרוותיהם אל הפאבריק, וקצוב בפערטראג בניד"ר 5 שאם ימצאו מקום לחשור את אחד מהמוכרים שוייפו את החלב בתערובת מה שיהיה לנוק הפאבריק אוי חיקן יבחן הרבר ע"י כעמישע אונטערזוכונג בלאפאראטאריים, ואם ימצא שום זיוף, אוי ענש יענש המו"ף כפעם הראשונה בקנס 30 מאַרק ובכל פעם הבאה יוסיף על הקנס עור 30 מאַרק וגם ישלם הוצאת הכחינה. ובניד"ר 6 קצוב שבכל חלב צריך להיות לכל הפחות 3 פראפ"עטטגהאלט, וגם זה יבחן ע"י לאפאראטאריים. ואם יפחת הפעטטגהאלט אוי יפחתו

התשלומין בעד החלב הרבה. ומפורש שם החשבון באיזה אופן ישלמו אם החלב יהיה כחוש. ועתה רוצה ישראל הנ"ל לעשות נבינות כשרות ע"י משניה נאמן שעושה הנבינות מחלב הנ"ל וסובב ג"כ כפעם בפעם אצל אנשי הכפרים. אך א"א שיהא המשניה עומד אצל החליבה. והרב מהרש"ק רן שזה אינו מותר אפילו אם הנכרי מוכר לישראל סכום נבינות אלא בדיעבד ובהפ"מ. וכש"כ כאן שבני הכפרים מוכרין אל הפאבריק החלב ומקבלין תשלומין בעד החלב ולא איכפת להו כמה נבינות יעלו. והרב מהר"ג התיר הרבה ממה טעמים.

ל"ז.

ש א ל ה :

רנים נתבשלו יחד עם שומן של בשר במחבת והרנים הונחו אח"כ לתוך קערה של פאָרצעללאַן והקערה הונחו לתוך טעללער של פאָרצעללאַן, מה רינג של המחבת והקערה והטעללער.

ת ש ו ב ה :

הוריתי להתיר המחבת שהיא של ברזל ומצופה בהיתוך לבן ע"י הנעלה, והקערה והטעללער התרתי ע"י הנעלה ג' פעמים. וחילא ירדי מן הרא: הנה הח"ס ס' ק"א כבר הוכיח להרמב"ם שהשמיט הוא ריגא רבשר עם רנים אסור לצלות ע"כ ניסה בחקירתו ומצא שנשתנו הטבעים בזה, וכתב דאף שלא נסמוך ע"ו להתיר לאוכלם זה עם זה דאפשר דה"ל כמו דבר שנאסר במנן מ"מ הרוחנו שיצאנו מחמירא סכנתא דהשתא מיהת ליכא סכנתא ואפשר שגם בזמננו לא היה הסכנה אלא במין בניהא ולא במינים המצויים בינינו כלל וליכא אלא איסור קל דרבנן, עי"ש. והנה בתשו' מו"ר מהר"ם שיק ס' ק"מ הביא שבעלי איוראעליט הביאו עדות מפראָפּעססאָרען שההיתוך הוא של חרס, וזה היה יותר משש שנים לפני שנת תרל"ג, דהיינו לפני תרכ"ו, והיום הוא יותר מל' שנים, וידוע שכמעט בכל יום מחדשים המצאות חדשות בעניני האומנות וההתוך של היום אינו כשל אחמול, ושמעתי מהשי"ן הרבני המופלג מו"ה יוסף אָליטצקי ו"ל דהגאון ר' אלי' גוטמאכער מנרוץ התיר להנעיל כלים האלו, ואף שאני אינני סומך ע"ו מ"מ בענינינו דאינו אסור אלא מרבנן ולרמב"ם מותר יש לסמוך להנעיל אחר שנעשה אינו בן יומן, דאף דהפתחי תשובה הביא בשם ספר תפארת למשה דאחר שנעשה אסור הויין הכלים כמו בולעים מארס וצריכין הנעלה מ"מ כיון דדאי אף אחר שנעשה איסור בטל בס' לרעת החות יאיר רכיון דאזולה לה טעמא אזולה לה סכנה (עין ספר כרם שלמה) א"כ י"ל דגם באב"י דהטעם נפנס אזולה לה סכנה, וכיון דאפשר דההיתוך רינגו כמתכות, וכאן הו' תרי דרבנן (דבר שבמנין, עין ח"ס, ואב"י) יש להתיר בהנעלה. והנה כלים של פאָרצעללאַן לרעת השאילה יעבץ ח"א ס' ס"ז ושאר פוסקים רינגו ככלי זכוכית (ע' תשובת מהר"ם שיק ס' קי"ג), ואף דאני מחמיר לרונן ככלי חרס מ"מ כבר התיר הכ"ס ס' פ' באיסור קל גם כלי חרס ע"י הנעלה ג"פ.

ל"ח.

ש א ל ה :

אם מותר לישראל לעשות סחורה בשומן אסור שנקרא מאַרגאָרינע במקום הפסד גדול.

ת ש ו ב ה :

כפי מה ששמעתי אותה מארנארינע נעשית מחלב או שומן נבלות וטרפות עם קצה חמאה. והנה לענין איסור סחורה בנבלות וטרפות כבר הלכנו בו נמושות אי הוי ראורייחא או ררבנן אך לכולי עלמא אין איסור סחורה בחלב משום רכתיב וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה. וג"ל רגם בשומן רהיינו בחלב טהור של נבלות וטרפות אין איסור, דאם החירה תורה בחלב טמא רנבלה ריעשה לכל מלאכה כש"כ בחלב טהור. והנה בנידון דידן ריש ספק אם הוא חלב או שומן, ואולי יש רוב מן החלב כוראי אין איסור סחורה משום נבלות. אך החשש הוא משום החמאה רהוי בשר בחלב ואסור בהנאה. והנה אם החמאה לא נתבשלה עם החלב כוראי אין איסור הנאה בכאן דדרך בשול אסרה תורה ובשר בחלב ררבנן אינו אסור בהנאה. אך אם נתבשל יחד עם החמאה אין כאן היתר הנאה אלא להרמב"ם בפ"י המשניות דרכיות והא לך הלשון לפי מה שהעתיק לי. זלמירי ה"י המופלג מוה"ר פינחס באמבערגער נר"ו מפירוש המשניות הערבי שנמצא בבית עקר הספרים של הקיר"ה: במאמרנו יש נקודה נפלאה אשר אנו מיערין עליה לפי שהיא מפתח לרברים אחרים ומוסף על מה שיש בו מדרוק העיון וזה שירוע הוא שבשר בחלב אסור בהנאה והחלב ררך משל מותר בהנאה, ואם בשל החלב בחלב למה לא חל איסור בשר בחלב על איסור חלב, וכן הוא בנבלה, הלא היא איסור מוסיף כמו שאמרנו הכי בחלב קרשים שחייבנו על אכילתו מעילה לפי שמוסיף בו איסור הנאה, והחשובה על זאת שבשר בחלב אסור בהנאה לפי שאסר הכתוב אכילתו כמו שביארנו שכל מה שנאסר באכילה אסור גם בהנאה ער שיפירוש לך הכתוב, כדרך שפירש בנבלה, ואין בו כתוב שאסר האכילה וכתוב שיאסר הנאה אלא שני הרברים יחד הם איסור בשר בחלב ואם אנו אומרים אין איסור חל על איסור אם כן לא יחול איסור בשר בחלב על איסור נבלה ובטל איסור הנאה אלא הוא מותר בהנאה ומי שאכלו ילקה משום נבלה ובטל איסור בשר בחלב לנמרי לפי שלא חל. והנה הקושיא קיימת ורמיון חלב קרשים היה רומה לו אילו היינו אומרים שהוא אסור בהנאה כמו שאמרנו זאת בקרשים ומי שאכלו אינו חייב משום בשר בחלב או הקושיא תהיה קיימת אבל אין הרבר כן אלא אנו אומרים שבשר בחלב זה אינו נאסר בהנאה הלא תראה שהמשנה אומרת שבשר בהמה טמאה מותר לבשל ומותר בהנאה. וכבר מבואר זה במקומו וזכור שהענין הזה מטעה ותרמה לו כל מה שרומה לו, עכ"ל הרמב"ם. ועיין פלתי ס"י פ"ז מה שפירש ברברי הרמב"ם הללו.

והנה לכאורה קשה מנא ליה להרמב"ם הא דחלב בחלב מותר בהנאה דמה שהביא ראיה מהאי רבשר בהמה טמאה מותר בהנאה אינו ראיה כלל רשאני התם דגלי קרא, ואפשר לומר דהרמב"ם יליף מהאי קרא וסבר דטעמא דקרא משום דאין איסור חל על איסור. ועיין חולין ק"ג ע"ב דאם איסור חל על איסור לא צריך תרי קראי לחלב ומחה עיישה. וברק קט"ז ע"א אמר אליבא דר"ע דסובר איסור חל על איסור וחלב ומחה לא צריכי קרא, וא"כ לדירן דק"ל כר"ע וק"ל אין איסור חל על איסור אין לנו שום רבוי לחלב ומחה וא"כ חלב בחלב מותר. ויש קצת סיוע מהאי שמעתא לרברי הרמב"ם דבשר בחלב לא הוי איסור מוסיף דאי לאו הכי למה לו לש"ס למימר דר"ע סבר איסור חל על איסור לימא לעולם בעלמא אין איסור

חל על איסור ושאני הכא רהוי איסור מוסיף. ועיין פלונתא ר'ר' אמי ורב אסי כרף ק"ג ע"ב.

והנה הרגול מרבכה בסי' פ"ו כתב רהסומך במקום הפסד על אלה דברי הרמב"ם לא יפסיד, ובח"ס סי' צ"ב כתב רהסומך במקום זה על הרגול מרבכה אין מוחיחין אותו. ואף שמו"ר בתשובות מהר"ם שיק סי' ק"ו לא כן רעתו, מ"מ בנידון דידן שיש הפסד גדול ובזמננו שפרנסת ישראל קשה יותר מקריעת ים סוף יש לבקש בענין זה אחר קולא. וע"כ נ"ל ראם החלב אינו בא אל החלב בכלי ראשון ראין כאן משום בשול מותר בפשיטות. ואם יש ספק אם בא בכלי ראשון או לא יש להתיר מכה ס"ס ספק שמא לא בא בכ"ר ואח"ל בא שמא הלכה כהרמב"ם דחלב בחלב מותר בהנאה. אמנם

אם וראי בא בכלי ראשון אין להתיר ולסמוך על הרמב"ם אלא בהפסד גדול אם יש לחוש שהישראל יאבד ע"י מניעת סחורה במארגארינע כל מערופיא שלו, כי הכל ירצו לקנות אצל החנוני הנכרי שמוכר להם גם המארגארינע. ומה טוב אם ירא שמים לא יהנה מהריוח של המארגארינע ויתן הכל לצדקה או לצרכי רבים. אח"י ראיתי בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ר סי' ק"כ דברמארגארינע אין מערבין חלב בחלב אלא בצונן ומותר בסחורה. אך בקונסובוטסער שמערכין בו גם שומן חויר אסור, ולענ"ד יש לשאול במארגארינע אם אין מערבין בו חם ראין כל הפאבריקען שוין אמנם אומן או מסל"ת נאמן בזה רהוי מילתא רעבירי לאגלווי.

ולענין סחורה בשומן חויר ע' שו"ת שואל ומשיב מ"א ח"ב סי' קנ"ט שנוטה להתיר ע"י"ש. וע' שו"מ מ"ג ח"ב סי' ק"פ שהביא בשם כסא דהרסנא סי' רפ"ה רחמאה בכשר ררכנן.

ל"ט.

ש א ל ה :

אי מותר להתעסק במכירת מארגארינע ובשר נבילות וטריפות בעד בית מסחר של נכרי שיש לישראל אנגענטור ממנו והאנענט הישראלי אינו מקבל הסחורה כלל לביתו.

ת ש ו ב ה :

לענין מארגארינע כבר כתבתי שיש פנים להתיר הסחורה בזה והבאתי בשם שו"ת בית יצחק ח"ר שמתיר. אמנם לענין בשר נבילות וטריפות שהסחורה בזה אסור בפשיטות יש לחקור אי מותר להיות אנגענט במכירתו. וראיתי בספר עיקרי הר"ם יו"ד סי' י"ז שהביא בשם גור אריה שגם הסרסרות אסור בנבילות. אמנם בשם מכתם לרד"י סי' י"ד הביא שמותר לסרסר קרלי רחויירי ובפרט אם הסרסר אינו מקבל מיר המוכר חתיכת להראותה לקונים (ואף תנאי זה הוא רק משום "לעשות הטוב והישר"), גם הרב בעל ערוך השלחן כתב בסי' ק"ו סעיף כ"ח: ולהיות סרסר בעסק מכירת טמאים אפשר להתיר כיון שהוא אינו קונה ואינו מוכר ואינם איסורי הנאה שיהא אסור לחשוכר בהם (וכמ"ש הס"י סק"ד). ואף לענ"ד נראה להתיר בנ"ד חרא כיון דהסחורה אינה באה לירי האנענט כלל ליכא למיחוש רילמא אחי למיכל מינה ולהרשבי"א סעמא ראיסור סחורה הוא משום הך גזירה, ועוד כיון דמתעסק גם ברברים המותרים בסחורה רהיינו המארגארינע ואם לא יקבל עליו

להעסק גם בנבלות הבית מסחר לא יתן לו אנגענטור כלל וכלל ורומה קצת לצר רנים טמאים וטהורים ביחד, וכמ"ש בעל ערוך השלחן בסי' קי"ז סעיף כ"ז ריש ללמד זכות על בעלי החניות שמוכרין בחוץ שאר דברים גם קרבי רנים טמאים, משום דיניע להם הפסד כשהקונים ידרשו מאכל זה ולא יהיה להם גם שאר דברים לא יקנו בחנות זה. ואף רלא התיר אלא מטעם דעיקר העסק הוא משום שאר דברים, וע' דרכי תשובה שהביא חולקים ע"ז, מ"מ בנ"ד רהוא רק סרסור יש ליקח סברא זו לסניף אף אם עסקו באיסורים שזה לעסקו בהיתר. כנלע"ד.

אחרי כתבי זאת זכיתי שבא לידי ספר מכתם לרוד להרב הנאון מו"ה רוד פאדרו וצ"ל וראיתי התשובה של בעל עיקרי הר"ט הנ"ל בפנים. ואחרי רואי בפלפול הישר וטעמו ונימוקו אני אומר שראוי לסמוך על דברי נאון זה ולהתיר סרסרות דילן וכמ"ש לעיל. וע' ברכי יוסף סי' קי"ז שהביא בשם חשבוט עין משפט ("ר סי' א') לר' עזרא מלכי שמבקש היתר לישראל שנשכר לגוי למכור לו נבלות וכשרות. והתשובה זו אינה תחת ידי. וע' שו"ת שו"מ מ"ג ח"ג סי' ל'. וע' שו"ת יהודה יעלה בענין מסחר חוירים (עיי"ש חא"ח סי' ס"ג).

מ'

ששאלת אי מותר לעשות סחרות בדקין של נבלות וטרפות למכרן לצורך כרכשאות (וירוטע), יש בזה מקום להאריך אבל כעת אין לי פנאי אלא לקצר. כ' בנוב"ת סי' ס"ב דסחרות באיסורי אכילה אינו אסור אלא מדרבנן, וא"כ אפשר להקל אם יש עוד סברא להקל. והנה בפרי תואר מתיר לעשות סחרות ברם משום שנאמר על הארץ תשפכנו כמים ואיתקש למים, וע' שו"ת שואל ומשיב מהרורא ג' ח"ג סי' ל' דכתב הטעם משום דאינו מיוחד למאכל שנפשו של אדם קצה בו. ואף שעושין מרם כמה מאכלים כמו בלוטוירוטע וכדומה צ"ל כיון דאינו מיוחד למאכל כמו שהוא אינו אסור וא"כ הני דקין (רארמע) שנ"כ אינם מיוחדים למאכל כמו שהם ג"כ אינם אסורים. ועוד דהני דקין מיבשין אותן קודם מכירה ומבואר בנוב"ק סי' כ"ו בשלחופית היוענבלאזען שמיבשין אותם לקצת פוסקים מותר ואפילו למאן דאסר אינו אלא מדרבנן וכיון דלוקחין כרי לייבש ולעשות מהן איסור דרבנן, ובאיסור דרבנן מותר סחרות יש ג"כ סניף להתיר אף דבשעה שלוקחין אסורין מראורייתא. וע' מ"ש בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' ס"ג.

מ"א

ש א ל ה :

אי שרי ליקח מנכרי פליישעקוטראקט שנתערב בששים משאר דברים, כדי לעשות ממנו ביולאן-חירפעל למוכרם לנכרים, אי יש בזה משום איסור סחרות.

ת ש ו ב ה :

כתב ב"י בסוף סי' קל"ד בשם הרשב"א כל שעיקרו כך אינו בטל דרוקא כל שנתערב דרך מקרה לא החמירו בו עד שיהא ג"ט אבל כל שרעתו לעשות כן אינו בטל במיעוט. וא"כ גם כאן אינו בטל. אמנם המנ"א סי'

תמ"ב סוף ס"ק א' הוכיח רזה אינו אלא מדרבנן, ובאיסורי דרבנן מותר לעשות סחורה. אמנם רא עקא רבסי צ"ח סעיף ח' פסק רמ"א רמירי רעביר לטעמא לא בטיל כ"ז שמרנישין טעמו, ובג"ד קרוב לוראי שמרנישין טעמו. אמנם הש"ך ס"ק כ"ט כתב שם בשם אור"ה רנב זה אינו אלא דרבנן, וע' טעם נכון בזה באבן העזר סי' תמ"ז. אמנם הפמ"ג כ' שם בש"ד ס"ק כ"ט ריש חולקין על האור"ה, וכ"כ רע"א דלר"ן הוא ראורייתא. אמנם כיון דלדעת הרבה פוסקים איסור סחורה בנו"ט רק מדרבנן יש לסמוך על האור"ה וסיעתו להתיר הסחורה בזה, ובפרט למי שצריך זאת לפרנסתו כראי הוא הש"ך לסמוך עליו, ועוד יש היתר עפ"י מ"ש בערוך השלחן סי' צ"ח סעיף ע"ג, ע"ה, ס"ט.

מ"ב.

ש א ל ה :

בשעת המלחמה נותן המאגניזטרט כרכשות מנבלות וטרפות למוכרי בשר למכור, ויש בעיר גם חמשה מוכרי-בשר יהודים, ושלשה מהם אמרו שהם רוצים למכור גם אותן הכרכשות מפני שא"א להחיות את עצמם בלא זה. ומעתה השאלה א' אם יש איזה אופן להתיר זאת? ב' אם צריך לאסור בשר כשר של אותן מ"ב שמוכרין גם נו"ט לנכרים, ג' אם המאגניזטרט אינו נותן בשר כשר למ"ב אא"כ מוכרין ג"כ כרכשות נו"ט מהו?

ת ש ו ב ה :

לענין אי יש היתר למכור נו"ט, הנה בר"ת סי' קי"ז ס"ק י"ז מביא קצת פוסקים שמתירין ליתן מעות לנוי שיקח נו"ט למכור ולהשחית עמו, אך הרבה אחרונים אוסרים, ומ"מ נראה שבשעת הרחק רהאינדא יש להתיר אם הישראל נותן לנכרי המעות והוא לוקח גרים לעצמו ומוכר ונותן לישראל חלק מהריוח כמו שהותנה, והנכרי מוכר בחרר אחר שממכיר לו הישראל מופרד מחנות הישראל, שעתה י"ל רהישראל לוקח חלק מהריוח בתורת רבית. ואין לאסור מטעם שהנכרי הוא שלוחו של ישראל ויש שליחות לנוי לחומרא, דבבר כתב השו"מ מ"ג ח"ג סי' ל' ריש לסמוך על הריעה דרוקא ברבית אומרים כן עיי"ש. ובשעת הרחק יש לסמוך ע"ז אף ריש חולקים ע' ר"ת ס"ק כ'. ועל השאלה הב' אם אינם יכולים לעשות כהיתר אם צריך לאסור בשר של מוכרי נו"ט לנכרים, הנה המהר"ם שיק בסי קל"ז כתב שאותן הקצבים שמוכרין נו"ט לנכרים אין נותנין להם נאמנות למכור בשר כשר. אמנם בשו"ת רבני מלכיאל סי' נ"ה מצרר שאם אינו יכול למחות מוטב להעלים עין מן העושים כן משום דהמרדכי ר"פ כל שעה כ' בשם הראב"ה רמותר לסחור בדבר טמא. אמנם בג"ר א"א לשחוק דא"כ גם מוכרי בשר שמונעין את עצמן מלעשות כן ג"כ יעשו כן, כי יאמרו שמותר, וע"כ צריך לקנוס את שאינן שומעין עכ"פ שכל זמן שמוכרין נו"ט אסור ליקח מהן בשר כשר.

ובאופן הנ' אם א"א להשיג בשר כשר אא"כ מוכרין גם נו"ט, הנה יש לסמוך בשעת הרחק על מה שפסק בערוך השלחן סי' קי"ז אות י"ח ואות כ"ז כשאין להשיג דבר המותר אא"כ קונה גם דבר האסור הוי כנודמנו ומותר. רק יוהרו שימכרו הנו"ט מופרדים מהכשר כרי שלא יארע

תקלה. אמנם אם המאניטראט אין לו כשר וכשר רק כרכשות נו"ט
אם אפשר להשמש שלא ליקח באותו יום הרי טוב. ואם כשאין לוקחין
באותו יום גם לעתיד לא ישינו כשר כשר יש להחיר. ואם אפשר ליקח ולמכור
ע"י נכרי עריף.

והנה בערוך השלחן אות כ"ז מלמד ג"כ זכות על בעלי חניות שמוכרים
בין שאר דברים ג"כ קרבי דגים טמאים כיון דעיקר העסק בשביל שאר דברים
ואם לא ימכרו גם את זה יפסידו הפדיון משאר דברים ושפיר היה כגורמנו
בצייר ע"י"ש. אמנם בר"ת ס"ק מ"ו הביא שבש"ת יד יצחק ח"א סי' ק"ל
חולק ע"ז ובעל ר"ת כ' שרברי ערוך השלחן היו נכונים אם הבעל החנות
קונה כל הסחורה ביחד הרבדים המותרים עם הרבדים האסורים אבל לא
כשקונה כל דבר ודבר בפני עצמו. אמנם הביא הרבה אחרונים ראסרי
משום מ"ע ומשום רילמא אתי למיכל מינ"י וא"כ גם באופן זה אינו מותר
אלא כשמיחד דבר בפ"ע למכור הכרכשות ע"י נכרי.

מ"ג

ש א ל ה :

בא לפני מוכר יין כשר ובקש ממנו ליתן הכשר על יינו והוא הורה לי
ששוחה סתם יינם בבתי קוגיו כי א"א לישא וליתן עם הרעוטיוראטערען אם
אינו שוחה עמהם כמוכר והרבה מוכרי יין עושים כן ואונס הוא בעיניהם.
ואף אם חשוד לאותו דבר אינו נאמן מ"מ אינו מומר הוא אלא לתיאבון ולא
להכעיס, אבל לגבי עדות מחמירין טפי בממון מבאיסור ודבריו נראים בעיני
מה שאומר ע"ד מסחרו וגם על מקצת מוכרי יין במדינתנו ועכ"פ לא רציתי
ליתן לו הכשר המכוסש. ור"מ ייטיב נא להשיבני דבר מה דעתו הצלולה
בכך.

ת ש ו ב ה :

דבר זה תליא לכאורה בפלונתא דט"ו וש"ך בס"י קי"ט ס"ב על הא
דפסק רמ"א עובר עבירה לתיאבון לא מיקרי חשוד דלרעת הש"ך מ"רי
באופן דירוע שיש איסור והיתר לפניו והוא לא שביק היתירא ואכיל איסורא,
וכ"כ הפר"ח, והט"ו דחה דין זה ראם הוא חשוד להכעיס פשיטא שאינו
נאמן בשום דבר, וחשוד היינו בעובר לתיאבון (וע' ערוך השלחן שפסק ג"כ
כט"ז) וא"כ לרעת הט"ו בנ"ד הוא חשוד לאותו דבר אף אם עובר לתיאבון.
אמנם לש"ך י"ל דגם כאן יש איסור והיתר לפניו ויכול למכור יין כשר, וכ"כ
רמ"י. הוא כוול יותר, א"כ צריך למכור גם יותר כוול, ואם מוכר ביוקר
משום שאומר שהוא יין כשר הלא מרבה את הבריות ועל רמאות אינו חשוד.
ועוד שמתיירא פן יתודע הדבר ויפסיד מערופיא שלו, וגם יאמרו עליו שהוא
רמאי. אך נראה דבנ"ד עריף מלתיאבון דהא חשוד זה אינו שוחה אפילו
לתיאבון, ורק לצורך פרנסתו מפני הרוחק הוא שוחה ואילו היה יודע שיש
חשודת רמ"א שמלמד זכות על העברנים ששותין סתם יינם היה אומר כראי
הוא הרמ"א לסמוך עליו בשעת הרוחק. א"כ אפשר דאף הט"ו מודה בזה
דלא מיקרי חשוד לאותו דבר. זאת ועוד אחרת דירוע דאף השותים סתם
ינן נוהגין שלא יקחו לקידוש ולשאר מצות רק יין כשר, וא"כ כודאי לא ימכור
סתם יינן בחזקת כשר דהא יודע דהקונה יקח את היין גם לקידוש, ולזה לא

חשיר שיכשיל את חברו שהי' בקירוש מנאץ ח"ו. וראיתי בספר עיקרי הר"ט שהביא בשם שו"ת הרמ"ו שהנזהר מסתם י"גם כשהוא במקום שיש בו יין כשר אפס כי בדרך שאין לו יין כשר שותה מסתמי שהוא נאמן על חבית יין סתומה ששלח מעירו לאחר מהחברים ואמר על הן צדקו שהוא מין כשר שבביתו שעושה לעצמו, וכיון רזה עביר לתיאבון לא מיקרי חשור, ונ"ר נמי רכזותיה. והכל לפי מה שהוא אדם שאם האיש הזה בכל הדברים נוהג כיהודי כשר וי"ר"ש רק בדבר הזה מורה לעצמו היתרא לצורך פרנסתו יכול ליתן לו הכשר. ועל צד היותר טוב יוהירנו שאם יהי' מוכרח לשותות אצל קונה סתמי שלא לשותות בכל פעם בכת אחת רביעית שלם ($\frac{1}{8}$ Liter) כי יש ריעות שמקילין בחצי שיעור בדרכנו, אף דלא קי"ל כן (ע' שו"ת יהודה יעלה ח"ד סי' קע"ג), ויפסיק בין שתייה לשתייה כערך 9 מינוטען. אמנם עיין גם בחשובות שהביא בס' לקט הקמח לפני סוף ה' סתם י"גם.

מ"ד.

כ' מהר"ם שיק י"ד סי' קל"ו מי שמניח לנחור כדי למכור לגוים צריבין למחות אם יש בידם למחות, ומי שהוא מהקצבים שאינו שומע ומניח לנחור אין נותנין לו נאמנות למכור בשר כשר. — ומעתה אם אין נמצא שם קצב אחר שמוכר בשר כשר צריך להעמיד אצל קצב זה שמוכר בשר חזיר שומר כמו אצל קצב נכרי.

מ"ה.

לענין הפאבריק של שומן מפאלמקערן יש לצרר כמה צדדין להיתר: (1) כפי מה שאמר הרב ראזענאק היתה לפאבריק חוקת היתר ע"י משגיח יהודי, ואף שחשור לחלל שבת בצנעה לא חשור על מאכלות אסורות. עיין על דבר זה באריכות בערוך השלחן סי' קי"ט סעיף כ"ד והלאה: וגם הפאבריק עמדה בחוקת היתר, ואם לא היתה לפאבריק חוקת היתר א"כ קשה האיד היו אוכלין השומן עד עתה, רבדיקת הכעמיקער לענין מספר היאך אינה ראויה נמורה רחא אפשר שיש גם שומן איסור שמספר יאך שלו כשומן פאלמקערן, ועל כרחך היתה לפאבריק זה חוקת היתר או ע"י שומר או דלא חששו לזיופא ע' סי' קי"ד סעיף י' ובר"ה שם. ומעתה השאלה היא אי ע"י שהמספר היאך אינו מסכים איתרע חוקת השומר וחוקת הפאבריק.

(2) אומר אני שלא איתרע רעל השומר אין להקפיד רק שלא יתערב שומן איסור בשומן הפאבריק, אבל אין נפקותא אם יתערב שומן שאר עשבים בשומן הפאלמקערן. וכיון שאומרין שנתערב בו שומן שאר עשבים א"כ אין מספר היאך ריעותא כלל וגם חוקת הפאבריק לא איתרע רחא הגירו בעצמם שעירבו, וגם הקריענאווישום העיר שבפאבריק הזאת נסחן כל שארית זרעוני אשר באשכנו בזמן הזה, וא"כ שמן כזה מצוי להם, וחולין במצוי, ולא בטרען שאינו מצוי להם כל כך.

(3) לפי מה שאמר לי מר אינו ספק רק אם מעורב בו טראץ (ובלתי ספק בריר שלא היה בו שומן בהמה ראינו מצוי להם כלל). והנה בטרען עצמו יש ס"ס, ספק אם הוא מרגים טהורים, ואח"ל מרגים טמאים שמה נשתנה כ"כ עד שפנים חדשות באו לכאן ומותר לדעת הרר"י שהובא במג"א בסי' רי"ו. ואף שלרעת המג"א הלכה כהרא"ש ראוסר מ"מ כבר הקילו כזה כמה אחרונים (היה הח"י ס"ק ט"ו והמקור חיים בסי' תס"ו סק"ד ועוד

אחרונים ע' ררכי חשובה ס' ס"ו סק"ו). ומ"מ ע"י ס"ס אין להחיר טראן, כי הספק שמא נשתנה הוא ספק מחמת חסרון ידיעה. אמנם יש לצרר דטראן שבכאן רומה שהוא מהרג שעללפיש או מרארש ע' ר"ת ס' קנ"ה ס"ק כ"ה שהוא מצוי בניינו, ולא מוזללפיש שאינו מצוי כ"כ. ועכ"פ ספק גמור יש כאן.

4) אף אח"ל שנחערב בו טראן ע"כ אנו צריכין לנקות הטראן שלא יהא ניכר בטעמו ויהא שוה בטעמו עם שאר השומן וא"כ מראורייתא כבר נחבטל, והוי רק ספק דרבנן. ולענין אי אמרינן כאן רהוי ספק דרבנן ע"י גלגול כמבואר בש"ך רס"ס ע' פרמ"ג דיני ס"ס א' ושו"ת מהר"ם שיק י"ר ס' קכ"ה. ועוד רהא כאן יש ספק אם יש בו שום איסור ומותר (ע' ברס"ס אות י"ט).

5) ועדיין יש לספק אי הוי הקנייה מן הנכרי כמבטל איסור לכחחלה וזה מבואר בס' ק"ח בררכי חשובה ס"ק כ'. אמנם בעניינו כיון שאין אנו מוצאין שומן אחר והוי כשעת הדחק וראי הוי דיעבר, ומכאן ואילך אם אפשר יש לרקק לכחחלה להושיב שם שומר נאמן שאין לפקפק עליו.

6) והנה בר"ת ס' ק"ר ס"ק י"ט הביא בשם בית שלמה שיצא קול על שומן ראפס שנעשה בפאבריק של ארון עכו"ם שמערב בו שומן חזיר. והשיב רמ"מ"נ אם ניוחש שעירב בו שומן שחלוק בטעמו עד שטעמו גרגש ויש בוה חשש איסור ראורייתא להא וראי לא חיישינן דבכל מקום ראיכא למיקם עלה דמילתא אמרינן ראומן לא מרע אומנתו ואם ניוחש שמא עירב בשמן שומן איסור כזה שטעמו שוה לשמן הזה א"כ בכה"ג ליכא אלא חשש דרבנן וכדרבנן לא חיישינן לזיופא עכ"ר. ובנ"ד רליכא אפילו קול רק חששא בעלמא בוראי יש להחיר ובפרט שיש כאן הרבה ספיקות, ספק לא עירב בו טראן, ואח"ל עירב בו שמא הוא של רג סהור (ואף רשם אונס חר הוא מ"מ כיון שאין כאן ריעותא ברורה אמרינן ס"ס, חזות דעת אות י"א. וחזק מזה כתבו כמה אחרונים רהא רס"ס משם אחד לא מהני הוא רק מדרבנן, ע' ררכי חשובה לס' ק"י ס"ק רע"ח), ספק ג' שמא אינו נותן טעם וכבר נחבטל.

מכא הלין טעמי יש להחיר.

7) עוד יש היתר עפ"י נוב"ק ס' כ"ו רכ' דלרעת תוס' בת' א' משקה היוצא מרגים טמאים רק מדרבנן וגם לת' שני י"ל רלא הוי אלא טעם כעיקר, וכ"כ מהר"א ח"א ס' נ"ב ולרעת חר תי' זה לא הוי לאו אלא עשה ובנוב"ת או"ח ס"ו כ' דבעשה לא אמרינן טכ"ע ראורייתא. קצתו כאן מאפס מקום ואברר רברי לקמן.

מ"ו

עתה אבאר מה שרשמתי בקיצור לעיל שיש עוד סניף להיתר בספק אי נחערב טראן בשומן. כתב נוב"ק א"ח ס' כ"ו בסוף הדבור המתחיל ומחוך כל הקושיות וז"ל: אפילו גוף הרגים בעצמם כשנמוחו ונעשים משקה משמע שם בחוס' (חולין קי"ב ע"ב) שמותר מן התורה אבל עכ"פ הרוטב וראי מותר ורוטב היינו ע"י בישול... וכן ברף צ"ט ע"ב בתוס' ר"ה שאני ציר... משמע מדבריהם רכל הק דרשא (רח"כ) אסמכתא גם לענין קיפה ורוטב עכ"ל. ואח"כ כ' דלחירוף ראשון של תוס' רוטב ררגים טמאים אסור מן התורה משום דטעם כעיקר. והנה ידוע שלקצת רעות בטעם כעיקר אינו אסור אלא

בעשה רחעבירו באש. וכ"כ מהר"א הלוי כתשובותיו ח"א סי' נ"ב רשמן אינו אסור לרעה קצת אלא בעשה. והגבוי"ת א"ח סי' ס"ז כתב רבאיסורי עשה לא אמרינן טעם כעיקר דאורייתא, הרי ראפילו אם היה בשומן רירן טעם של טראן יש צר לומר דאין כאן איסור דאורייתא. אמנם ע' שואל ומשיב מהר"ת ח"ב סי' מ"ג שרחה דברי נובי"ת שבס' כ"ז הנ"ל. וע' בספר לב אריה על חולין ק"כ ע"א דלרעת הרמב"ם דדבר ראתי מרביא אין לוקין עליו ג"כ בציר ורוטב ראתי מהטמאים אין לוקין, וע' בהנהגת מל"מ פ"ג מה' שנגות הלכה ה'.

מ"ז.

ש א ל ה :

אם יש טורח גדול לטבול הכלים של רעזטוראנט, אם יש להחיר שיקח לכלים שותף נכרי כדי שיפטור מטבילה עפ"י פסק רמ"א ב"ר סי' ק"כ סעיף י"א.

ת ש ו ב ה :

סי' שעושה כן אין רוח חכמים נוחה הימנו, ובוראי ת"ח לא יתן עצה לעשות כן להפטר ממצוה ע"י הערמה דבס"י ק"כ סט"ז ובא"ח סי' שכ"ג סי' לא התיר ע"י מחנה לנכרי אלא אם א"א לטבול כגון בשבת או אם אין מקוה, אבל מיר אחר השבת וכשזרמן מקוה צריך לטבול כמ"ש הט"ז. והרשב"ש סי' חס"ח כ' רטוב יותר לסמוך על המחירין לטבול בשבת מלעשות הערמה. וכתב בדרכי יוסף א"ח סי' ק"ט רבש"ע לא התיר אלא במחנה גמורה. ונ"ל הא רלא התיר בש"ע ע"י שותפות נכרי, משום רבשלמא במחנה פטור לנמרי מטבילה שאינו שלו כלל, אבל בשותפות חלק ישראל חייב בטבילה אלא שא"א לו לטבול מפני שאינו יוצא מירי טומאה בטבילה זו והוא עדיין שם שותפות נכרי עליו כמ"ש הש"ך סי' ק"ך ס"ק כ"ד, וכיון שכן איך נחיר לו לטבול מצות טבילת חלקו ע"י שיגרום שיקרא שם הנכרי על חלק האחר. אשר על כן אין אנו יכולין להחיר ע"י הערמה זו. ולכל הפחות כלי מחכות וכלי זכוכית שחייבין בטבילה מדינא יטבול. ואפשר דבכלים שאינן חייבין אלא מצד חומרא ומנהגא כגון פאָרצעללאַן ושטיינגוט מותר להערים. וע' חכמת אדם שמחיר בשעת הרחק לטבול כלי זכוכית בשלג. ופשיטא דמותר להטביל בנהרות אפילו כלי מחכות ולא חיישינן כזה שמא ירבו נוטפין על הווחלין וכן עמא דבר.

מ"ח.

ש א ל ה :

טערמאס-פלאשע, והיא צנצנת מחופה עור והצנצנת כלי זכוכית, ואי טובלין את כל הכלי העור מחקלקל, אי צריך טבילה, או כיון דא"א לטבול אין להשתמש בכלי זה.

ת ש ו ב ה :

בס' דרכי התשובה סי' ק"כ מביא בשם בית יהודה רצלוחית המחופה בסבי א"צ לטבול, יען שהכלי אין שותין ממנו ואין מבשלין בו. והביא שם

שיש חולקין על בית יהודה וע' יר אפרים לסי' ק"כ שהביא ג"כ דברי בית יהודה והחולקים. ובג"ד ראי אפשר לסבול וטבילה כלי זכוכית רבנן אפשר להקל בבית יהודה.

מ"ט.

לענין טבילה כלי עצם מביא הרב בעל דרכי חשוכה בס' ק"כ בשם שו"ת אהל אברהם סי' כ"ד ראותן כלי עצם שאפשר להחיות כמו כלי זכוכית צריכין טבילה כמו כלי זכוכית. ואני לא ראיתי אותן בלי עצם, גם יש לרון כיון דכלי זכוכית נזירת חכמים אולי לא גזרו רק על כלי זכוכית ולא על שאר כלים אף ראפשר להחיות.

נ'

ע"ר כלי פאָרצעללאַן ע' בדרכי חשוכה סי' קכ"א ס"ק כ"ו שהביא מקילין ומחמירין. ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' ס"ז כ' בפשיטות דלא בלעי ככלי זכוכית. ומר"ר מהר"ם שיק נ"ד סי' ק"ג פסק דאם נאסר ע"י ערוי שנפסק הקילוח דהוי ככלי שני ריש להתיר ע"י הנעלה ג"פ ע"י ערוי ברותחין, וכן יש להורות. וע' שרה חמר אסיפת רינים ערך הנעלה.

ש א ל ה :

כלי שהחיתו בו תרכא ע"י ראמפף רוחח, והכלי יש לו דופן כפול והראמפף הלך בין דופן לדופן והחיתך החלב שבפנים ככלי, מהו להכשירו בהנעלה ע"י מים בפנים שמרחיחין ג"כ ע"י ראמפף רוחח, והוא הפי"מ ושעת הרחק.

ת ש ו ב ה :

בסי' קכ"א סעיף ד' איתא דבמחבת שמטננין בה לא מהני הנעלה רק בחמין משום דהתיירא בלע. ומבואר בב"י דזה הוא פלוגתא בין הרשב"א ובין הרא"ש, דהרא"ש פ' כל שעה מחיר מחבת בהנעלה, והרשב"א בזה"א בית ד' שער ד' מצריך ליבון, והכריע הב"י בחמץ כרא"ש ובאיסורא בלע כרשב"א. והנה אף הרשב"א דמחמיר אינו מחמיר אלא משום דפעמים מטננים בה בשומן מעט ורוב השומן כלה ופעמים שהשומן אינו הולך ע"פ כולה והיא כולעת מקום שאין השומן צף עליו והו"ל תשמישו ע"י אש; וזה אין לחוש כנ"ר שמחיתין בו חמיר הרבה ביחד. אך עפ"י מ"ש הרמ"ע סי' צ"ו והובא בש"ך סי' קכ"א ס"ק ח' (וע' ח"ס י"ד ק"א) הכל תלוי בזה, אי בלע הכלי כלי אמצעי מים מהאוסור או צריך ליבון אבל אי בלע ע"י אמצעי מים או שאר משקין של היתר סני בהנעלה. והנה אע"פ שלפי סברת רמ"ע כנ"ר יש הרבה לפקפק אי מהני הנעלה והרבה גדולי אחרונים ובתוכם הש"ך נמשכו אחר סברת רמ"ע, מ"מ המעיין בדרכי הרשב"א יראה

בעליל רלית ליה סברת רמ"ע ואצ"ל שהרא"ש והרא"ה החולקין על הרשב"א רלית להו סברת רמ"ע כמו שהעיר בס' בית דור להנאון מו"ה דוד ביסטריץ לס' קביא וכן בס' מקור חיים לה' פסח ס' תנ"א אות ג' השיג על הרמ"ע. וע' בדרכי תשובה ס' קכ"א ס"ק נ"ד שהביא עוד חולקים. ועל כן יש להקל בנ"ד ובפרט בהפ"ם ובשעת הרחק יש לסמוך על הראשונים להתיר הגעלה. ויש כאן עוד סניפין להתירא, חדא דהכלי לא עמר על האור אלא כלע ע"י ראמפף וזה לכל היותר הוא תולדות האור, וכבר הראה פנים בחשו' הר הכרמל שהובא בשערי תשובה ס' תנ"א להקל בתולדות האור. ואף שהפמ"ג מחמיר (הובא בדרכי תשובה ס' קכ"א ס"ג נ"ח) מ"מ יש כאן סניף להקל. ועוד בדרכי תשובה שם ס"ק נ"ג הביא בשם שבילי דוד דמה שנבלע ע"י ראמפף הוי כנבלע ע"י רוטב (ועיי"ש ס"ק ס"ז). והנה בנ"ד הכלי מוקף מויעה (ראמפף) מבחוץ ומן הרבה וקרוב לזרעי שהויעה מפעפע גם לפנים וא"כ הוי כאילו נבלע התרכא באמצעות הויעה ונחשב כנבלע באמצעי מים. ועוד בס' בית דור ס' קכ"א סעיף ה' הראה פנים דאם הגעילו כלי הצריך ליבון בדריעבר אין לאסור התבשיל רלא נשאר רק טעם קלוש, ויש פוסקים רבשעת הרחק והפ"ם וא"א בענין אחר הוי כדריעבר, ובלאו הכי מותר כאן בדריעבר משום דהוי אינו כ"י (וע' פתחי תשובה ס' קכ"ב ס"ק א' ועיי"ש בדרכי תשובה ס"ק ר'). וע"י הגעלה ג"פ יש עוד סניף דעת העיסור דמהני בכ"ח, ויש סברא דמהני גם לכלי שא"צ ליבון אלא מצד חומרא לחוש לרעה קצת אחרונים. וע"כ נ"ל להתיר בהגעלה ג"פ, ויש להגעיל שיעלו המים על שפתו ועל רופן החיצון, אף טוב לערות רוחצין על רופן החיצון.

נ"ב.

ש א ל ה :

בית תבשיל אחת שער הגה לקחו שם בשר שנשחט מקצב מחלל שבת בפרהסיא, ועתה רוצה ליכנס תחת השנחת רב יר"א אך אינו רוצה ליקח כלים חדשים, ומ"מ יהיה בזה זכות רבים שינצלו מאיסור ראורייתא כי אלפים מישראל אוכלים שם, ואף דכלי חרס אינו בן יומו לכתחלה אסור מ"מ לאוכלים שם הוי כדריעבר, ונפשו בשאלתו אם יכול ליקח בית תבשיל זה תחת השנחתו ולהגעיל כל ראפשר בהגעלה.

ת ש ו ב ה :

כבר ראה בעצמו כי כלי מחכות המצופים בעמאיל יש להתיר בהגעלה, וע' בספר ערוך השלחן ס' קכ"א סעיף כ"ו שמחיר כלים כאלו ע"י הגעלה ג' פעמים. וע' גם בכתב סופר י"ד ס' פ' שצירד ג"כ להיתר. והנה יש לומר דרוב קדירות בבית תבשיל הם כלי מחכות מצופים בהיתוך כנ"ל, ואם יש קדירות שכולן חרס, יש להאזרח לחלות שתבשיל שלו לא נחבשל בקרירה שכולה חרס, כיון דבלא"ה בדריעבר נסל"פ מותר, ואין כאן חששא אלא שעובר על גזירת חכמים לכתחילה. עוד נ"ל דלגבי האזרח לא מיקרי לכתחילה כיון דאינו אומר בשל לי בקרירה זו של חרס דוקא, ואם אומר סתמא בשל לי בשר יש לו לסמוך על הרוב, וכיון דבלא"ה יש פוסקים רסני בהגעלה ג"פ לכל כלי חרס י"ל בכאן כרי להציל רבים מאיסור חמור

ניחא ליה לחבר למעבר איסורא וטא כי היכא דלא לייעבר עם הארץ איסורא רבה (וע' כ"ס או"ח סי' ס"ב לענין חטא בשביל שזיכה חברך). ויש עוד לצרף מה שצריך רע"א בהנהותיו לה' שחיטה סי' ב' לש"ך ס"ק כ' ראפשר לומר שחיטת מומר לחלל שבת בפרהסיא אינו אסור אלא מרובגן וכ"כ בשו"ת יהורה יעלה ח"ר סי' נ' וגם לצרף מה ששמעתי ממורי וצ"ל שיש ריעות דלא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא אלא אם חלל בפני עשרה ישראלים שהם שומרי שבת, אבל לא אם חלל בפני מחללי שבת. אח"כ מצאתי זה בהנהגת רע"א לי"ר סי' רס"ד ועי"ש סברות להקל. וע' שו"ת בית יצחק אה"ע ח"ב סי' ס"ה ובוראי אינו ברור אם אותו קצב עשה מלאכה ראורייתא בפני עשרה שומרי שבת. מפני כל הטעמים הנ"ל יש להחזיר ליקח בית חבשיל הנ"ל תחת השנחתו, ובחנאי שיגיעיל לכל הפחות כל כלי חרס שלו וכן כלים המצופים נ' פעמים. ואם אפשר שישמע לו להצניע הכ"ח הראשונים י"ב חרש טוב יותר כי אז יש לצרף עוד שיטת החכם צבי סי' ע"ה דלאחר י"ב חרש גם כ"ח מותרים. ולענין כלי פאָרצעללאַן יש לצרף רעת שו"ת יעב"ץ ח"א סי' ס"ו דהם ככלי זכוכית ולא כלעי ומותרין עכ"פ לאחר הגעלה נ"פ. ועיניו יבחנו שאם יבוא איש יר"א לשאלו יאמר לו בסור שבעל נפש יחמיר על עצמו שלא לאכול בבית חבשיל הנ"ל ויאלץ לקח ההשנחה רק להציל רבים מאיסור חמור. ומ"מ נ"ל דלאחר יכ"ח גם לבעל נפש א"צ להחמיר. עוד שמעתי מהרב מו"ה משולם זלמן הכהן ז"ל שראה בשו"ת שואל ומשיב (או שמע מפיו של המחבר ספר זה) שבוסנינו אנשי אמעריקא המחללים שבת הם כחינוק שנשבעה לבין הנכרים ואין נירונין כמומרים לכל החורה. וכן אפשר שבקצת עיירות אשכנז שכולם כמעט מחללים שבת הרין כן. וע' בשו"ת בנין ציון החרשות סי' כ"ג. ואף שח"ו להקל בטעם זה במקום אחר, מ"מ בנ"ד הוי ג"כ קצת סניף שלא לרין כוראי איסור.

נ"ג

ע"ר יין צמוקים מבושלים ע' סי' קכ"ג סעיף י"א שהביא בררכי תשובה בשם רברי יוסף אות ו' ראינו נעשה י"ג כמגע נכרי. וע' בספר ארחות חיים סי' ער"ב סעיף ח' בשם הג' מהרש"ם מצאתי בס' הפרדס לרש"י הל' י"ג סי' רס"ו מפורש רכבישל צמוקים במים אין בו רין י"ג כרין יין מבושל, עכ"ל מהרש"ם.

נ"ד

ש א ל ה :

אי מותר ללמד תלמידים תורה ומצות בבית שיש בו צלמים.

ת ש ו ב ה :

מרברי מנ"א סי' צ"ר סק"ר ומרברי מנ"ה"ש שם ס"ק י"ג ומרברי החיי ארם סוף כלל כ"ג ומפסק רש"י ס"ס צ"ר משמע דהיכא רא"א בענין אחר מותר להחפול בבית שיש בו גילולים. ונ"ל דכן הרין לענין תלמוד תורה היכא ראיין למצוא בית אחר שרי, ואם יש בית אחר יש למנוע מזה. וע"ג סי' נ"ה סעיף כ'.